

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

GENEL OLARAK TERÖR EYLEMLERİNİN
TURİZM ÜZERİNE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet ORDU

İZMİR-2018

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI

GENEL OLARAK TERÖR EYLEMLERİNİN
TURİZM ÜZERİNE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet ORDU

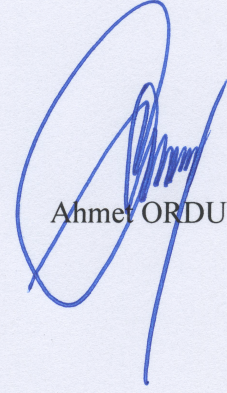
DANIŞMAN: Prof. Dr. Zafer OTER

İZMİR-2018

YEMİN METNİ

Sosyal Bilimler Enstitüsünde Tez çalışması olarak sunduğum “Genel Olarak Terör Eylemlerinin Turizm Üzerine Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16.05.2018

Ahmet ORDU

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

Dok. No: FR/604/21

İlk Yayın Tar.: 03.10.2017

Rev. No/Tar.: 00/..

Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : .....T.ULUZMA.....İŞLETMECİLİĞİ.....Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans / ~~Doktora~~ Programı öğrencisi ...Ahmet ORDU..... ile ilgili Tez/Proje Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: .....Tuzum İşl..... Anabilim Dalı Başkanı
Sayı : .....Prof. Dr. Cengiz Demir
İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenen Genel Olarak Ters Eylemlerinin Turizm Üzerine Etkisi başlıklı yüksek lisans / doktora tezi ile ilgili olarak jürimiz 16.05.2018 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez/Proje Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYÇOKLUĞU/OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Zafer Öter
Üye	Prof. Dr. Cengiz Demir
Üye	Dr. Öğr. Üyesi. Feriye Özer Seri
Üye	
Üye	

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

GENEL OLARAK TERÖR EYLEMLERİNİN TURİZM ÜZERİNE ETKİSİ

Ahmet ORDU

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı

Turizm sektörü, hemen hemen her birey tarafından tercih edilen ve sosyal anlamda bireylere katkısı olan bir etkinliktir. Öyle ki turizm sektörü yalnızca bireylere katkısı olmayıp ülkelere de ekonomik anlamda katkılar yapabilmektedir. Bu sebeple ülkeler ve toplumlar açısından turizm sektörü önem verilmesi gereken ve dış faktörlerden etkilenmesi istenilmeyen bir konuma sahip olmaktadır.

Turizmin önemi ve ülke-insanlara yaptığı katkı bakımından oldukça önemli etken olması; terör gibi farklı dış etkenlerin olumsuz etkilerinin önemini ortaya koymaktadır. Terörün turizme olan etkisi birçok çalışmada irdelendiği görülmektedir. Yapılan çalışmaların irdelendiği ve literatür analizi ile terörün etkilerinin ortak başlıklar altında toplanması adına yapılan çalışma Türkiye’de 2000-2015 yıllarından yapılan akademik çalışmalar ile sınırlıdır.

Çalışma, konu bakımından daha anlaşılır olması adına beş bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde; terörün tanımı, unsurları, tür ve tarihine değinilmiştir. İkinci bölümde; turizm kavramı incelenirken ekonomi ve diğer sektörlerle katkısı, Türkiye ve Dünya’daki gelişimine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde terör ve turizm kavramları birlikte irdelenmiş, Türkiye’deki karşılıklı etkilenmelere yer verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın yöntem ve amacı-önemine yer verilirken beşinci bölümde bulgulara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turist, Turizm, Ekonomi, Terör, Terörizm,

ABSTRACT

Master Thesis

THE EFFECT OF TERRORIST ACTIONS ON TOURISM IN GENERAL

Ahmet ORDU

Izmir Katip Çelebi University

Social Sciences Institute

Department of Tourism Management

The tourism sector is an activity that is preferred by almost every individual and contributes to the individual in a social sense. So much so that the tourism sector is not only contributing to the individuals but also contributing economically to the countries. For this reason, in terms of countries and societies, tourism sector has an undesirable position to be given importance and to be influenced by external factors.

Tourism is a very important factor in terms of importance and contribution to the country-people; and the negative effects of different external factors such as terrorism. The effect of terrorism on tourism seems to be examined in many studies. And analysis of the studies that examined the literature with the study on behalf of the effects of terrorism are brought together under a common title is limited to the years 2000-2015 academic studies in Turkey.

The study has been examined in five parts in order to be more understandable in terms of the subject. In the first chapter; the definition, elements, genre and history of terror have been addressed. In the second chapter; The concept of tourism examining their contribution to the economy and other sectors, given the developments in Turkey and the world. In the third chapter of terror and tourism concepts have been discussed together, given the mutual influence in Turkey. In the fourth part of the study, the findings and findings of the research were included in the fifth section.

Keywords: Tourist, Tourism, Economy, Terrorism, Terrorism

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TERÖRİZM HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1.TERÖRİZMİN TANIMLANMASI.....	2
1.1.1.Yasalarda Terörizm Tanımlaması	3
1.1.2. Uluslararası Sözleşmelerde Terörizm.....	5
1.2. TERÖRİZMİN UNSURLARI	7
1.2.1. İdeoloji Unsuru.....	7
1.2.2. Örgüt Unsuru	9
1.2.3. Eylem (Şiddet) Unsuru	10
1.3. TERÖRİZM TÜRLERİ	11
1.3.1. Devlet Terörü	11
1.3.2. Devlete ve Siyasal Sisteme Karşı Terör	13
1.3.3. Uluslararası Terörizm.....	13
1.4. TERÖRİZMİN TARİHİ	15

İKİNCİ BÖLÜM

2. TURİZM HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. TURİZMİN TANIMI.....	22
2.1.1. Turizmin Özellikleri	23
2.1.2. Turizm Arzının Özellikleri	24
2.1.3.Turizm Arzını Etkileyen Faktörler	25
2.1.3.1.Çekicilik.....	27
2.3.3.2.Ulaşılabilirlik	28
2.1.3.3. İmaj	29
2.1.3.4.Yerel Halkın Turizm Algısı	29
2.1.4. Turizm Talebinin Özellikleri.....	30
2.1.5. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler	33
2.1.5.1.Ekonomik Faktörler	34
2.1.5.2. Toplumsal Faktörler.....	36
2.2.TURİZMİN SINIFLANDIRILMASI	37
2.2.1. Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm.....	37
2.2.2. Katılan Kişi Sayısına Göre Turizm	39
2.2.3. Katılanların Yaşına Göre Turizm	39
2.2.4. Katılanların Sosyoekonomik Gücüne Göre Turizm.....	40
2.2.5.Katılanların Amacına Göre Turizm.....	41
2.3.İNSANLARI TURİZME YÖNELTEN SEBEPLER.....	44
2.3.1. İç Faktörler	44
2.3.2. Dış Faktörler.....	45
2.4. TURİZMİN EKONOMİYE VE DİĞER SEKTÖRLERE ETKİSİ	46
2.4.1. Ekonomiye etkisi	46
2.4.2. Dış Ödemeler Dengesine Etkisi.....	48

2.4.3. İstihdama Etkileri	48
2.4.4. Bölgesel Gelişmeye Etkileri	50
2.5. DÜNYA'DA TURİZMİN GELİŞİMİ	50
2.6. TÜRKİYE'DE TURİZMİN GELİŞME.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TERÖRİZMİN TURİZM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

3.1. TERÖRİZM VE TURİZM.....	55
3.1.1. Uluslararası Boyutta Terörün Turizme Etkisi	56
3.1.2. 11 Eylül Olayları Sonrasında Turizm.....	57
3.1.3. Terörizmin Avrupa Birliği Turizmine Yansımaları	57
3.2. TERÖR VE TERÖRİZMİN TÜRK TURİZMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ... 58	
3.2.1. Terör ve Terörizmin Türkiye'de İç Turizme Etkileri	62
3.2.2. Terör ve Terörizmin Türkiye'de Dış Turizme Etkileri.....	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÖNTEM

4.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	67
4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	67
4.3. VERİLERİN TOPLANMASI.....	69
4.4. VERİ ANALİZİ	69

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR.....	69
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	102

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Bazı ülkelerin hukuki olarak Terör Tanımı	4
Tablo 2: BM'nin terör ile ilgili sözleşmeleri.....	6
Tablo 3: Terör ve Turizm kavramı ile ilgili incelenen çalışmalar.....	82
Tablo 4: Bazı ülkelerin terör eylemleri sonrası Turizm'deki maddi kayıpları.....	84

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1:** Türkiye’de Terör ve Turizm Etkileri (1980-2000).....74
- Grafik 2:** Terör eylemlerinin turizm sektörünü etkilememesi adına ÖTM planı.....87

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu
ARA	: Ermeni Devrimci Ordusu
BM	: Birleşmiş Milletler
ETA	: İspanyada Faaliyet Gösteren Terör Örgütü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
HSBC	: Hong Kong and Shanghai Banking Corporation (Banka)
IUOTO	: Uluslararası Resmi Turist Organizasyonları Birliği
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
JCAG	: Ermeni Soykırımını Adalet Komandoları
KD	: Kürdistan Devrimcileri
PKK	: Kürdistan işçi Partisi
ÖTM	: Önleme, Tespit, Mücadele
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKDP	: Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TURBAN	: Turizm Bankası
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
YPG	: Halkçı Koruma Birlikleri (PKK Terör örgütü kolu)
WTO	: Dünya Turizm Örgütü

ÖNSÖZ

Lisansüstü Sosyal Bilimler Enstitüsündeki eğitimimin en başından, çalışmanın gerçekleşmesine kadar olan tüm süreçlerde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen; Üzerimde emeği olan hocam Sayın Prof. Dr. Zafer OTER'e, bölüm başkanımız Sayın Prof. Dr. Cengiz DEMİR'e ve eğitime başlarken İzmir ilinin Ödemiş ilçesinde buradan İzmir ili Bergama ve Kınık ilçelerinde ve nihayetinde Bayburt ilinde her zaman yanımda olan biricik eşim ve kıymetli çocuklarıma ve tez çalışmamda beni yalnız bırakmayan diğer dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim, iyi ki varsınız.

GİRİŞ

Tarihten günümüze gelindiğinde turizm her anlamda insanların tercih ettiği sosyal etkinliktir. Tatil dönemlerinin turistik tercihler ile geçirilmesi her ülkenin turizm sektörünü geliştirebilecek ekonomik olarak kalkınmayı sağlayabilecektir. Dolayısı ile ülkelerin ekonomilerini etkileyen kavramlara gösterdiği hassasiyet burada da kendini göstermelidir.

Terör kavramı görüldüğü konumlarda istenilmeyen ve birçok kişinin canına kast eden olaylar bütünü olarak görülebilir. Ayrıca bu kavramın devletler tarafından istenilmemesi, insanlar tarafından çekimsenen bir durum olması tartışılmaz gerçektir. Bu sebeple terörün toplumda oluşturduğu etki, diğer ülkelerin bu konudaki bakışı ve insanların yaklaşımı terör eylemleri sonrasında terörün etkisini farklı sektörlerde hissettirmesine neden olabilecektir. Ülkelerin koyacağı ambargolar, şirketlerin “uzak durma” yaklaşımları, insanların güvende hissetmeme tutumları terörün görüldüğü ülkede başta ekonomik etkilenmeler olmak üzere turizm sektörünü de etkileyebilecektir.

Literatüre bakıldığında birçok çalışmada terör ve turizm kavramlarının etkileşimi incelenirken; turizmin terör eylemlerinden etkilendiği ortaya çıkmaktadır. Ancak çalışmalar farklı perspektif ile konuyu incelerken ortak etkilenmelere ulaştıkları gibi farklı etkilenme durumlarının da olduğunu belirlemiştir. Dolayısı ile terörün turizme olan etkisinin incelendiği çalışmaların ortak bir çalışma ile ele alınması ve literatür taraması ile konunun sentezlenmesi lüzum görülmüştür.

Günümüzde bilimsel çalışmaların her alanda görüldüğü gibi program değerlendirme konusunda da nicel anlamda artışı, hem bu araştırmaların nitel anlamda kontrol edilmesinin sağlanabilmesi hem de aynı amaç kapsamında desenlemiş çalışmaların neticelerinin birleştirilip bir tek araştırmayla araştırmacılara sunulma ihtiyacını doğurmaktadır. Literatür taraması yapılan bu çalışmada; belirtilen ihtiyaç doğrultusunda çalışma niteliğinin değerlendirilmesi “literatür-değerlendirme” yöntemiyle karşılanabilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖRİZM HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1.TERÖRİZMİN TANIMLANMASI

Terörizm tanımının yapılabilmesi ve anlaşılabilmesi adına kökeni olan terör kelimesinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Terör kavramı oluşum ve gerçekleşme bakımından incelendiğinde tek ve gerçekçi bir tanım vermek mümkün görünmemektedir. Terör ile ilgili yapılan çalışmalar, uluslar arası kuruluş tanımları, sözlükler ve diğer yerli-yabancı literatür veya kaynaklar incelendiğinde ortak yapılmış olan tanım bulunmadığı görülebilir.

Terör kavramı ile ilgili yapılan tanımlar dikkate alındığında sadece 1981-1936 yılları arası yapılan terör tanımlarının 109 adet ve tamamının bir birinden farklı olduğu tanımlama yapıldığı görülmektedir (Schmid,1988: 5). Bu farklı tanımlamanın veya kabullenmemenin başlıca sebebinin ise literatürde kelime olarak karşılığının bulunmaması olmamakla birlikte siyasi sebepler bu tanımın ortak payda toplanmasına engel olmaktadır. Örneğin tanımlamada ülkelerin bir kısmı tanımlama ile uğraşılmayarak sebeplerinin, neden sorusuna olan cevapların irdelenmesi gerektiğini, bazı ülkeler ise örgütlerin kendi haklarını savunma adına uyguladıkları eylemler olarak tanımlayabilmektedir (Taşdemir, 2006: 63).

Terör tanımlamasının yapılması ile ilgili olarak Alkan (2002: 12) tarihte terör kelimesinin tanımlanmasının ilk olarak Fransız Devrimi (1789-1799) döneminin ikinci yarısını (1793-1794) tanımlama adına kullanıldığını belirlemiştir. Öyle ki bu yarı “terör rejimi” olarak adlandırılmaktadır. Genel tanımlamalarda ise terör ile ilgili Taşkın (2004: 125) çalışmasın da yaptığı tanımlamada ülke yönetimlerindeki siyasi iktidarın yıpratılması, zarar görmesi veya ele geçirilmesi amacıyla yapılan belirlenmiş bir görüşü bu iktidarın benimsemesi adına yapılan silahlı eylemler olarak tanımlamaktadır. Diğer bir tanımlamada (Bal, 2006: 8) ise belirlenmiş amaçların elde edilmesi hedefi doğrultusunda, kolluk kuvvetleri veya vatandaşların daha çok provokasyon ve ülke genelinde kaos oluşturacak biçimde öldürülmesi, katledilmesi olarak tanım mevcuttur.

Terör kelimesi etimoloji bakımından incelenmek istenirse Latince'deki "terrere" kelimesinin türeyerek Fransızca "terreur" kelimesine dönüştüğü görülmektedir. Bu durumda terör tanımı, mevcut olan bir güç veya siyasi iktidarı, planlı ve organize olarak şiddet eylemlerini kullanarak; tedhiş etme diğer bir deyişle yakıp yıkmaya, gasp, cinayet, yıldırma gibi eylemlerin gerçekleştirilmesi olarak da tanımlanabilmektedir (Büyük Larousse, 1986: 11444).

Terör kelimesinin kavramsal tanımları incelendiğinde birden fazla tanımlar bütünü ortaya çıkabileceği yapılan tanımların farklı ve sayıca fazla olması dikkate alındığında ortaya çıkan ayrı bir gerçektir. Terör kelimesindeki tanımsal farklılıklar terörizmin de farklı tanımlanmasına neden olsa da genel olarak; terör eyleminin uygulanmasına terörizm denilebilir. Terörizmin tarihi araştırıldığında ise milattan önce 66. Yılda Kudüs'te yaşanan olaylar karşımıza çıkmaktadır. Roma İmparatorluğu himayesinde bulunan Eski Filistin'de Zeolat (aşırı sağcı, bağınaz) ve Siccarılar (hançerli adam) gruplarının Roma İmparatorluğu'na ve destekleyenlerine yapmış oldukları suikastlar tarihte kayıtlı olarak terörizm olarak adlandırılan ilk eylemdir. Burada Yahudi kökenli terörizm grubu dikkate alındığında Yahudilerin tamamının bu şekilde düşündüğü söylenememekle birlikte saldırılarda bilerek ve kasten öldürülen Yahudilerinde yer alması bunun somut örneklerindedir (Vagelson, 2002: 67).

Terör ve terörizm kavramları incelendiğinde terör-terörizm tanımlamasının Fransız Devrimi döneminin ikinci yarısındaki yıllarda yaşanan olayları tanımlamada kullanılması ile tarihte yaşanan ilk terör-terörizm olayının Roma İmparatorluğu'na karşı yapılan hareketlerin neden ilk olarak tanımlanmadığı ise dönemin elde edilen kaynaklarının yetersiz olduğunun sonucu olabileceği düşünülmektedir.

1.1.1.Yasalarda Terörizm Tanımlaması

Terör kavramının tanımsal farklılıkları oldukça fazladır. Dolayısıyla ülkeler bu yasa dışı eylem ile mücadelede hukuki bakımdan terörün tanımlamasını yapmak ve yaşanan olaylarda bu tanımın uyuşması durumunda yerinde mücadelenin sağlanması gerekmektedir. Bu sebepler her ülke yasalarında terör kavramının tanımını yapmış ve tespit edilmesi durumunda gerekli mücadele biçimlerinin belirlenmesi sağlanmıştır.

Yasalarda terörün tanımlanması ile olayların terör eylemi olup olmadığı, olması durumunda mevcut yasal hak ve hükümlülüklerin belirlenmesi söz konusu olmakta ve gerekli mücadele yasal olarak sağlanmaktadır.

Türkiye diğer birçok ülkede olduğu gibi terörün tanımını yasal olarak yapmış ve Terörle Mücadele Kanunu (TMK)'nda buna ilk madde olarak yer vermiştir. Bu tanıma göre:

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.” (Terörle Mücadele Kanunu, 1991: Madde 1).

Tablo 1: Bazı ülkelerin hukuki olarak Terör Tanımı

ABD yasalarına göre terör tanımı
a) “ABD'nin ya da herhangi bir eyaletinin ceza yasalarını çiğneyen ya da ABD'nin ya da herhangi bir eyaletinin yargılama alanı içinde işlendiğinde ceza gerektirecek ihlal oluşturan bir şiddet eylemi ya da insan yaşamı için tehlike oluşturan eylem içeren etkinlik” , b) “Sivil nüfusa gözdağı verme veya baskı yapma; suikast veya adam kaçırma suretiyle hükümetin bir eylemini etkilemek amacıyla güttüğü ortaya çıkan bir eylem anlamına gelmektedir
Avustralya yasalarına (1995 Criminal Code Act) göre terör
‘Terör eylemi’, politik, dinsel ya da ideolojik bir davayı ilerletmek üzere yıldırma yoluyla halka veya herhangi bir hükümete baskı yapmak veya onları etkilemek niyetiyle girişilen veya girişileceği doğrultusunda gözdağı verilen ve şunlara neden olan bir eylemdir: <ul style="list-style-type: none">
• ölüm, ciddi zarar veya bir kişinin tehlikeye atılması
• mülke ciddi hasar
• halkın sağlık veya güvenliği için ciddi risk, veya
• telekomünikasyon veya elektrik şebekesi gibi kritik tesislere müdahale, bunların aksatılması veya yok edilmesi.

Kaynak: Taşkın, 2004:122; Australian Government, 2011:4.

Yukarıdaki tabloda yer alan ABD yasalarındaki terör tanımı ile Türkiye yasalarındaki terör tanımı karşılaştırıldığında Türkiye yapmış olduğu tanımlamalarda farklı olarak ülke dışında Türkiye'ye yönelik (konsolosluk, vb.) yapılan saldırıları da kanun kapsamına aldığı görülmektedir.

1.1.2. Uluslararası Sözleşmelerde Terörizm

Terör ile mücadelede en önemli etkenlerden biri de terörle uluslararası düzeyde mücadeledir. Bu uluslararası mücadele yöntemi; izlenmeden önce uyulması gereken ve uygulanması (terörle mücadele için) önemli bir yaptırım olan anlaşmalar ise; bu mücadelede birer yapı taşları niteliğindedir. Ülkeler kendi aralarında imzaladıkları (aslında çıkarları için imzalamak durumunda oldukları) anlaşmalar ile belki de birçok terörü önleme, bertaraf etme gibi eylemler ile teröre darbe vurmaya başaramamaktadır.

Uluslararası sözleşmelerin amacı herkesin tahmin edebileceği üzere terör eylemlerin top yekûn birlik olarak, belli bir kurallar doğrultusunda, planlı, koordinasyonu profesyonel olarak sağlanan, etkili bir mücadele çerçevesinde terör örgütlerini, eylemcilerini veya bunların toplumlara, ülkelere zarar vermelerini engellemektir. Terör anlaşmalarının bu şekilde yürürlüğe konamamalarının vereceği hasarlar ise sonraki yıllarda ortaya çıkacak terörizm sorunlarına neden olacaktır. Kaya (2007:1066); “uluslararası kabul görmüş bir tanıma ulaşılamamış olduğundan dolayı, terörü değerlendiren genel bir anlaşma yapılamamış ve spesifik terör eylemlerini konu alan anlaşmalarla yetinilmiştir” şeklinde bir tanımlamada bulunarak yapılan terör anlaşmalarının ne derecede kısıtlı olduğunu açıklamaktadır. Diğer bir deyişle terör tanımının uluslararası sözleşmelerde de yapılarak tüm ülkelere benimsenmesinin sağlanması gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda BM'nin terör ile ilgili sözleşmeleri verilmiştir.

Tablo 2: BM'nin terör ile ilgili sözleşmeleri

Tarihi	Sözleşme Adı
1963	Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemlerle İlgili Sözleşme
1970	Uçakların Yasadışı Olarak Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi
1971	Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanunsuz Hareketlerin Önlenmesi Sözleşmesi
1988	Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Hava Alanlarında Kanunsuz Şiddet Eylemlerinin Önlenmesi İle İlgili Protokol
1973	Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi
1979	Rehin Alma Olaylarına Karşı Uluslararası Sözleşme
1980	Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme
1988	Denizcilik Seyrüsefer Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi
1988	Kıta Sahaneliği Üzerinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Kanunsuz Eylemlerin Önlenmesi Protokolü
1991	Plastik Patlayıcıların Tespit Edilmesi Amacıyla İşaretlenmesi Hakkında Sözleşme
1998	Terörist Bombalamaların Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi
1999	Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi
2005	Nükleer Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi

Kaynak: MFA, 2015.

Birleşmiş Milletler terör kavramını yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere farklı yerler ve mekanizmalar doğrultusunda ayrı ayrı sınıflandırmıştır. Her bir sözleşmede sözleşmenin amacı doğrultusunda terörün tanımı yapılarak yasal düzenleme sağlanmış ve ülkeler tarafından da onaylanmıştır. Sözleşmeleri onaylayan ülkeler bu konularda yaşayacakları terörizm etkenlerinde yasal hak ve yükümlülüklerini sözleşme doğrultusunda yürürlüğe koymaktadır.

NATO BM'den sonra ki yıllarda 1991 yılında İtalya'nın Roma kentinde yaptığı zirvede terörizmi yeni tehdit unsuru olarak belirlemiş fakat özellikle başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere diğer müttefiklerin de desteğiyle 11 Eylül

saldırılarından sonra terörizm kavramı NATO'nun en önde gelen gündemlerinden biri haline gelmiştir. Yaşanan saldırılar sonrası Brüksel'deki NATO merkezinde bir Terörist Tehdit İstihbarat Birimi oluşturulmuştur. Burada özellikle terörizme karşı istihbarat konusunda işbirliğinin geliştirilmesini de içeren Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı ve yine terörizme karşı yeni bir askeri kökenli anlayış (düşünce) benimsenmiştir. Terörün önleme amaçlı atılan bu adımla koordineli çalışma, haberleşme ana amaçlar arasındadır. İstanbul'da yapılan toplantıda Brüksel'deki Birim sürekli çalışır duruma getirilirken, bu konudaki ve üye ülkeler ile ortak üye ülkeler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi konusunda fikir birliğine varılmıştır (Uzgel, 2004: 259).

1.2. TERÖRİZMİN UNSURLARI

Terörizm ile ilgili bütün tanımlamaları incelediğimizde; terörizmin var olduğu kanısına varabilmemiz için, şu üç faktörün kesinlikle aynı anda gerçekleşiyor olması gerekli görülmektedir. Bunlar, ideoloji unsuru, örgüt unsuru ve de eylem (şiddet) unsuru olarak sıralanmıştır. Bu unsurların bir arada olması terör kavramını meydana getirmektedir.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununda bahsi geçen terör suçunun gerçekleştirilmiş kabul edilebilmesi için de yine bu üç unsurun bütün olduğunu görmek mümkündür ki tanımın; “Devletin ve milletin birliğine, bütünlüğüne ve kamu düzenine yönelik bir amacının olması” bağlamındaki kısmi ideolojik unsuru, “bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından” kısmi örgüt unsurunu ve “baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle” sözcükleri de eylem unsurunu işaret etmektedir (Dilmaç, 2004: 42).

1.2.1. İdeoloji Unsuru

Terörün var olduğunu söyleyebilmemiz için ideolojik bir alt yapısının oluşmuş olması gerekmektedir. Bu terörün hareket noktasıdır. Bu alt yapı aynı zamanda örgütün davranışlarının da temelini işaret etmekte ve örgüt bu alt yapının getirileri ışığında hareket etmektedir. Terör örgütlerinin siyasi eğitim olarak nitelendirdikleri faaliyetlerin hedefi, örgütün destek aldığı temel ideolojiyi örgüt üyelerinin

benimsemesini sağlamak ve örgütün amaçları yönünde bilgi edinmelerini sağlamaktır. İdeolojik eğitim olarak da adlandırabileceğimiz bu süreçle örgüte dahil olan kişilerin örgüte bağlılıkları kuvvetlendirilir. İdeoloji, örgütlenmenin en önemli faktörü niteliğini taşımaktadır. İlegal örgütler bünyelerine dahil ettikleri kişiye, ideolojik düşünce ve davranış edindirebilmek için, şahısların o zamana kadar ailesinden ve çevresinden elde ettiği kimliği ve kişiliği yok ederek, ideolojileri doğrultusunda yeni bir kişilik ve kimlik kazandırmayı amaçlamaktadırlar (Alkan, 2000: 82-83).

İdeoloji sebebiyle bilinçaltına yerleşen düşüncelerden destek alarak terörist kolayca ölüme gidebilmekte, bütün kötü şartlara rağmen hareketine sadık kalmakta ve her türlü probleme karşı güç yetirebilmektedir. Terör örgütlerinde, ideolojinin etkinliğini koruduğu sürece bir devamlılık ve büyüme görülmektedir (Dilmaç, 2004: 360).

Terör mensupları, edindikleri ideolojilerini ilk olarak belirli bir coğrafyada egemen benimsetmek ve daha sonra genişleterek tüm dünyaya aynı ideolojiyi kabul ettirme amacını güderler. Bir ideolojinin esiri haline gelen teröristlerin tüm arzuları inandıkları davaya hizmet etmekten ibarettir. Bundan dolayı da, öz benlikleri, aileleri, yakınları, özgürlükleri, istikballeri eritilerek, tüm sosyal yaşantılarının kilit noktası olarak ideolojilerini kabul ederler ve kurdukları bütün ilişkileri inandığı ideoloji doğrultusunda şekil alır. İnanmış benimsemiş bir terörist için, uğruna savaştığı dava her şeye degecek, hiçbir fedakârlıktan kaçınılmaması gereken en yüce kavram niteliğindedir. Kendisinin bir mücadelede ölecek olması bile davasının yaşamasına değer olarak görülmektedir (Uyar, 2008: 11).

Şimdiki koşullarda terör örgütlerinin temelinde ki başlıca ideolojiler arasında Marksist-Leninist-Maoist ideoloji (Komünizm), Milliyet (etnik) kaynaklı ideoloji (Faşizm, Kürtçülük, Ermeni Milliyetçiliği vb.), dini kaynaklı ideoloji gibi farklı kaynaklara dayandırılan, ancak amaç olarak rejim değişikliğini veya bölünen topraklar üzerinde yeni bir devlet kurmayı hedefleyen ideolojiler bulunmaktadır (Erkan,2004,s:42).

İdeolojilerin en önemli özelliği olarak, etkiledikleri insan toplulukları tarafından çok inatla savunulan, kan dökmeyi bile göze aldırabilecek değerler olarak görülen, vazgeçilmeyen inançlar olmaları sayılabilir. İdeoloji, kişinin tüm

duygularını hareketlendirmekte ve onu hem fiziki hem de içsel olarak mücadele edebilecek güce sahip hale sokmaktadır. İdeolojileri temsilcisi olan devletler yıkılsa da, ideolojiler terör örgütleri aracılığıyla devam ettirilmeye uğraşılmaktadır. Örneğin, Marksist- Leninist ideolojinin savunucusu olan terör örgütleri, bu ideolojinin en büyük savunucusu ve de uygulayıcısı olan devletin yok olması halinde bile, hala bu ideolojiyi savunmaya devam etmekte ve de kendini ifade ederken bundan faydalanmaktadır (Korkmaz, 1999: 50-51).

1.2.2. Örgüt Unsuru

Terörle Mücadele Kanunu kapsamında örgüt, iki veya daha fazla şahsın aynı hedef doğrultusunda birleşmesiyle oluşmaktadır. Örgüt; organize bir yapı dahilinde, aynı ideolojiyi kabul eden ve aynı amaç doğrultusunda hareket eden bireylerden meydana gelir. Örgüt, ortak bir hedef veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya şahısların oluşturduğu birlik, teşkilat (TDK, 1992: 1141) şeklinde ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle de belirli amaçlar güden kuruluş (Meydan Larousse, 1973: 771) olarak belirtilmektedir.

Günümüz şartlarında ki terör örgütleri, genellikle örgüt lideri ve ona bağlı üst düzey sorumlular ve daha alt düzeydeki bölge, il ve birim sorumlularının olduğu bir yapıya sahiptirler (<http://www.egm.gov.tr>, 25.12.2009). Örgütsel yapılanmalarda illegal teşkilatlanma ve gizlilik esas alınmaktadır. Bu aynı zamanda örgütün temel güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasında faydalanılan bir yapılanma şeklidir. İlegal faaliyetin besin kaynağı, legal alanda ön planda olan sempatizanların illegal alana dahil edilmesiyle elde edilmektedir. Böylece operasyonlar ile meydana çıkan kadro kayıpları, yeni ve deşifre olmamış örgüt üyelerinin illegal kadrolara kaydırılmasıyla telafi etmek amaçlanır (<http://www.egm.gov.tr>, 12.06.2017).

Korkmaz (1999: 72-74), terörizm örgütlenmelerin de organizasyonların sekteye uğramadan devam ettirilebilmesinde insan unsurunun önemini vurgulamış ve kadro olarak adlandırdığı bu unsuru üçe kısımda ifade etmiştir. Bunlar; özellikle örgütlenmelerin ilk evrelerinde silahlı eylemler içerisinde aktif olarak faaliyet gösterip daha sonra hareket ilerledikçe yavaş yavaş geri planda kalan ve böylece harekete yön veren, ivme kazandıran lider kadro; lider kadronun bir alt basamağında yer alan ve eylem ve de uygulamalar ile örgütün sokaklarda boy göstermesini

sağlayan militan kadro ve militan kadroların altında bulunan, militan kadroların ihtiyacı olan güvenli örgüt evlerini temin eden, örgüt içi iletişimi kuran, boykotlara, mitinglere katılan, afiş, bayrak taşıyan, bildiri dağıtan, slogan atan sempatizan kadro olarak sıralanmıştır (Korkmaz, 1999: 72-74).

1.2.3. Eylem (Şiddet) Unsuru

Terörizmde üzerinde durulması gereken en önemli unsur, şiddet unsurudur. Burada bahsedilen şiddet, örgüt tarafından, millet namına gerçekleştirildiği ileri sürülen can alıcı nitelikteki katliamlardır. Bu durumlara rağmen terörist kendisini “devrimci, eylemci, özgürlük savaşçısı, halk gücü” gibi bir takım unvanlarla nitelendirip değerli göstermeye çalışır.

Örgütlerin hayatta kalması silahlı eylem yapıp yapamadıklarıyla yakından ilişkilidir. Çünkü örgütler, mevcut sistemi silahlı eylemlerle bozmak amacıyla var olmuşlardır ve ancak eylemlerinin yarattığı etki sayesinde yaşam kaynaklarını elde edebilirler, yeni kadrolar oluşturabilirler (Korkmaz, 1999: 80). Eylemsizlik kararı almış pasif konuma geçen örgütlerde, zaman içerisinde noksanlıklar ve dağılmalar meydana gelecektir. Bu sebeple eylem faktörü hem örgütün çevresinde tanınmasının hem de sürekliliğinin bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Savundukları ideoloji yönünde meydana getirdikleri örgütlenmeyi tamamladıktan sonra eylem unsuru ortaya çıkmaktadır. İlk eylemin, gerçekleştirilmesiyle örgüt, var olduğunu kamuoyuna ilan etmek için bir iletişim aracı elde etmiş olur. Bu kendini ilan etme hali oldukça önem arz ettiği için, öyle gelip geçici bir ilan olarak kalmamakla beraber insanların zihinlerinde yer etmektedir. Örneğin PKK terör örgütü, kamuoyuna varlığını ilan etmek amaçlı ilk faaliyetini 1984 yılında Eruh ve Şemdinli de gerçekleştirdiği saldırılarıyla oluşturmuştur.

Eylemlerde şiddet yanlısı hareketlerin tercih edilmesinin diğer bir nedeni de örgütün kimlik kazanmak için gösterdiği gayretlerin başında gelmektedir. Her örgüt, kendisine has bir eylem tarzı seçer ve gerçekleştirmiş olduğu bu eylemlerle kendini tanıtmayı amaçlar. Eylemler genelinde yapılaş tarzı dolayısıyla örgütün geleneksel eylem özelliğini içerisinde barındırır ve eylemin hangi örgüt tarafından yapılmış

olabileceği hakkında bilgi edinilmesini amaçlar. Bu durum bazen bir yanıltma aracı veya hedef saptırma şeklinde de kullanılmaktadır.

Terör örgütleri, topluma korku duygusu yaşatarak, halkta bıkkınlık ve yılgınlık hali oluşturup, halkın devlete olan güvenini sarsmayı ve kaos ortamı oluşturmayı gerçekleştirdikleri şiddet eylemleri ile başarmayı amaçlarlar. Gerçekleşen şiddet unsuru içeren eylemler bazen birden fazla örgüt tarafından üzerine alınarak kendilerini kanıtlama çabası göstermelerine neden olmaktadır. Bu durum örgütlerin eyleme ihtiyaç duyduklarının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendilerinin yapmadığı bir eylemi üzerine almalarına itekleyen sebepler arasında örgütlerin varlıklarını ispatlayabilme, devamlılıklarını sürdürebilme, hayatta kalabilme arzularıdır. Çünkü örgütün varlığını sürdürebilmesi eylem yapımlarıyla yakından alakalıdır. Örgütler bu eylemler aracılığıyla hem kendi üyelerine hem de topluma karşı bir mesaj iletmek gayesindedirler. Lakin şunu da ifade etmek gerekir ki bir devleti, terörist eylemlerle yıkmak mümkün değildir, fakat devamlı surette devletin gerçek ya da simgesel varlıklarına, kurumlarına veya bireyelerine, görevlilerine saldırılar düzenleyerek devletin zayıflaması, halkın gözünde kazandığı inandırıcılığının kaybolması amaçlanır. Devletin inandırıcılığını kaybetmesi delil gösterilerek, koruyuculuktan çıkartılması için uğraşılır. Halk ya saldırgandan tarafını tutacaktır ya da koruyucusu güçten yani devletten yana tutum sergileyecektir. Teröristler ise bu ayrılık durumunda saldırgan kimliği olduğu kadar koruyucu olduğunu da benimsetmeyi amaçlar. Örgüt üyeleri böyle bir kargaşanın olduğu ortamda devletin, bilinç sahibi olmadan hareket etmesini ve vatandaşlarına haksızlık etmesi beklentisine hakim olurlar. Böylelikle halkın gözünde kendilerinin haklarını gözetmeyen güvenilir bir devlet figürü çizmeye çalışırlar (Ergil, 1991: 26).

1.3. TERÖRİZM TÜRLERİ

Terörizmin ana hedefi inandıkları inanç ve ideoloji yönünde yeni bir sistem ve düzen kurmaktır. Vatandaşı sindirip korkutma, bu amaçla eylemleri devamlı hale getirme ve kendilerini çekici göstererek kitleleri kendi bünyelerine dahil etme yönündeki özellikleri ön plandadır.

1.3.1. Devlet Terörü

Devlet terörünü, devlet tarafından vatandaşlarına karşı gerçekleştirilen sindirme hareketi veya başka ülke mensuplarına karşı kalkışılan sindirme hareketleri olarak tanımlamak mümkündür. Devletin hali hazırdaki siyasi rejimini korumak için halkına karşı, kendi belirlediği hukuk kurallarından oluşan çizgiyi aşarak sindirme, işkence, korkutma, kötü muamele, faili meçhul cinayetler, muhalifleri ortadan kaldırmak gibi eylemler gerçekleştirmesi durumunu devlet terörü olarak adlandırabiliriz.

Demokratik olmayan ülkelerde devlet terörü, daha yaygın olarak karşılaşılan bir kavramdır. Çünkü yasal süreç işlerken istenilen sonucu devlet idarecilerinin elde etmesi pek kolay değildir. Bunun yanı sıra, terörizm aracılığıyla halk üzerinde baskı, korku, sindirme ve yıldırma hareketi başarılarak istenilen neticeye ulaşmak daha basit olmaktadır. Ek olarak, devlet faili meçhullerin ortaya çıkartılması konusunda mesuliyet sahibi olduğundan dolayı, faili meçhuller meçhul olarak kalmaya mahkum olmakta ve devlet halkın gözünde suçsuz görünmektedir. Bazı hallerde, terörle mücadele kapsamında ‘karşı terör’ olarak devlet terörü dikkate alınsa da bu doğru bir tutum değildir. Çünkü olaylar karşısında yasal mücadele ile devletin kendi koyduğu yasaları çiğneyerek gerçekleştirdiği terör eylemleri aynı değildir. Demokratikleşmeyi başarmış ülkeler devlet terörünü bir araç olarak kullanmamaya dikkat etmektedirler (Çınar, 1997: 243-244). İdeolojik akımların sıklıkla rastlandığı 19 ve 20. yüzyıllarda büyük devletlerin çoğunluğu, kendi çıkarları yönünde yayılmacılığı doğru bir hareket gibi gösteren, alenen politik gündemleri olan Marksizm-Leninizm ya da Nasyonal Sosyalizm gibi ideolojileri kabul ederek bu doğrultuda tutum sergilemişlerdir. Yani bazı devletler, siyasal yaşamlarında benimsedikleri ideolojileri doğrultusunda, uluslararası çıkarlarının koruma altına alınması için, devletin desteklediği terörizmi stratejik bir silah olarak değerlendirmişlerdir.

Demokratikleşmiş devletler, nadir de olsa ticari menfaatleri için terörist eylemlerini görmezden gelmekte; bazen alışılmışın dışında gelişen şiddetten, terörizmle aynı doğrultudaki suçların gerçekleştirildiği, toplumun hukuksal, siyasal ve toplumsal kuralları doğrultusunda kabul edilmesi güç olan şiddeti anlatılmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda geçerli olan rejimin kendisini korumak adına hukuk

kurallarına uygun şekilde kullandığı tabir terörizm niteliği taşımamaktadır. Bunun yanı sıra, mevcut rejimlerin geçmişte kalması baskın tavır sergileyen terörizmin de yok edilmesine fırsat sunmuştur. Mevcut koşullarda farklı şekillerdeki diktatör rejimlerin içsel kontrolünü gerçekleştirmek için terörizmi tercih etmekte şüphede kalmadıklarını belirtebiliriz. Bu durumun var olduğunun en önemli kanıtı yaygın işkence ve insanlık dışı muamelelerin olmasıdır. Geçerli olan rejimi bozmak, iktidara sahip olmayı arzulayanların düzene karşıt olarak giriştikleri mücadelede faydalandıkları terörizme, “ayaklanmacı terörizm” ya da “aşağıdan yukarıya terörizm” adı verilmektedir. Bu durumlarla karşı karşıya kalan devletlerin etnik problemleri mevcutsa ve sözü edilen mücadelede bu terörizm çeşitlerinden yararlanılıyorsa, iç savaşın çıkma ihtimali artmaktadır (Başeren, 2003: 14).

1.3.2. Devlete ve Siyasal Sisteme Karşı Terör

Ülkelerin iç siyasetinde gelişen terörizm, şiddet kökenli siyasi mücadelenin ve terörizmin iki boyutunu içerisinde barındırır. Politik hedefler edinerek kurulan bazı terör örgütleri mevcut politik istikrarı devam ettirmek amacıyla meydana getirilmişken, bazıları da devletin geçerli düzeninden çıkmış olmasına rağmen kendi ideolojilerini devlete zorunlu olarak kabul ettirmeyi denemektedirler (Alkan, 2007: 16).

Bu sınıflandırmalara dayanarak siyasal kaynaklı terör, devlet terörü ve milliyetçi terör şeklinde sıralamak mümkündür. Devlet terörü ile iç içe gelişim gösteren politik terör, resmen var olan bir devletin terörü çıkarları doğrultusunda kullanması olasılığının bulunmadığı toplumlarda reddedilen bir durumdur. Devletin mevcut “rejimi” bozmamak ya da otoriter yapısını sürdürebilmesi amaçları doğrultusunda terörü bir alet niteliğinde değerlendirildiği gözlemlenmektedir. Sahip olunan sistemin devam ettirilebilmesi için terörizme başvurulması, Nazi Almanya’sı, eski SSCB ve doğu bloğu ülkelerindeki gibi totaliter rejimlerde kurumsallık özelliği kazanmıştır. Görüldüğü üzere devlet teröre destek veren kuruluşlardan arasında sayılabilmektedir ki, bu şekildeki bir desteklemeye “devlet destekli terör(izm)” adı verilmektedir. Bunun yanı sıra devletin kendi toprakları üzerinde, kendi halkını hedef alan eylemleri de bulunmaktadır, buna da “devlet terörizmi” denilmektedir (Başeren, 2003: 53; Yayla, 1990: 361).

1.3.3. Uluslararası Terörizm

Uluslararası terörizm, konu üzerine uzman kişilerce hazırlanmış genel kabul görmüş tanıma göre; “içeriği ve tekrarı uluslararası neticelerin ortaya çıkmasına sebep olan terörist faaliyetler” olarak ifade edilmektedir. Lakin terörün uluslararası konumdaki özelliği bu kadarla sınırlı değildir. Günümüzde “uluslararası terörizm” kavramı genellikle birden fazla ülkeye zarar veren veya birden fazla ülkede aynı anda aynı tahrip oranlarına sahip olan eylemler gerçekleştiren terörizmi ifade etmek için kullanılır. Uluslararası nitelik taşıyan eylemler arasında yabancı bir devletin ya da bir uluslararası örgütün politikasını etkilemek üzere gerçekleştirilen şiddet içerikli olaylar, bir ya da birden fazla devletin desteğiyle terörist eylemlerin gerçekleştirilmesi durumu, yabancılara veya yabancılara ait hedefler doğrultusunda yapılan eylemler de uluslararası terörizmden sayılmaktadır. Uluslararası terörizm, belirli siyasal, sosyal ve ekonomik çıkarlar elde etmek amaçlı, insan hayatlarını, iç sosyal dinamikleri, uluslararası barış ve güvenlik ortamını, devletlerin barışçıl ilişkilerini, iç işlerini, anlaşmazlıkların barışa odaklanarak çözümünü, iç hukuku ve uluslararası hukuku hedefleyerek hareket etmektedir. Devletlerin komşu ülkelerle veya çok uzakta olan bir ülkede gerçekleşen terör olaylarının kendilerini de yakından etkiyeceğinin bilincine varmaları bir hayli zaman sonra olmuştur. 11 Eylül saldırılarına kadar ki geçen süreçte terör eylemleri her devletin kendi şahsi problemi olarak görülürdü. Bunun sebebi 11 Eylül’e kadarki geçen zamanda terör olayları terör gruplarının dahili oldukları ülkeleri ve en kötü ihtimalle yakın komşularına kadar etki edebilmekteydi. Bundan dolayı da 21. yüzyıla kadar terörizm devletler açısından uluslararası bir problem olarak değerlendirilmemiştir. Devletlerin ikili ve karşılıklı ilişkilerinde negatif etki oluşturacak ve yıllarca uğraşılsa ancak giderilebilecek problemler ortaya çıkacaktır. Terör devletlerarasında gelişen diplomatik ilişkilerini ve birbirlerine gönderdikleri temsilcilerini hedef alarak ilişkilerin sekteye uğraması ve devletlerin birbiriyle olan ilişkilerinin bozulması için bir tehdit unsuru olmaktadır (Taşdemir, 2005: 32).

Kuruluş amacı ve başlangıcı olarak uluslararası boyut kazanmak gibi bir amacı olmadan açığa çıkıp, klasik örgüt şartlarına göre kurulmalarına rağmen zamanla daha da büyüyerek globalleşen gruplar haline gelen terör kavramına milletler arası terör örgütleri adı verilmektedir.

Gerçekleştirilen bir eylemin, uluslararası terörizm kategorisinde değerlendirilmesi için, aşağıdaki şartların yerine getirilmiş olmasına dikkat edilmelidir (Alkan, 2007: 27):

- a) Terör eylemi, gerçekleştirildiği ülkeden başka bir ülkede planlanmışsa,
- b) Eylemi gerçekleştiren şahıs eylemi yaptığı ülke sınırlarından çıkarsa,
- c) Bir devletin sınırları içinde barınıp başka bir devlete saldırılar düzenlenirse,
- d) Örgüt barındığı konuşlandığı ülke haricinde başka devletlerden maddi, lojistik ve teçhizat gibi yardımlar alırsa,
- e) Terör örgütleri hedeflerini elde etmek amacıyla, kendisi dışındaki başka örgütlerle birleşirse,

Uluslararası terörizm değerlendirilirken, maliyet açısından fazla külfeti yokmuş gibi düşünülmektedir. Çeşitli ülkelerde lojistik ve maddi problemler yaşayan muhalif gruplara, küçük mali destekler verilerek güçlü ordular oyalanmakta ve o ülkenin ekonomisinde çok ciddi açıklar oluşturulmaktadır. Bunun yanı sıra ciddi oranlarda silah satışları yapılmaktadır.

1.4. TERÖRİZMİN TARİHİ

Terörizmi hayata geçiren ve kurucusu olarak tanınan Hasan Sabbah isimli bir şahıstır. Kışlalı, Haşhaşii'lerin örgüt içi bağlılık ve disiplinlerini anlatırken; emredilen göreve itiraz hakkının olmadığı sonucunda ölüm bile olsa karşı çıkılmadan itaat edilmek zorunda olduğu Haşhaşii'lerde temel kural olarak kabul edildiği, hatta bizzat Hasan Sabbah'ın öz oğlunu aykırı davranışları sebebiyle katlettiğini, kurtarılmış bölgeler kavramını ve vur kaç taktiklerini uygulayan ilk kişi oluşunu da, hedeflerine ulaşabilmek için Haçlı Ordusu'yla bile işbirliği içerisinde olduğunu ve öncülüğünü yaptığı terör hareketini devam ettirebilmek için aynı zamanda da temelini sağlamlaştırabilmek amacıyla devleti millete karşı aynı niteliklerde tehditler uygulamaya mecbur bırakmış olduğunu ve böylelikle devleti, millet nazarında zalim görüntüsüne büründürdüklerini belirtmiştir (Kışlalı, 1998: 39). Geçmiş dönemlere ait belgelerde haşhaş yiyen ve haşhaş bağımlısı anlamını taşıyan "Haşhaşiiiler" in gerçekleştirdikleri katliamlarında araç olarak hep hançerden yararlandıklarını vurgulamaktadır.

Siyasi amaç güderek gerçekleştirilen ilk terörizm hareketi, İsmaililer'in bir kolu olan ve 11. yüzyılda meydana çıkan, 13. yüzyılda Moğollar tarafından yok edilen "Haşhaşii" tabiri ile tarihe geçmiştir. Hasan Sabbah'ın liderliğini üstlendiği bu örgüt dini esintiler içeren bir örgüt niteliği taşımakla birlikte Selçuklu İmparatorluğunu yıkmayı en büyük amaç olarak belirlemişlerdir. Hasan Sabbah, karşısına aldığı güçle birebir mücadeleye girecek kadar sayısal olarak yeterli güce sahip olmadıklarının bilincindedir ve ufak çaplıda olsa idareli ve sistemli şekilde yürütülen uzun vadeli bir terör oluşumu ile etkinliği fazla olan silah niteliğinde yararlanabileceği siyasal bir güce sahip olacağına da farkındadır (Laqueur, 1977: 16).

19. yüzyılda batı ülkelerinde sanayileşme ve şehir hayatının gelişmesi ve ilerlemesiyle birlikte tatmin olamayan işçi kesimlerinin karşı çıkış ve isyanları doğrultusunda terörizm hareketleri ilerleme kaydetmiştir. Bunun neticesinde bu dönemlerdeki işçi hareketlerinden etiketlenen terör eylemleri artmıştır ve çoğunluk tarafından işçi direnişi veya işçi hareketleri 'terör' olarak değerlendirilmiştir (Laqueur ve Alexander, 1987). 19. yüzyılın ortalarına doğru Rusya'da oluşan sol kanat hareketler, günümüzün sistemli terörizminin ilk denekleri olarak nitelendirilebilir. Bunlar, hükümetleri ve sosyal kurumları eritmek amacıyla kişisel ve kolektif şiddet yanlısı hareket eden Rus Anarşistleridir. Yine Rus devrimci grubu "Naradnaya Volya" (Halkın İradesi) birçok açıdan 20. yüzyıl terör hareketlerinin ilk örnekleri olarak gösterilmektedir. Örgüt, Çar'ın rejimine karşı mücadele ederken birçok kamu görevlisi ve polislere karşı suikastlar gerçekleştirmiş, Çar II. Alexander'ı 1881 de suikast yoluyla katletmiştir (Korkmaz, 1999: 23).

20. yüzyılda görülen terörizm hareketlerinde ise, bağımsızlık eylemleri çoğunlukla ayrılıkçı terör hareketlerine dikkat çekse de bu gelişmelerde daha baskın rol oynayan, belirleyici değerdeki siyasal dile getirme aracı olan Soğuk Savaş dönemi terörü meydana gelmiştir. Soğuk Savaş Dönemi terörünün gözle görülebilen özelliği, bu dönemde devletlerin terörden sık sık yararlandıklarının görülmesidir. Burada devletlerin terör uygulamasına destek vermesinden öte, bu dönemde çoğunlukla Doğu ve Batı Blok'unda bulunan ülkelerin girdiği savaş hallerine cesaret edememeleri neticesinde düşman ilan ettikleri ülkelerle savaşan örgütlere destek vermeleri mevzu bahistir (Bal, 2006: 9). Cronin'de devletlerin savaş esnasında

yaşadıkları kayıplardan sonra yöntem değişikliği yapmaya ihtiyaç duyduklarını ifade etmekte, 1970 ve 1980'li yılları devlet terörünün en çok ortada olduğu yıllar olarak göstermektedir (Cronin, 2002: 30).

1990'lı yıllara kadar geçen süreçte belirli bölgelerde fazla yayılmadan varlıklarını gösteren terör örgütleri globalleşmeyle birlikte oluşan yeni şartlar ve gelişler doğrultusunda fırsatları değerlendirerek, oluşan problemleri de fırsata çevirerek uluslararası sahada boy göstermeye başlamışlardır. Devletlerin bu tür terör eylemleriyle devamlı olarak karşı karşıya kalması sonucunda teröre karşı uluslararası çapta tedbir alınmasına yönelik talep ve ihtiyaçları diğer uluslar veya uluslararası örgütler tarafından 11 Eylül 2001 tarihindeki terör hareketlerinden sonra önem verilir hale gelmiştir.

1990 yılının ardından soğuk savaş dönemi sona ermiştir, Sovyetler Birliğinin dağılması neticesinde Batı Blok'unun ve onun lideri olan ABD'nin başarısı ile son bulmuştur. İki kutuplu dünya düzeni artık tek kutuplu dünya düzeni şekline bürünmüş, bu süreçte ABD tek başına güçlü lider olarak yerini pekiştirmiş dünyanın liderliği ünvanını elde etmiştir. Bu zaman diliminde en sık karşılaştığımız kavramlar ise küreselleşme, demokratikleşme, liberalleşme ve insan hakları kavramlarıdır. Bu konumda ABD daha fazla yönlendirme gücüne sahip olan, belirleyen, söz söyleyen ancak uluslararası sözleşmelere daha az sadık kalan ve uluslararası ilişkilerde kendini eşitler üstü bir konumda görmüş bir devlet halini almıştır (Bal, 2006: 10).

Hangi devletlere ceza verileceği, hangilerinin illegal olduğu ya da hangilerinin sistemlerinde değişikliğe gidileceği konusunda ABD ana kumanda niteliği taşımaktadır. Soğuk savaşın sürdüğü dönemde kendilerini koruyucu devletlerin kanatları altındaymış gibi düşünen terör örgütleri ise bu dönemin son bulmasıyla kendilerini ortada kalmış hissetmeye başlamışlardır. ABD'nin izlediği politikaları ve ben merkezli yaklaşımlarına karşılık tepkiler meydana gelmiş ve terör örgütlerinin yeni amaçları arasında saymamıza sebep olmuştur (Bal, 2006: 10).

Kullanılan yöntemlerdeki görülen evrim, küreselleşme dönemindeki terör hareketlerinin önceki dönemlerle arasındaki farkı açığa çıkartır. 1980'lerde Tokyo'da gerçekleştirilen sarin gazı saldırısı, 11 Eylül'de yolcu uçaklarının bomba niteliğinde kullanılarak yapılan saldırı, alışlagelmiş yöntemler haricinde hayal edilemeyecek yöntemlerin bundan sonraki dönemlerde de kullanılacaklarının göstergesidir. Hal

böyle olunca, mevcut terörle mücadele yöntemleri de yetersiz olarak değerlendirilmektedir. İleri safhaya taşınmış olan bu yeni tehdit şekli, "asimetrik tehdit" olarak ifade edilmektedir (Erhan, 2009).

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'yi hedef alarak gerçekleştirilen terör saldırılarının sonrasında dünya ülkeleri peş peşe gelen ve farklı yer ve şekilde yapılan terör eylemlerine maruz kalmışlardır. 2002 yılında Tunus, Pakistan, Endonezya ve Kenya'da; 2003 yılında Suudi Arabistan, Fas, Endonezya ve Irak'ta, 15/20 Kasım 2003 tarihlerinde İstanbul'da iki sinagog, İngiliz Büyükelçiliği ve HSBC bankasına karşı gerçekleştirilen terör saldırıları bilinmektedir. Bu saldırıları takiben yapılan küresel terör eylemleri 11 Mart 2004 tarihinde Madrid'de yolcu trenine yapılan terör saldırıları ve 7 Temmuz 2005 yılında Londra'da gerçekleştirilen terör hareketleri biçiminde arkası kesilmeden sürmüştür. Sıraladığımız bu olayların sonucunda, küresel terörizmin her şartta ve her koşulda bütün devletler için tehlike arz ettiği görülmüştür. Bu durumla birlikte dünya devletleri ve uluslararası örgütler küresel terörizmin etki alanının genişliğini ve şiddetini kötü bir şekilde öğrenmiş olmuştur.

Türkiye'de terör eylemleri veya isyan hareketleri Osmanlı İmparatorluğu'nun sonlarına doğru baş göstermiş ve etkileri günümüze kadar sürmüştür. Terör olayları Ermenilerin "Bağımsız Ermenistan" devletini oluşturma hedefi doğrultusunda 1860'larda kurmuş oldukları cemiyetler ile başlangıç göstermiştir. Bunlar arasında 1887 yılında "Hınçak" İsviçre'de, 1890 yılında "Taşnaksutyan" Tiflis'te kurulmuş ve pek çok isyan ile bugünün Ermeni örgütü ASALA'ya, JCAG (Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları) ve ARA (Ermeni Devrimci Ordusu) komitelerine temel olarak hazırlanmıştır (Uras, 1989: 19-33).

1920 yılında Sevr Antlaşması'nın getirdiği haklara dayanarak bağımsız bir Ermeni Devleti'ne kavuşan Ermeniler Türk topraklarını ele geçirmeye çalışmışlar, Milli mücadele döneminde Kazım Karabekir Paşa'nın komutasındaki 15. kolordu bunları geri püskürtmüş ve Kars'ı kurtardıktan sonra 3 Aralık 1920 tarihinde Ermeniler ile Gümrü Antlaşması'nı imzalanmıştır. Antlaşma ile Ermeniler istek ve iddialarından vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Bu döneme ait en önemli özellik ise Rusların Ermenileri gelecekteki planları için bir yatırım değeri olarak görmeleri ve

Ermenilerin ise Anadolu'da bir ermeni devleti kurmak amacıyla son şanslarını kullanmaya çalışma gayretlerinin ortaya çıkmasıdır (Türközü, 1983: 21).

Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulmasından sonraki 40 yıllık süreci kaplayan bazı isyanlar meydana gelmişse de, Ermeni terörü ve başka örgütlerin eylemleri yönünden ağır hareketlenmelerin olmadığı bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını kuvvetlendirmesi ve geliştirme/yenileme çalışmaları, dünya çapında yaşanan ekonomik problemler ve ikinci dünya savaşının meydana gelmesi terör örgütlerinin yeniden ayaklanması ve faaliyete geçmesine engel teşkil etmiştir. Bu zaman diliminin dünya genelinde gerçekleşen fikir akımlarından Türkiye'de payına düşeni almış, bu fikir akımları terör eylemlerinin temelini meydana getirmiştir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimiz ile İran, Irak ve Suriye sınırlarının bir bölümünü kapsayan bölgede bir Kürt Devleti kurmak hedefiyle Sait Elçi, Faik Bucak, Ömer Tarhan ve arkadaşları tarafından 24 Ocak 1965 tarihinde yasadışı TKDP (Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi) kurulmuş ve Kürçülük adı verilen eylemler değişik bir şekil almıştır. 1970 senesine kadar fikir akımları aracılığıyla çoğunlukla aşırı sol görüşlülerin etkisinde kalarak üniversitelerde basit öğrenci arzuları ile başlangıç gösteren ve daha sonra dersleri protesto etme, sınavlara katılmama gibi eylemlerle devam eden öğrenci ayaklanmaları meydana gelmiştir. Oluşturdukları boykot ve işgal hareketlerinde kamuoyu tarafından destek verilmemesiyle örgütler kamuoyu karşısında güç gösterisi niyetiyle şiddet ve terör eylemlerine gerçekleştirmeye başlamış 1970'lerden sonra gasp, soygun, adam kaçırmaya gibi can ve mal güvenliğini tehlikeye sokacak hareketler sergilemişlerdir. Bu eylemlerin önüne geçmek amacıyla 12 Mart 1971'de muhtıra verilmiş ve böylelikle bölücü terör örgütlerine karşı temkinli olmak adına kuvvetli tedbirler alınmıştır. 1973 yılından itibaren aşırı sol görüşün hakim olduğu örgütlere karşı sağ görüşlü topluluklarda legal ve illegal özelliklerin olduğu örgütlenme şekillerine yönelmişlerdir (Alkan, 2002: 58-59).

Türkiye 'deki refahı ve güvenli ortamı oluşturmak adına Muhtıradan sonra güvenlik mensuplarının gerçekleştirdiği operasyonlar sonucunda birçok örgüt üyesi tutuklanmıştır. Lakin Türkiye'nin mevcut rejimini bozmak, sistemi Marksist-Leninist düşüncesi yönünde değiştirmeyi arzulayan örgüt elemanları 18 Mayıs 1974 tarihinde

geçerli olan yönetim tarafından onaylanan ve Anayasa Mahkemesince genele yayılan af kanunuyla serbest bırakılmışlardır (Özgen, 1989: 35). Bu gelişmelerle doğru orantılı olarak 1976 yılında varlığı ilan edilen Kürdistan Devrimcileri (KD) isimli derneğin bir kolu olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Marksist-Leninist rejimin hakim olduğu bağımsız bir kürt devleti kurmayı hedefleyen bölücü terör örgütü niteliğinde 1978 yılında Kürdistan İşçi Partisi (PKK)'nin kuruluşu ilan edilmiştir (Şehirli, 2004: 381).

Ülkemizde 1978-1979 yıllarında şiddetlenen sağ- sol görüş çatışması terör eylemlerinin farklı bir çeşidi olarak ortaya çıktı ve değişik tabakalardan birçok politikacı, akademisyen, gazeteci ve yazarları hedef alan suikastlar gerçekleştirilmiştir. Siyasi yöneticilerin ortaya çıkan kaos ortamını sakinleştirmeye güçleri yetmediğinden dolayı 12 Eylül 1980 askeri darbesi zorunlu hale gelmiş ve yaşanmıştır (Alkan, 2002: 62).

Türkiye 1980 senesine kadar ermeni terörü ve ideolojik akımların etkisinde kalarak gerçekleştirilen çatışmalar ve terör eylemlerinden sonra 1984 yılından günümüze kadar uzanan süreçte gelişim gösteren ayrılıkçı terör olaylarına maruz bırakılmıştır. PKK terör örgütü 15 Ağustos 1984'te Eruh ve Şemdinli de yaptığı saldırılarıyla silahlı eylemlerinin düğmesine basmıştır. Ermeni terörü ile PKK terör örgütü arasında bir bağlantının olduğu açıkça görülmektedir. Uluslararası terör olaylarının bir kolu olan ASALA, hedefine ulaşmak için Türkiye konuşlanmış bölücü terör örgütleriyle temas kurup birleşmek istediğini duyurmuşlardır. ASALA 8 Nisan 1980 tarihinde Lübnan'ın Sidon şehrinde Kürdistan İşçi Partisi (PKK) üyeleriyle birlikte yaptıkları bir basın açıklamasında Türk devletine karşı mücadele etmek niyetiyle bir birleşme yaptıklarını dünya kamuoyuna duyurmuşlardır (İnan, 2009; Çitlioğlu, 2007: 214).

1990'lı yıllara ulaşıldığında ise Türkiye ayrılıkçı terör örgütünün yanı sıra dini etkilerinde bünyesinde bulunduğu terör örgütlerinin şiddet yanlısı hareketleri Türkiye'nin gündeminde yer tutmaya başlamıştır. Özellikle de 1980 yılında oluşturulan ve 1990 yılı başlangıcına kadar sağlama politikası gerçekleştiren Hizbullah terör örgütünün faaliyetleri oldukça gündem oyalamıştır. Bu örgüt kurulduktan sonra ilim grubu ve menzil grubu adı verilen iki kola ayrılmış, menzil grubunun şiddete karşı olması sebebiyle Hüseyin Velioğlu önderliğindeki ilim grubu

tarafından Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde özellikle PKK'ya ve menzil grubu üyelerini hedef alan terör eylemleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu operasyonların ardından bir süreliğine de olsa eylem uygulamayan örgüt, 24 Ocak 2001 tarihinde Diyarbakır Emniyet Müdürü A. Gaffar Okan'ı hedef aldığı hain saldırısıyla, yeniden açığa çıkıp adını kamuoyuna duyurmayı başarmıştır. Bu olayla birlikte 2003 yılına kadar silahlı olayları yaratmayı sürdüren örgüt, bu tarihten sonra eylemsizlik kararı alarak geri çekilmiştir (Alkan, 2009: 130).

Türkiye geçirdiğimiz 40 yıl boyunca farklı farklı terör örgütlerinin tehdit ve olaylarına maruz bırakılmıştır. Bu örgütler arasında sayabileceğimiz ideolojik fikirlere dayananlardan, dini motifli terör örgütlerine, dış kaynak destekli teröre kadar değişik toplulukların hedefi oluşmuştur. Zaman zaman aynı anda iki veya üç farklı terör biçimiyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Türkiye'deki terör unsuru uzun zamandır devam etmesine rağmen halada sona ermemiştir. Görünen o ki yakın zamanda da bitmeyecektir.

Başka bir açıdan bakıldığında da terörizmin, eski zamanlardan itibaren var olan bir sorun olmasına karşılık son üç dört yüzyıldır fiziksel olarak açığa çıktığı ve kuvvetli bir tehdit unsuru olduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra terörizme neden olduğu düşünülen fikirler, ideolojiler, akımlar da değişiklikler olsa bile terör gerçeği değişim göstermemektedir (Kutlu, 2010: 21)

İKİNCİ BÖLÜM

2. TURİZM HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. TURİZMİN TANIMI

Turizmin genel tanımına göz atıldığında, dünyanın her yerinde değişim gösteren hava durumu ve insanların dinlenmeye duyduğu ihtiyaçlar, ülkelerin şehirlerin kendilerine has doğa örtüleri ve sanatsal eserlerini tanıma arzusu, doğanın insanlara mutluluk verdiği düşüncesi ve özellikle ticaret ve sanayinin ilerlemesi ve ulaşım ağının sorunsuz sağlanması ile ülkelerin, insanların birbirleriyle daha fazla iletişim kurmasına imkan sunan modernleşmiş dünya şartlarına has bir olay olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Kozak vd., 2012: 1-2).

Hunziker ve Krapf'a göre "turizm, kişilerin hayat sürdürdükleri ortamdan dışarı çıkarak gerçekleştirdikleri yolculuk ve ziyaretlerden meydana gelen ilişki ve eylemlerdir." Şeklinde ifade edilmektedir (Florida, 2007: 2). Turizm için getirilen bu tanımlama 1963 yılında Dünya Turizm Örgütü tarafından turizmin tanımı olarak literatüre işlenmiştir (Bahar ve Kozak, 2012: 29).

Amerika Birleşik Devletleri Senatosu dünya turizminin gösterdiği ilerlemeye dayanarak Ulusal Turizm Politikası uygulamış ve turizm ve seyahat endüstrisi hakkında şöyle bir tanımda bulunmuştur: "Birbirinden bağımsız hareket eden firmaları, bir çatı altında toplayarak, gününbirlik eylemlerin dışında seyahat-ulaşım, ürün-hizmet bileşenlerini, bireylere hayat sürdürdükleri yerin haricinde neyi hedeflemiş olurlarsa olsunlar her şartta sunmalıdırlar" (Angelo ve Vilademir, 1991: 8)

Turizmle alakalı yapılmaya çalışılan tanımların geneline göz gezdirildiğinde karşımıza çıkan ortak özellikler bulunmaktadır. İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri mekanlardan ayrılıp belirli süreliğine başka yerlere yol almaları ve vardıkları yerlerde tüketici konumunda varlık göstermeleridir. IUOTO'nun (Uluslararası Resmi Turist Organizasyonları Birliği) bünyesinde kayıtlı olan ülkelere faydalanmaları yönünde uyarı verdiği ve bu sebeple de en yaygın olarak kullanım alanına sahip olan 1963 tarihli Birleşmiş Milletler tanımını kabul etmiş durumdayız. Bu tanıma göre

turizm; "1 günden az olmayacak şekilde, gelir elde edecek her hangi bir faaliyet gerçekleştirilmeden, yerleşik bir düzen kurmadan, şahısların yolculuk yaparak veya bir yerde konaklayarak geçirdiği zaman içinde yaptığı eylemlerdir" (Tolungüç,1999: 11-13).

Mathieson ve Wall'in bakış açısıyla turizm endüstrisinin 3 ana bölümden oluştuğu belirtilmektedir. Bu bölümler (Schulman ve Greenberg, 1994: 59):

- a) Yolculuğa çıkılabilecek yerlerin seçiminde etkileyici rolündeki dinamik unsur,
- b) Seyahat edilen yerde kalınmasına yarayan statik unsur,
- c) Meydana çıkan her türlü ekonomik, sosyal ve fiziksel etki olarak sonuç unsuru.

Yukarıda bahsi geçen bakış açıları doğrultusunda, turizmin sadece kişilerin belirli nedenlerle seyahat edip, önceden belirlenmiş faaliyetleri gerçekleştirip, tekrar yaşamlarını sürdürdükleri yerlere geri dönmeleri gibi basit bir anlam ifade etmeyeceği görülmektedir.

2.1.1. Turizmin Özellikleri

Turizm, insanların arzuladıkları ve hayal ettikleri şeyleri kısa süreliğine de olsa hayata geçiren olguların bütünleşmiş halidir. Turizm endüstrisi insanların farklı eğitim, din, ırk, zenginlik, yaş, amaç ve psikolojiye sahip olmalarına rağmen seyahate çıkması, turizme dahil olan insanlara ürün ve hizmet sağlayan çok sayıda örgüt ve firmaların bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra başta ekonomi olmak üzere, sosyoloji, siyaset bilimi, politika, hukuk, tıp, coğrafya, fizik, psikoloji, tarih gibi birçok bilim dalı ile etkileşim halindedir. Turizm değişik şekillerde faaliyetler, hizmetler ve sektörlerin bütünleşmesi ve bir arada hareket etmesiyle olmaktadır (Çuhadar, 2006; Bahar ve Kozak, 2012: 30).

Literatür verilerine göz gezdirdiğimizde, turizm sisteminin, birbirleri ile ilişki halinde olan oldukça karmaşık 5 bölümden meydana gelen dinamik bir sistem olarak ifade edildiğini gözlemlemekteyiz. Bu sistemin parçaları (Gunn, 1988: 15; Schulman ve Greenberg, 1994: 58):

- a) Turistler (karakterleri, ilgileri, mekanları ve kültürel yapıları),

- b) Ulaştırma (destinasyonlara, şehirlere),
- c) Bilgi ve yönlendirme (tanıtım, rehberlik, açıklamalar),
- d) Çekicilikler (yapılacak, görülebilecek her şey, tatmin eden her türlü şey),
- e) Hizmet tesisleri (konaklama, yiyecek içecek, alışveriş).

Turizm, ulaşırma, konaklama, dinlenme, eğlenme, yeme ve içme, sağlık, alışveriş, tesis ve organizasyonlardan oluşan, çok geniş içeriği bulunan bir alt ekonomik sektör ya da disiplin şeklinde de belirtilmektedir (Bahar ve Kozak, 2012: 30).

2.1.2. Turizm Arzının Özellikleri

Turizm açısından arz kavramı, birbirini izleyen doğal ve insansal özelliklerde bir güdülenme çeşidiyle turiste direkt veya dolaylı olarak sağlanan mal ve hizmetlerin tümü şeklinde söylenebilir (Kozak vd., 2012: 41). Turizm arzı, işletmelerin belirli bir süre zarfında turizm ürünlerini farklı ücretlerde ve değişik miktarlarda arz etmeleri şeklinde de tanımlanabilir (Dwyer vd., 2010: 26).

Turizm arzı iki ayrı biçimde karşımıza gelebilir. Birincisi, seyahat için tercih edilen yere ait mevcut tüm doğal, tarihi ve turistik değerlerin meydana getirdiği arzdır. İkincisi ise turistlerin yer değişikliği yapmalarına ve tatile çıkmalarına imkan sunan ulaşırma, konaklama, yiyecek-içecek firmaları, seyahat acenteleri, eğlence, alışveriş ve diğer turistik hizmetlerin tümünü kapsamaktadır (Oktayer vd., 2007: 69).

Genel ziyaretçi deneyimini meydana getiren ana faktörleri tedarikçiler temin etmektedir. Turizm arzı ekonomik açıdan, tüketimde hareketinde bulunan ve turizm talebinin ihtiyaçlarını gidermek amacıyla gerekli mal ve hizmetlerin (turizm ürünü) teminini kapsayan üretime bağlı olguların bütünü” şeklinde ifade edilebilir (Öztürk, 2010: 2). Bir ekonomide yer alan temel girdiler içerisinde arazi, işgücü, sermaye ve girişimci bulunmaktadır. Sözü geçen bu girdiler, turizm sektöründe otel, restoran, müze, dinlenme ve eğlence merkezi gibi arz etkenlerinin de yerine getirilmesinde gerekli olan değerlerdir. Bu tesislerin oluşturulabilmesi için zaruri olan yapılar sabit unsurlar olarak belirtilmektedir. Değişkenlik gösteren faktörler ise, üretimin

gerçekleştirilebilmesi ve hizmet verilebilmesi için gereken işgücü, enerji, hammadde miktarı olarak sıralanabilmektedir.

Değişik bir ifadeyle turizm arzı, turistik varlıkların bütününden meydana gelmektedir. Sabit koşullar ışığında, belli bir fiyata, belli bir sürede bir devletin veya bölgenin turistlere hedef alarak satış yapmaya veya turistlerin yararlanması amacıyla sağlanan turistik varlıkların hepsini işaret etmektedir (Ünlüöner, 2011: 44,88).

Turizm arzı açısından zaman faktörüne dikkat edildiğinde, turizmde arz esnekliğini (değişmesini); çok kısa dönem, kısa dönem ve uzun dönem şeklinde üç aşamada değerlendirmeye almak mümkündür. Turizm arzında çok kısa dönem esnekliği sıfırdır; bunun sebebi arz miktarında artışı hemen sağlamak pek kolay değildir. Turizm arzı kısa dönemin ise elastik bir özelliği vardır. Bu özellik sebebiyle kısa dönemde fiyatlarda seyreden değişim, arz miktarında kayda değer bir değişim yaratamaz. Henüz faaliyete girmemiş yeni otel ve restoranların bu dönemde işleve geçmesi biraz olanaksızdır. Arz miktarının kısa sürede artışa geçememesi sonucunda nadirde olsa, fiyat seviyelerinde önemli ölçüde artışlar gerçekleşebilir (Bahar ve Kozak, 2012: 98-102).

2.1.3. Turizm Arzını Etkileyen Faktörler

Turizm sektörüne ait ürünlerin etkili bir şekilde arzının gerçekleştirilmesi ve pazarlanmasında bazı etkileyici olgular mevcuttur. Kurumlar, turizm ürünlerinden belirli bir süre dahilinde farklı fiyatlarda, çeşitli ölçülerde arz etmektedirler (Dwyer ve diğerleri 2010, 139). Bir yerin turistler açısından çekicilik algısı oluşturması, ulaşılabilirliğin; mesafe bakımından yakın, süre olarak kısa ve maliyet açısından ucuz olması ve imajının da yüksek olması o yerin turist çekmesine sebep olmaktadır (Kozak vd., 2012: 42-43).

Turizmin arzına etki eden faktörler geniş açılımlarıyla doğal kaynaklar ve çevre, yapılı çevre, işletim sektörleri, misafirperverlik ve kültürel kaynakların ruhu olarak farklı kategoriler şeklinde incelemeye alınmaktadır (Goelner ve Ritchie 2009).

Doğal Kaynaklar ve Çevre: Bu grubun kilit etkenleri hava, iklim, bölgenin fiziki coğrafyası, arazi şekli, arazi, bitki örtüsü, bölge hayvanlarının hepsi, su organları, plajlar, doğal güzellikler, içme suyu temini, sanitasyon ve benzer şekilde

yararlanılan değerlerdir. Bir yeri ziyarete gelen şahısların kullanabilmeleri ve haz duyabilmeleri için gerekli unsurlardır.

Yapılı Çevre: Doğal çevreyi temel alan ya onu ya da üzerine inşa edilen bir bileşendir. En ana maddesi bölgenin alt yapısı olarak değerlendirilmektedir. Bütün alt ve üst yapıyı içerisine alan bir yapıdadır. İçme suyunun kullanıma hazır hale getirilmesi, atık su sistemleri, gaz boruları, elektrik şebekesi, yolar, iletişim ağı ve birçok ticari tesisleri bu kavrama dahildir. Turizm üstyapısı turistlerin seyahat edebilmelerine imkan sağlayan faktörleri, alt yapısı ise ziyaret edilen yerde yaşam sürebilmeyi sağlayan faktörleri içermektedir.

İşletim Sektörleri: Turizm endüstrisinde, işletim sektörleri çoğunlukla faydalandığı kullandığı materyaller arasındadır. Ulaşım sektörü, hava yollarının imkanları, gemi seferleri, taksiler, limuzinler, otomobiller, tramvaylar olarak örneklendirilebilir.

Misafirperverlik ve Kültürel Kaynakların Ruhı: turistin tercih ettiği yerin sosyal yapısını kültür oluşturur. Dil, adetler ve bölge insanının mensup olduğu dinler, çalışma ve dinlenme davranışları bir bütün halinde kültürün temel yapı taşlarıdır. Turistlere karşı iyi bir ağırlama, misafirperverlik gösterme o bölgenin tercih edilmesini ve zenginliğinin insan ve kültür olduğunu göstermektedir.

Turizm arzının başka bir özelliği de turizm firmalarının ve turizme açık yerlerin arz ettiği hizmetler alışlagelmiş ürün çeşitlerinden farklıdır. Bundan dolayı turizm hizmetlerinin karakteristik özellikleri hakkında sağlam bilgi edinilmiş olması gerekmektedir. Dwyer ve Forsyth'e göre (2010, 137-138), turizmin karakteristik özellikleri şöyledir:

“Hizmetler Soyuttur; hizmetleri satın alan tüketiciler hizmeti edinmeden hissedemez, göremez, koklayamaz, dokunamaz. Mal ve hizmetler üretim aşamasından geçmekte, ancak ondan sonra teslim edilebilmektedir. Standart mallara nazaran hizmetlerin verim ölçümüne tabi tutulması güçtür. Mallar kişisel değer taşımazken hizmetler bireysel değerdedirler.

Turizm Tecrübeleri; deneyim konusunda ise, ürünleri satın almadan önce fiziksel değerlendirmeden geçirmek mümkün olurken hizmetler de böyle bir şansımız yoktur. Ürünler kullanılabilir özelliktedirler ancak hizmetler tecrübe

edilmektedir. Turizmde endüstrisinde ki bu niteliklerden dolayı özellikle tur satın alacak birey bilinmezlik ve risk altındadır. Bilinmezliği yenmek için rehber kitaplarında yer alan önerilere organizasyonların ne derecede başarılı olduklarına dair değerlendirme oranlarını incelemekte fayda vardır.

Geri Döndürülemez Hali; hizmet tüketilip sonlandırıldığında iade edilme şansı yoktur. Üretilmiş çeşitli birçok ürün talep eden ya da üretici tarafından iade edilebilme imkanı bulunurken kullanıldıktan sonra tur, hava yolu gibi hizmetlerin iadesi mümkün değildir.

Ayrılmazlık; hizmetlerin çoğunluğu insan gücüyle sunulmaktadır. Turizm hizmetleri arz edildiği an tüketimin gerçekleşmesi gereklidir.

Kolay Bozulur; hizmetler kolaylıkla bozulabilen özelliklere sahiptirler. Üretilip hazır edilen birçok ürünü ileriki dönemlerde satabilmek için depolama yaparken turizm hizmetleri depolama söz konusu değildir. Bundan dolayı turizm hizmet arz eden şahıs ya da kurum arz miktarı, talepten yüksek olduğunda fiyatları düşürme gayretini gösterebilir.

Bağlılık; Bazı turizm mamullerinin kendi başına ayrı bir şekilde arz edilme olanağı yoktur. Turizm için kurulan tesislerin başarılı sayılabilecek arz miktarı, hazırlanmış olan bir alt yapı ve ulaşım olanaklarının sağlam olmasıyla bağlantılı olarak gelişim göstermektedir.

Sezonluk Dalgalanma; Turizm arzı mevsim ve hava koşullarına bağlı olarak yıl içinde sezonluk dalgalanmalar gösterebilmektedir (tatil yerleri), hafta sonu ve hafta içi konaklama tesisleri, günün belirli saatlerinde ulaşım firmaları, zaman zaman bu durumlara maruz kalabilmekte ve sonucunda talep ile arzın paralel şekilde ilerleyebilmesi için çaba harcamaktadırlar. Turizm şirketleri kısa zamanlı küçük talepleri idare etmek için yukarı ve aşağı fiyat çizelgelerini uygulamayı tercih ederler.

Mekânsal Sabitlik; konaklama, turistik çekicilik ve gidilecek yer ve bölgeler yer kavramına duyarlı taleplerdir. Mevki, arzın karakteristiğinin bütünü oluşturur. Seyahati satın alan bireyler arza seyahat etmek zorunda kalmaktadırlar”.

2.1.3.1.Çekicilik

Turizmin oluşabilmesi için arz bileşenlerini turizm açısından incelemek gerekli olan bir durumdur. Turizm faaliyetinde çekicilik özelliği olmadıkça turizmin oluşması zorlaşacaktır. Turizmi gerçekleştirmek amacıyla gidilecek bölgelere karşı turistleri itekleyen, cazip gösteren faktörler çekicilik şeklinde ifade edilmektedir. Bir ülke, bir bölge, yöre ya da turistik firmaya gösterilen talebe yön veren, turist akışının hareketlenmesine yarayan etkileyicidir (Öztaş ve Karabulut, 2006: 44).

Vanhove ise çekicilik unsurlarını üç bölümde birleştirmiştir (2011: 95):

- a) İnsan yapımı cazibe unsurları
- b) Doğal cazibe unsurları
- c) Amaç için oluşturulmuş cazibe unsurları ”

Doğal Cazibe Unsurları: İnsanların birkaç gün konaklamasına katkıda bulunabilecek uzun süreli kalmaları artırmayı hedefleyen cazibeler olarak ifade edilebilir. İklim, kumsallar, manzara, hayvanat ve bitki örtüsü, şelaleler, göller ve dağlardır vb.

İnsan Yapımı Cazibe Unsurları: Turizme hizmet amacı güdülen meydana gelmemişlerdir. Buna rağmen yolculuk yapan bireyleri cezbetme özellikleri vardır. Turistik tur cazibeleri olarak isimlendirilebilirler ve değişik bölgelerde farklı cazibeleri (sosyo- kültürel ve insanlarca inşa edilen fiziki unsurları) kapsayabilirler.

2.3.1.2.Ulaşılabilirlik

Turizmin gerçekleştirileceği bölgelerde turizm firmalarına ve pazarlamasında planlanmış olan öncelikli mekanlara ulaşımın kolaylıkla sağlanabilmesi için alt ve üst yapının oturtulmuş şekilde olması gereklidir. Oldukça çekici ancak ulaşım açısından zorluk yaşatan bir bölge ve yerde ulaşım ağını kuracak makul alt ve üst yapıyı meydana getiren unsurlardan hava, kara, deniz yolları eksik ise pazarlama aşamasında büyük sorunlar oluşabilir. Turist ve turizm operatörleri açısından ulaşılabilirliği en kolay olan turistik bölge pazarlanması da en kolay olan yerdir. Çoklu seçenekler arasında ulaşılabilirliğin sağlandığı turizm alanlarında ulaşılması amaçlanan gruplara daha makul ücretlerle ulaşım imkanı da sunulmaktadır.

Turizmde faydalanılacak ürüne ne çabuk ulaşım sağlanırsa pazarlamada da o kadar başarı sağlanmış olur (Dwyer vd., 2010: 778-784).

Öztaş ve Karabulut'a göre ise (2006: 58), ulaşılabilirlik özelliğini etkileyen başka unsurların varlığı da söz konusudur. Yukarıda da bahsedilen etkileyicilerden farklı olarak turistlere açık olan bölgelerin tutumunun da önemine vurgu yapmış ve ülkeler arası vize süreleri, mekanlarda ki konaklama sürelerindeki kısıtlamalar, döviz kısıtlamaları, yabancılara yönelik vergiler gibi politik unsurların da ulaşılabilirliği etki altına aldığına dikkat çekmiştir.

2.1.3.3. İmaj

Turistik seyahate karar verme aşamasında etkili olan bir diğer unsur ise imaj faktörüdür. Böker'in görüşüne göre (2011: 58), "turistik bölge imajı karara varma sürecinde, tüketicinin yolculuğa çıkma kararı almadan önce kalınacak yerin nitelikleri ile ilgili ellerinde bulunan verilerle beraber destinasyonla alakalı sahip oldukları algıların bütünleşmiş halidir."

Turistlerin ya da turist paydaşlarının dışarıdan bakış açıları bir bölge ya da ülkenin imajı meydana getirmektedir. Bu ve buna benzer şartlar o bölge ya da ülke için elde ettikleri imajı hayata geçirmektedir (Jamrozy ve Walsh, 2008: 56).

(Kozak vd., 2012: 45) göre ise; insanların tercihlerinde turizm alanlarının edinmiş oldukları imajların tüketicilerin, turistlerin bir bölgeye karşı seçim güdüsü hissettiklerinde en üst etkileyiciler arasında olduklarını ifade etmişlerdir. Türkiye'nin gözde turizm merkezlerinde ise eğlence turizmine meyilli imaj, kültür turizmi imajı, deniz - kum - güneş turizmi ya da tarih turizmi imajı hakimdir.

Turizme açık bölgelerin ya da ülkelerin imajını algı açısından incelemeye alan bir takım araştırmacılar da mevcuttur. İmaj son zamanlarda hakkında çok sık düşünülen kavramlar arasındadır. Bölge veya ülkeye ait imaj çoğunlukla tercih edilecek bölgenin algıya açık bir özelliğidir. Bu özellikler tercih edilecek yerin gerçek vasıflarını göstermeyebilir. Turistik hareketlerin gerçekleştirileceği yerin imajının turistlerin algıları aracılığıyla oluştuğu ifade edilebilir (Jamrozy ve Walsh, 2008: 132).

2.1.3.4.Yerel Halkın Turizm Algısı

“Turizm hareketlerinin yerel topluluklar bağlamında ortaya çıkarttığı etkilerin, toplumu meydana getiren kişiler arasında bir algı oluşturduğu görülmektedir.” (Altıntaş, 2010: 24). Turizm hareketinin gelişim göstermesinin yanı sıra yerel topluluklar üzerinde pozitif veya negatif etkiler meydana gelmektedir. Bu etkiler arasında yerel halkın gündelik yaşamına etkide bulunan olumlu etkilerin fazla olması halinde olumsuz etkilerinde buna karşılık az olması durumlarında yerel halkın turizm ile ilgili algısı yükselme gösterecektir. Turizm arzını etki altına alan en önemli unsurlardan biride yerel halkın turizmi ne şekilde algıladığı, neticesinde ise turizme ve turistlere karşı ne şekilde bir tutum takındıklarıdır (Pizam, 1978: 45).

Turizm konusunda gelişen arz, birbirini izleyen doğal ve insan ilişkileri unsurları ile turiste direkt ya da dolaylı şekilde sağlanan mal ve hizmetler bütünü şeklinde tanımlanabilir.” (Ünlüöner 2011, 74). Turizm arzı, belirli koşullarda bir destinasyonun turistlerin hizmetine sunmaya hazırladığı turistik değerlerin bütünüdür (Ersun ve Arslan, 2011: 232).

Ünlüöner, Tayfun ve Kılıçlara göre (2011: 75) turizm sektöründe, bağımsız ve bağımlı şekilde gelişen iki farklı turizm arz kavramı mevcuttur.

“Turizmden bağımsız arz; turizmin yapıldığı alanın doğal şartları, turistik bölgedeki çeşitli zenginlikler, olaylar, altyapı tesisleri, diğer kesimlere ait kurumların üretime sunduğu mal ve hizmetler şeklinde tanımlanabilir.

Turizm hareketlerine bağımlı arz ise; turizm olgusuna önem arz edecek şekilde katkı sağlayan mal, hizmet ve firmalardan meydana gelir, kamu idarelerinin turizm arzı, ulaştırma, konaklama, özel mallar ve hizmetler, pazarlama kuruluşları, olarak sıralanıp turizm sektörüne destek verici işletmelerin hizmetlerinden oluşan materyaller topluluğu olarak tanımlanabilir.”

Türkiye’deki turizm sektöründe çeşitlilik gösteren arz faktörleri arasında bölgeler bağlamında dikkat çekici farklılıklar bulunmaktadır. Her bölgenin kendine has karakteristik özellikleri vardır ve kendi içlerinde farklılıklar sergilerler. Her bölgede oluşan iç ve dış turizm talebi de farklı şekillerde oluşmaktadır (Ersun ve Arslan, 2011: 230).

2.1.4. Turizm Talebinin Özellikleri

Turizm talebini tanımlayabilmek için turizmin diğer terimlerle arasında gelişen ilişkinin ve etkileşimlerin dikkatle incelenmesi gerekli bir davranıştır (Song ve diğerleri 2009). Belirli bir süre içerisinde tüketici konumundaki insanların farklı ölçü ve ücretlerle sunulan turizm ürünlerini satın alma isteği ve satın alma gücü turizm talebi ifadesiyle açıklanabilir (Dwyer vd., 2010: 37).

“Kişilerin ihtiyaçlar listesinin sonu olmadığını düşünecek olursak, tüketicileri cezbeden ilgisini çeken birçok ürünü arzu etmeleri ve elde etmek istemeleri oldukça tabii bir durumdur. Ancak ekonomik açıdan bir satın alma eyleminin talep olarak değerlendirilebilmesi için satın alma gücünün destekleyici nitelikte olması mecburidir” (Çuhadar, 2006: 26).

Daha ayrıntılı şekilde turizm talebi incelenecek olursa Kozak ve diğerleri bu kavramı (2012: 59-60); “satın alma gücünün yeterli seviyede olmasının ve boş vaktin olmasının, belirli bir süre zarfında, belirli bir amaç uğruna, turizme ait mal ve hizmetlerden yararlanan ya da yararlanmak isteyen birey ya da bireyler topluluğu değerlendirilebilir”. Turizm sektörü bağlamında talep kavramından bahsedebilmemiz için;

- a) Tüketimin gerçekleştirileceği zamanın sınırlarının belirlenmiş olması
- b) Tüketim eylemini gerçekleştirecek bireyin belirli bir gelir seviyesinde olmasının ve boş vaktinin olması
- c) Mal ve hizmetlerin belirgin bir pazarda ve ücretle turistlerin seçimine açılmış olması
- d) Tüketici konumundaki kişinin mal ve hizmetlerden faydalanmaya karşı istekli olması.”

Turistik yolculuğa çıkacak bireyin gelir düzeyinden öte turistik geziye ayırabilecek bir bütçe ayarlamasını, seyahate çıkacak vaktinin veya izin günlerinin olması (ücretli tatil), turizm sektörüne ait bir ürünün satışa çıkartılabilir ve satın alma gücünde bir fiyata sahip olmasının gerekliliğine önem göstermiştir (Vanhove, 2012, 61-64).

(Stephen ve Witt, 1994: 56) ise yukarıda anlatılanların yanı sıra turizm ürününe duyulan talep için;

- a) “Söz konusu destinasyon için turizm piyasasının belirlediği fiyatı
- b) Alternatif olarak gidilecek yer için turizmin fiyatı
- c) Potansiyel müşterilerin gelir seviyeleri
- d) Tüketicilerin beğenileri
- e) Destinasyon için düzenlenen reklamın potansiyeli
- f) Diğer sosyal, kültürel, coğrafik ve politik unsurları kapsamakta ve etkilenmekte olduğunu ifade etmektedirler.”

(Frechtling, 2001: 62) göre turizm talebi coğrafi özellikler değerlendirilerek incelemeye alındığında iç turizm talebi ve dış turizm talebi olarak ikiye gruba ayrılabilir;

“İç Turizm Talebi: Hayatını sürdürdüğü ülke sınırları içerisinde turistik gereksinimlerini karşılayabilme şeklinde açıklanabilir.

Dış Turizm Talebi: Yaşadığı ülkenin dışında başka ülkelerde turistik geziler gerçekleştirme olarak tanımlanabilir.”

(Ünlüöner vd., 2011: 46) ve (Kozak vd.,2012: 59-60) göre turizm talebini meydana getiren kitle sadece tüketici kesim değildir. Bu sebeple turizm talebi önem arz eden üç bölümden oluşur:

- a) “Bir turizm bölgesine seyahat ederek turizm organizasyonlarına direkt katılım gösteren, gerçek alıcılara karşı efektif talep
- b) Seyahat etmek amacıyla uyarı almış ancak, zaman ve maddi sınırlamalar sebebiyle bu arzusunu elde edemeyen, gelecek dönemlerde turizme talep oluşturma olasılığı olan kişilerin potansiyel talep doğrultusunda nitelendirilmesi.
- c) Güdülendiğinde turizm amaçlı yola çıkabilen ancak, verilen hizmetler ve organizasyonlarla ilgili bilgisi olmayan fakat her şartta seyahat ve tatil yapabilecek kapasitesi olduğu halde bunu bağımlılık olarak yaşamayan

bireylerin davranışına ise ötelenmiş turizm talebi ya da marjinal turizm talebi olarak ifade etmek mümkündür.”

Bütün bu tanımlamaların ve örneklerin neticesinde de görüldüğü üzere “gerekli tüm özelliklere ve seyahat etme arzusuna sahip olup ancak, kişisel etkenler, alışkanlık, iklim ya da arz kaynaklarının yetersizliği gibi sebeplerle turizm faaliyetlerine doğrudan katılım sağlayamayan kişilerinde varlığını göz ardı etmemek gerekir. Turizm talebinin bu nitelikleri, özellikle potansiyel pazar arayışında olan turizm pazarlaması için önemli bir konu olmaktadır. Gereken tüm şartları elinde bulunduran ancak, seyahat etme gibi bir adeti olmayan kesimlere müdahalede bulunularak ilk olarak potansiyel daha sonra da aktif turizm talebi şekline dönüştürülebilir. Potansiyel turizm talebi hareketlendirildiği anda kendi özelliklerinden sıyrılarak aktif turizm kimliğine bürünür.” (Kozak vd., 2012: 59-60).

2.1.5. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler

Bağımsız bir talep özelliği taşıyan turizm talebi bireyden bireye değişkenlik sergileyen bir yapıya da sahiptir. Her bir şahsın turizm talebi birbirinden değişik ve aralarında benzer yanları olmayan amaçlara yönelik bir görünüm çizebilir. Turizm talebinin kişiden kişiye değişim göstermesi sebebiyle ekonomideki lüks ve kültürel değerdeki diğer mal ve hizmetlerle rekabet içine girmesi olası bir durumdur. Bunun yanı sıra turizm talebine ikame imkanların çok çeşitli oluşu ve fiyatların yüksek oluşu, tercih edilen tüketim şekillerinde birçok unsurun etkili olmasına neden olmakta, talebin aşırı esnek yapıya bürünmesine sebep olmaktadır (Oktayer ve diğerleri, 2007: 18).

Talebin aşırı esnek tutum sergilemesine sebep olan bazı faktörler mevcuttur. Turistlerin turizm seçimi yaparken yurt içi ya da yurt dışı şeklinde seçimler yapmaları, turistik bölgeye seyahat edecek turistlerin sayısal değerlerini, turistlerin konaklama zamanlarını, tatilleri devam ettiği sürece gerçekleştirilmeyi istedikleri veya planladıkları masrafların miktarına etki eden oldukça fazla sayıda unsur yer almaktadır. Talebin aşırı esnek hareket sergilemesine sebep olan bu faktörler her ülke, bölge, değişik yöreler için farklı tavırlar sergileyebilir (Çuhadar, 2006: 43).

(Polatoğlu, 2014: 82) göre; turizm talebi mevsimsel ögelere bağlı olarak değişiklikler gösterebilir. Mevcut olan talebi yılın değişik mevsimlerine pay etmek güç bir durumdur. Talebi farklı mevsimlere dağıtma işi devlet politikası şeklinde olmalıdır, mesela milli eğitim gibi kamu kurumlarının vereceği kararlar ile sömestre ve yaz tatillerinin bölgeler göz önüne alınarak ayrılması gerekli olmaktadır (Polatoğlu, 2014: 82).

Turizm sektöründe çalışır halde var olan bütün firma ve kurumların karlılık oranlarının belirlenmesinde turizm talebi, etkileyici faktörlerin başında yer alır. (Çuhadar, 2006: 40-41). Turizm talebine etki eden görünen ve görünmeyen tarafları olan birçk unsur vardır. Bilinen unsurlar ekonomik ve toplumsal faktörler olarak iki gruba ayrılabilir (Candela ve Figini, 2012: 428-432). Turizm talebine etki eden faktörler hakkında daha önceden bilgi alınmış olması, talebin ileriye düşünülerek tahmin edilmesi, sermaye yatırımları, fiyatlandırma gibi mevzularda sektör faktörleri ve devlet için önemi büyüktür (Bahar ve Kozak, 2012: 113).

Bir turistik özellikteki mal ve hizmete talebin meydana gelmesi, bu talebin gelişim göstermesi için pek çk faktöre bağlılığı olması gerekirken turizm talebine etki eden niteliksel faktörler, ekonomik, toplumsal faktörler olarak bir çatı altında birleşirler (nlnnd., 2011: 48; Kozak vd., 2012: 63).

2.1.5.1.Ekonomik Faktörler

Ekonomik faktörler bütün sektörlerde önemli olduğu gibi turizm sektöründe de önemli bir etkileyicidir. Turizmin varlığından bahsedebilmemiz için bireyin gelirinin, turizm eylemine katılım göstermesine katkıda bulunacak seviyede olmalıdır.

Turizm, etkili olduğu ekonomik kazançlar ile neredeyse her ülkede, şehirde ve bölgede pozitif yönlü ekonomik getirilerden faydalanmak için gayret gösterdiği sektör olarak değerlendirmeye alınmaktadır (Candela ve Figini, 2012: 428-435). (Kozak vd., 2012: 65) ve Bahar ve Kozak'a göre (2012: 115-121); turizm talebine etkide bulunan kilit ekonomik unsurlar olarak; ulusal gelir, gelir dağılımı, kişi başına düşen reel gelir, turizm ürününün creti, nispi döviz kurları, uzaklık, konaklama potansiyeli ve arz kapasitesi, reklam ve tanıtım, teknoloji, nüfus ve sağlık, ulaşım imkanlarını sıralayabiliriz.

Ulusal Gelir ve Gelir Dağılımı: Genel tüketici kitlelerinde ki gibi, turizme katılan kişilerin de mal ve hizmetlere olan talepleri elde ettikleri kişisel harcanabilir gelir seviyelerinin etki altında kalmaktadır. Kişisel harcanabilir gelir düzeyi ile turizme olan talep ve satın alma doğru orantılı gelişmektedir (Kozak vd., 2012: 65).

Kişi Başına Düşen Reel Gelir: Kişi başına düşen milli gelir seviyesinin yükseklerde seyrettiği ülkelerde turizm talebi artış gösterirken, düşük olduğu ülkelerde ise düşüş göstermektedir. Gelir düzeyi yüksek olan ülkelerde fert başına düşen turistik tüketim harcamaları kişi başına düşen harcanabilir gelir artışının üzerinde seyretmektedir (Ünlüönen vd., 2011: 50).

Nispi Döviz Kurları: Turizmin gerçekleştirildiği ülke ile turiste çıkış veren ülkelerin farklı para birimleri kullanması neticesinde meydana gelen döviz kuru oranı da seyahat ve turizm talebini etkilemektedir. Bunun yanı sıra turist gönderen ülke ve turizmin yapıldığı ülkelerdeki karşılaştırmalı fiyat farklılıkları da turizm talebi için önem arz etmektedir (Bahar ve Kozak, 2012: 117-118).

Uzaklık: Bir ülkenin diğer ülkelerle ya da bir bölgenin diğer bölgelere olan mesafesi ve bunun yanı sıra gelişen son teknoloji ulaşım imkanları ekonomik bir faktör olarak turizm talebine önemli oranda etki etmektedir. Seyahat mesafesinin uzaması ya da seyahat ederken karşımıza çıkacak problemler seyahatle geçecek zamanın atmasına neden olacağı yanı sıra tatil süresinin de azalmasına neden olur, ayrıca uzaklık sebebiyle maliyette de artış olacaktır (Buhalis, 2011: 269-270).

Konaklama Potansiyeli ve Arz Kapasitesi: Bir turizm alanındaki alt ve üst yapının şekli, turistlere sunulan hizmetler, imkanlar ve bu hizmetlerin kalite düzeyi turizm talebini etkilemektedir. Turizm talebinin artış göstermesi ile konaklama kapasiteleri de genişlemektedir. (Bahar ve Kozak, 2012: 119-120).

Reklam ve Tanıtım: Reklam ve tanıtım, insanların turistik hareketlere katılmalarında etkili olan bir başka etkidir. Yurt içinde ya da yurt dışında gerçekleştirilen reklam ve tanıtım çalışmalarının hedefi seyahat etme isteği duyan ya da planları arasında seyahat olmayan insanların odaklarını turistik eylemlere yönlendirmek, bölge ile ilgili bilinçlendirme çalışmalarını yürütmek turizme karşı talepte artış yaratmak çabasıdır (Bahar ve Kozak, 2012: 120).

Nüfus ve Sağlık: Sağlık faktörü ve nüfus koşulları dikkate alındığında ise gidilen ya da gidilecek turistik alanda salgın hastalık vb. durumların olmasıyla turizm talebi negatif etki altında kalmaktadır (Bahar ve Kozak, 2012: 120).

Ulaşım Olanakları: Turizm talebine etkide bulunan önem arz eden bir diğer unsur olan ekonomik ve birçok çeşit arasından değişik alternatifler sunan ulaşım imkanları bölgede varlığını gösteren turizmin değerli kılınabilmesi, turistler tarafından tur organizasyonlarının tercih edilmesin de uyumlu ulaşım şartlarının oluşturulmasının sonucunda talepte artış olacaktır.” (Sinclair ve Stabler, 2002: 44).

“Turizm sektöründe ikame ürünlerin varlığı mevzu bahis olduğunda, alternatif mal ve hizmetlerin fiyatlarında gerçekleşen düşüş talepte artış yaratacaktır. Mesela, bir birilerine benzer arz potansiyeli olan iki bölge arasından birinin ücretlerinde yaşanan düşüş, diğer alanın turizm talebinde de düşüşe sebep olacaktır. Turistler tatil yapmayı istedikleri bölgeye ait fiyatları sadece kendi ülkelerindeki tatil fiyatlarıyla kıyaslamakla kalmayıp başka ülke fiyatlarıyla da karşılaştırmalı bir değerlendirme yaparlar. Seyahat edilen alandaki fiyat durumu turizm talebi üzerinde de etkili olabilir” (Kozak vd., 2012: 63-64).

Ekonomik uzaklık: Turizmin gerçekleştirileceği iki bölge arasında olan ulaşım için gereken süreyi ve ulaştırma maliyetini içermektedir. Fiyat ve ulaşım süresinde yaşanan artış dolayısıyla talepte düşme yaşanabilir (Kozak vd., 2012: 66).

2.1.5.2. Toplumsal Faktörler

Kozak’a (2012: 66) göre; turizm talebini etki altına alan temel faktörler eğitim düzeyi, meslek, aile yapısı, dil güçlükleri ve kentleşme düzeyi şeklinde ifade edilmiştir. Bunların yanı sıra (Ünlüönen vd., 2011: 36) ise toplumsal faktörlere sosyal turizm ve toplumsal çalkalanmalar ve sarsıntılar kavramlarını da dahil etmişlerdir.

“Eğitim Düzeyi: Toplumun eğitim seviyesi arttıkça gelir düzeyi artmaktadır. Bundan dolayı toplumsal statüde de artış olur. Kişilerin eğitim düzeyiyle paralel olarak bilgi, görgü ve merak seviyeleri de gelişim gösterir (Ünlüönen vd., 2011: 58). Turizm de meydana gelen gelişmeler, bireyin eğitim seviyesi ile katılım gösterdiği turizm şekli arasında ki özelliğe farklı bakış açısı getirmiştir. Az eğitim almış

toplulukların kitle turizmini tercih etmesi neticesinde eğitim düzeyi yüksek kesime hitap eden daha değişik alternatif ürün ve turizm alanları pazara dahil olmuştur (Kozak vd., 2012: 66-68).

Meslek: Farklı meslek gruplarında faaliyet gösteren ancak aynı gelir seviyesine sahip olan bireylerin turizme katılım gösterme durumlarında değişiklikler gözlemlenebilmektedir” (Ünlüönen vd., 2011: 57). Başka bir açıdan incelediğimizde ise, iyi eğitim almış olan şahısların gelirleri ve gelir seviyelerinin de artacağı ön görülmektedir. Meslek olarak tarım sektöründe çalışanlar ile sanayi, eğitim ve ticaret kesiminde görev alanlar içerisinde seyahate çıkma yönünden farklı durumlar boy gösterebilir. Sanayi, eğitim ve ticaret sektöründe faaliyet gösteren bireyler hazırlanmış bir plan ve ücret ışığında çalıştıkları için tatile ayıracak zaman ve bütçe bulabilmektedirler.

Aile Yapısı: Seyahate edecek bireylerin, bekâr, evli, çocuk sayısı, aile ve akraba bağılıkları gibi aile yapısını ifade eden değerlerde kişilerin turizme katılım sağlamalarını, seyahat ve konaklama süresini belirlemektedir (Ünlüönen vd., 2011: 57).

Dil Güçlükleri: Bazen de seyahate ayrılabilir zaman ve maddiyat olduğu halde yurt dışına çıkmakta çekinilen durumlar vardır bunda da problem yabancı dil etkenidir. Yabancı dil sorunu çeken bireyler genellikle yaşamlarını sürdürdükleri ülke topraklarında ya da aynı dili konuştukları başka ülkelerde turistik icraat gösterirler (Ünlüönen vd., 2011: 59).

Kentleşme Düzeyleri: Büyük şehirlerde sanayi ve hizmet endüstrisi ile ticaret kesimin de ağırlıklı şekilde varlık gösteren insanlar, kırsal kesimde hayat sürenlere göre daha çok seyahate çıkmakta, turizm organizasyonlarına daha çok katılım gösterirler (Kozak vd., 2012: 66-68). Kent yaşamının getirdiği problemlerden kaynaklanarak bireyler seyahat, dinlenme ve yer değiştirme gereksinimleri daha çok ortaya çıkabilir.

Sosyal Turizm: bütçesi dar ve turistik faaliyetlere katılma imkanları kısıtlı olan bireyler için sosyal politikalar bağlamında çeşitli tedbirler uygulanabilmektedir. Hali hazırda bulunan bu sosyal sınıfların harcamaya hazır gelir durumlarını turizm talebi doğrultusunda pozitif etki yaratmaktadır (Ünlüönen vd., 2011: 58).

Toplumsal Çalkalanmalar ve Sarsıntılar: Devletlerin karşı karşıya kaldığı iç problemler, siyasi ve sosyal krizler, savaş tehlikeleri, yurt içi karışıklıklar, güvenlik güçlerinin işlerini yürütememesi veya yetersiz kalması, komşu konumdaki devletlerin sosyal sorunları gibi olaylarda turizm talebi üzerinde negatif etki oluşturmaktadır ” (Ünlüöner vd., 2011: 59).

2.2.TURİZMİN SINIFLANDIRILMASI

2.2.1. Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm

Dünya Turizm Örgütü yaptığı değerlendirmeler neticesinde ziyaret edilen yere göre turizm çeşitlerini iç ve dış turizm olarak ikiye başlığa ayırmıştır (Pierret 2010: 28). Turistlerin yaşadıkları ülkelerinde ya da başka dış bir devlette turistik organizasyonlara katılmaları iç turizm ve dış turizm olarak tanımlanmaktadır. Gerçekleştirilen bu sınıflandırma turistin seyahat ettiği yer ile ekonomik yönden turizm olay ve ilişkilerinin meydana geldiği alan dikkate alınarak gerçekleşmektedir.

İç Turizm: Bir ülkede hayat süren insan topluluğunun kendi yaşadığı ülkesinde gerçekleştirdiği turistik değer taşıyan geziler iç turizm olarak tanımlanabilir. İç turizmde pasaport, vize, yabancı dil bilgisi ve döviz problemi olmamakla birlikte, iç turizm yapısal olarak ekonomiye döviz getiri özelliği taşımayan bir olaydır. “İç turizmin göstereceği gelişim bölgelerin kalkınmasına, yeni çalışma piyasalarının oluşmasına, ülke halkının da turizm aktivitelerine katılım sağlamalarına, doğal ve kültürel değerler hakkında bilgi edinmeye, turistik bilgi dağarcığının genişlemesine de katkıda bulunmaktadır. Bir ülkede yaşanan iç turizm hareketliliği o ülkedeki turizm olayının gelişme dinamiğini meydana getirmektedir” (Olalı, 1987: 89).

Dış Turizm: Hayatını devam ettirdiği ülke haricinde başka bir ülkeye yönelik gerçekleştirilen turistik faaliyetler şeklinde ifade edilebilir. Dış turizmin gerçekleşmesiyle yabancı sermaye girdisinde artış olması, alt ve üst yapının gelişmesine katkı sağlaması, diğer sektörlerde hareketlenmeye sebep olması, hem dolaylı hem de dolaysız açıdan işgücünü yükseltmesi gibi etkilerle ülke ekonomisi üzerinde pozitif sonuçları olan bir turizm şeklidir.

(Bahar ve Kozak 2012: 35-38) göre yüklendiği ekonomik değer açısından dış turizmi, aktif dış turizm (gelir turizmi) ve pasif dış turizm (gider turizmi) olarak iki bölümde inceleyebiliriz.

- a) **“Aktif Dış Turizm (Gelir Turizmi):** Bir lke sınırları içerisine, diğer ülkelerden gelen insanların gerçekleştirdiği turistik seyahatlerdir. (Goelner ve Ritchie 2009: 95). lkeye yabancı turistlerin girmesi aktif dış turizmin temelini meydana getirmektedir. Dış turizm oluşturulan döviz girdisi sayesinde ihracat değerini taşımaktadır (Bahar ve Kozak, 2012: 35). Ülkenin kazandığı döviz ile demeler bilançosunda pozitif yönlü etki ettiğinden ve dış ticaret açığının giderilmesine yarar sağladığından ülkeler için önem arz etmektedir (Matias vd., 2009: 1-3).
- b) **Pasif Dış Turizm (Gider Turizmi):** Aktif dış turizmin aksine pasif dış turizmde ülkeden döviz çıkışı gerçekleşmektedir. Döviz çıkışının olması sebebiyle demeler bilançosunda negatif etkileri vardır ve ithalat niteliğine sahiptir” (Goelner ve Ritchie, 2009: 96).

2.2.2. Katılan Kişi Sayısına Göre Turizm

Bireysel Turizm: Seyahatin ve konaklamanın kişisel açıdan şekillendirilmesidir. Bireysel turizme katılım gösteren şahışlar toplumsal yönden değerlendirmeye alındığında çoğunlukla st gelir grubuna mensup kişilerle karşılaşılır. Bireysel turizmi oluşturuların çoğunluğu Avrupa, Kanada, Avustralya ve Amerika vatandaşlarından oluşmaktadır (ztaş ve Karabulut, 2006: 32).

Grup Turizmi: Toplumu meydana getiren ve ortak özelliklere sahip olan çeşitli kitlelerin birlik halinde turizme katılmaları ile gerçekleşmektedir. Öğrenci grupları, spor grupları, dernek yeleri, meslek organları ve benzeri grupların katılım sağlamasıyla oluşur. Grup turizmi ile kitle turizmi arasındaki fark bu turizm çeşitine uyan insanların sayısı 11-16 kişi ile sınırlı kalmasıdır (ztaş ve Karabulut, 2006: 33).

Kitle Turizmi: Kişilerin turizm olayını geniş çaplı ve kalabalık topluluklar şeklinde gerçekleştirdiği turizm eşitisi olarak tanımlanabilir (Kozak vd., 2012: 12).

Günümüz şartlarında uluslararası turizmin genellikle kitle turizmi şeklinde gerçekleştiği dikkat çekmektedir. Kitle turizmin en göze batan şekli tur firmalarının, turistlere sunduğu paket turlar halinde ki satışlar sonucu oluşmaktadır (Öztaş ve Karabulut, 2006: 33).

(Vanhove, 1997: 50) göre kitle turizmini meydana getiren en önemli faktör seyahat acentelerinin düzenlediği paket turlardır. Paket turların 2 şekli vardır.

- a) “Kalabalık topluluklar halinde katılımın olması,
- b) Standartlaştırılmış bir tatil olması, paket tur haline getirilememesi ve üzerinde değişiklik yapılamaması,

2.2.3. Katılanların Yaşına Göre Turizm

Gençlik Turizmi: 15-25 yaş grubundaki bireylerin kişisel olarak katılım sağladıkları turizm çeşididir. Gençlerin turizm hareketlerine katılım seviyelerinin diğer yaş gruplarına nazaran fazla olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak gençlerin, psikolojik durumlarına bağlı olarak harekete, maceraya ve değişime daha elverişli bir yapılarının olmasına bağlanmıştır.

Yetişkin Turizmi: 25-60 yaş aralığındaki kişilerin gerçekleştirdiği turizm hareketi olarak tanımlanabilir. Aile ve çalışma hayatının getirdiği sorumluluklara sahip oldukları için tatil tarzları çoğunlukla dinlenmek amaçlı ve yaz aylarında olmaktadır.

Üçüncü Yaş Turizmi : Atmış yaş ve üstü çoğunlukla emekli kitlesinin meydana getirdiği turizm grubudur. Aile üzerindeki sorumlulukları azalmış, emeklilik sebebiyle iş hayatı kalmamış kişilerden oluşur. Genellikle inanç, sağlık ve kültür gibi hedeflere yönelik hareketlere katılım gösterirler. Yaşlarından dolayı tercihlerinde konfor ve rahatlık ön plana çıkmaktadır (<http://www.turizm.gov.tr>, 2014).

2.2.4. Katılanların Sosyoekonomik Gücüne Göre Turizm

Sosyal Turizm: Maddiyat yönünden yeterli gelire sahip olmayan kesimlerin bazı özel tedbirler ve teşvik edici hareketler aracılığıyla turizm faaliyetlerine katılım göstermelerinin oluşturulmasıdır. Alt ve orta gelir seviyesine sahip insanlardan

oluşan bir turizm şeklidir. Kalabalık halk kitlelerinin seyahate çıkmaları, dinlenme aşamaları, eğlenmeleri, yeni kültür ve zevklerin varlığını görmeleri, hem sosyal hayatta barışın hakim olduğu bir ortam için hem de kişisel refah ve mutlu bir hayat sürmek için gerekli görülmektedir. Millet in bu talebini karşılamak, sosyal devletin de anayasal sorumlulukları arasında sayılmaktadır. Sosyal turizm, iş görenlerin ücretli izin hakkına sahip olmasıyla söz konusu olan bir mevzudur. Satın alma gücüne sahip olmayan aynı zamanda da tatil gereksinimlerinin karşılanması gereken bu kesimlere destek verilmesi için çeşitli tedbirler uygulanmaktadır. Sosyal turizmi oluşturan en önemli sebepler arasından biri, iş görenlerin, tatilden geri dönüşte dinlenmiş bir vücuda sahip olarak iş başı yaptığında verim artmaktadır. Türkiye’de kamu kurumlarının bazı tesisleri oluşturmalarının (öğretmenevi, orman kampı, TRT kampı gibi) sebebi de aynı sebeplerdir.

Lüks Turizm : Bu gruba dahil olan bireyler yüksek seviyede geliri olan ve toplum içerisinde prestij sahibi konumda olan kişilerdir. Oldukça pahalı ve son derece konforlu turistik tesislerden yana seçim yaparlar. Yüksek gelir grubu içerisinde yer alan kişilerin tatil talepleri doğrultusunda turistik eylemlere lüks turizm denilmektedir. Ulaşım ve diğer sektörlerle ait materyallerde pahalı ve kaliteli olanı satın almayı tercih ederler. Buna bağlı olarak da bunların harcamaları oldukça fazladır. Görünen bir gerçek var ki kitle turizminde kullanılan konaklama tesisleri bu grubun gereksinimlerine yeterli gelmez. Bundan dolayı konaklama, yiyecek-içecek ve eğlence tesisleri için yapılan planlamalarda ulaşılması hedeflenen kesimin beklentileri doğrultusunda hareket etmek gerekmektedir.

2.2.5. Katılanların Amacına Göre Turizm

Katılanların amacına göre turizm türleri hakkında yapılan çalışmalarda farklı sınıflandırmalara yer verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı amaca göre yapılan turizm çeşitlerini aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Sağlık ve Termal Turizmi: Sağlık turizmi kapsamında değerlendirmeye tabi tutulan erimiş minerallerden oluşan maden sularının dinlenme, zindeleşme, tedavi gibi amaçlar doğrultusunda faydalanılması şeklinde ifade edilir (Öztaş ve Karabulut, 2006: 33).

Termalizm: Kaplıca, ılıca, içmeler gibi şifa değerini doğadan alan kaynakların tedavi yöntemi olarak değerlendirilmesine denir. Yer altından katkısız bir şekilde belirli bir sıcaklıkla yeryüzünde var olan mineralize sular ve çamurların, kaynağın etrafında, çevresinde ve ikliminde, uzman hekimlerin denetimi altında fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi ve diyet gibi ek tedavilerle uyumlu kür uygulamalarının gerçekleştirildiği turizm çeşididir (Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013; Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 9).

Klimatizm: tedavi amacıyla bazı bölgelerde mevcut olan iklim, doğal ortam ve temiz havanın kullanılması şeklinde gerçekleşen turizmdir (Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013).

Üvalizm: Bazı bölgelere ait meyve ve sebzelerin işlenmesiyle uygulanan kür işlemleridir (Sağlık Bakanlığı, 2014).

Thalassotherap: Deniz suyundan, iklim ve havadan tedavi amacıyla faydalanmaktır (Tıbbi Sözlük, Tıbbi Terim, 2014).

Dağ ve Kış Turizmi: Yaz-Kış yararlanılabilen, dağların temiz ve güzel havasını değerlendiren, yürüyüş, tırmanma ve çeşitli kayak spor aktivitelerinin gerçekleştirildiği bir turizm türüdür (Kozak vd., 2012: 22).

Yayla Turizmi: Doğal güzelliklere ve çok çeşitli bitki örtüsü, ormanları, krater gölleri, dere-ırmaklarının bulunması, tarih, kültürel ve arkeolojik değerlerin olduğu, doğa yürüyüşleri, rafting, kış sporları, av ve sportif olta balıkçılığı, çim kayağı, şifalı suları, yayla şenlikleri gibi çekici güzelliklerin yer aldığı yaylalarda insanların zaman geçirmek istemesiyle oluşan turizm hareketidir (Kozak vd., 2012: 24).

Akarsu turizmi: Nehir ve ırmak gibi doğal suların çeşitli adrenalin yüklü organizasyonların yapılması şeklinde oluşan turizm çeşididir. Rafting, doğa yürüyüşleri, olta balıkçılığı gibi alt turizm türlerini de içinde barındırır (Öztaş ve Karabulut 2006: 28).

Mağara Turizmi: Doğal olaylar sonucunda meydana gelmiş yer altı oyuğuna “mağara” denilmektedir. Turizm çeşitlerinin ilerletilmesi bağlamında, turizm eylemlerinin diğer bölgelere ve yılın diğer aylarına yayılmasının istenmesi nedeniyle önem arz eden turizm çeşididir. (<http://www.turizm gazetesi.com>, 2015).

Av turizmi: Av turizmi, bilinçli ve belli bir eğitim almış kişiler tarafından, doğaya zarar vermeden gerçekleştirilen, sadece olgunluğa erişmiş yasalarca belirlenen türlerde ve zaman aralıklarında yapılan, hayvanların avlanması şeklinde oluşan turizm hareketidir (Şafak, 2003: 133-148).

Kongre Turizmi: Bireylerin devamlı kaldıkları veya iş faaliyeti gösterdikleri mekanlar haricinde uzmanlığın gerekli olduğu akademik alan veya mesleklerde belli başlı konularla alakalı bilgi alış verişi yapmak amacıyla bir araya gelmeleri sonucu ortaya çıkan turizm faaliyetidir (Baytok vd., 2010: 10).

Golf Turizmi: Gelir seviyesi yüksek ve orta-ileri yaş grubundaki kişilerin seçtiği bir turizm şeklidir (American Golf Corporation, 2014). Golf turizmi, dünya turizmine oranla 3 kat daha hızlı gelişme göstermektedir.

Gençlik Turizmi: 15-24 yaş grubu içerisindeki kişilerin aile büyükleri ve kendisinden yaşça büyük akrabalarının dışında turistik faaliyet göstererek oluşan turizmdir (Pendergast, 2010: 14). Çoğunlukla eğitim kurumlarının öğrenci ve öğretmenlerini içerisine alan topluluk halinde yapılan turistik gezilerdir (Ünlüönen vd., 2011: 22).

Yat Turizmi: Uluslararası pazarda turizm seçeneklerinde oluşan değişimler sebebiyle ülkemizi hedef alan yat turizmi talep kotası artış göstermiştir. 1983 yılında çıkarılan Kabotaj yasasında yer alan değişikliklerden sonra önemli bir ilerleme kaydetmiş ve ülke ekonomisindeki yeri önem kazanmıştır (Tandoğan 1998, 153).

İnanç Turizmi: Kutsal mekanların olduğu topraklara yönelik turizm etkinlikleri olarak ifade edilebilir. Değişim gösteren turist arzularına dayanarak dünya genelinde gelişim kat eden inanç turizminin hedefinde var olan kültür değerlerinin korunma altına alınması, turizme kazandırılması ve tanıtılması bulunmaktadır. Türkiye’de inanç turizmi yaygın şekilde kullanılmaktadır (Öztaş ve Karabulut, 2006: 25).

Botanik Turizmi: Çok çeşitli coğrafi özelliklerin tek bir ülke toprağında bulunması, coğrafi farklılıklardan doğan iklim çeşitliliği, Türkiye’nin 3 kıta arasında doğal bir köprü niteliğinde olması bu turizmin gelişmesi için olan şartlardır. Ülkemizde bu turizmin önemli yere sahip olma nedenlerinden biride, Avrupa’nın

tamamında mevcut olan bitki sayısı 12.000 adet iken ülkemizde 9.000 adettir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2013).

İpek Yolu Turizmi: BM 'e bağlı Dünya Turizm Örgütünün İpek Yolu programı, tarihi ipek yolu haritası boyunca devamlılık arz eden turizm gelişimini artırmak amacıyla planlanmış bir ortak çalışmadır. Turizmi geliştirmek adına yatırımlar yapılması için teşvik değeri taşıırken, yol üzerinde karşılaşılan doğal ve kültürel kalıntılarında korumaya alınıp, ipek yolu üzerinde hayat süren yerel halkın turizmin gelişmesinden en iyi şekilde faydalanmalarını hedefleyen bir durumdur (Dünya Turizm Organizasyonu, 2013).

Hava Sporları Turizmi: Yamaç paraşütü, yelken kanat, planör, paraşüt, balon gibi hava sporlarının yapıldığı turizm şeklidir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2013).

Su Altı Dalış: Sualtı dalışı, batıklara, su altı mağaralarına ve tüplü, tüpsüz dalış sporu şeklinde gelişen turistik harekettir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2013).

Kuş Gözlemi: Kuş gözlemciliği doğaya, kuşların dünyasından bakma imkanı sunan bir gözlem sporudur (İstanbul Kuş Gözlem Topluluğu, 2014). Türkiye'de bulunan kuş türlerinin sayısı Avrupa'nın tamamında bulunan kuş türleri kadardır buda ülkemizde bu spora merak salanların turistik faaliyet olarak tercih etmesine sebep olmaktadır.

Özel İlgi Turizmi: sıraladığımız bütün turizm türlerinden farklı olarak son zamanlarda önemli bir hale gelmiş bir turizm çeşididir. İnsanların rutinleşen turistik faaliyetlerden uzaklaşarak doğal hayatı gözleme, kuş gözleme, örnek köy hayatı, geleneksel adetleri içeren geziler de düzenlenmektedir (Öztaş ve Karabulut, 2006: 28)

2.3. İNSANLARI TURİZME YÖNELTEN SEBEPLER

İnsanları turizme yönelten sebeplerin bilincinde olunması ve iyi incelenmesi, turizmin gelişim göstermesi, ülke kaynaklarının en iyi şekilde değerlendirilmesi ve daha fazla gelir sahibi olunması için çok önemli bir konudur. Bu nedenleri iki ayrı başlıkta inceleyebiliriz (<http://www.turizm gazetesi.com>, 2015).

2.3.1. İç Faktörler

Merak: Bilinmeyen şeyleri görme, anlama, öğrenme güdüsü merak olarak tanımlanabilir. Yeni yerlerin keşfedilmesi, özelliklerinin bilinmesi gibi birçok arzunun ana sebebi meraktır ve turizm hareketlerine yönelmenin de en önemli sebeplerindendir.

Din: Her toplumun geçerli kuralları vardır ve bu kuralların temelinde yatan din kavramıdır. Bundan dolayı da din olgusunun turizm eylemlerinde etkili olması doğal bir durumdur. Orta Çağ döneminde neredeyse her dinin önderi rehberlerine, belirledikleri dini kuralların içerisinde inananları kutsal kentlerin ziyaretlerine götürmelerini de emretmişlerdir.

Kültür ve Eğitim: Kültür; bir topluluğun maddi ve manevi tün değerlerini, gelenek ve göreneklerini, yaşam ve düşünce şekillerini ve bu değerlerin maddiyata dayalı sonuçlarından olan sanatsal varlıkları içeren değerler toplamıdır. Bundan dolayı, bu değerleri bilmek, öğrenmek ihtiyacı ve meraklısı olan kişileri, seyahat etmeye yönlendirmektedir. Başka bir önem arz eden seyahat gerekçesi de eğitim konusudur. Günümüzde Londra, Paris gibi büyük şehirler özellikle dil eğitimi almak arzusunda olan gençlerin girmeyi istedikleri başlıca yerlerdir. Türkiye’ de bu mevzuda son yıllarda ciddi bir ilerleme yaşanmış, özellikle Orta Asya Türk Cumhuriyetlerden ve topluluklarından binlerce genç, tıp, ekonomi, mühendislik ve turizm gibi birçok dalda eğitim almak için ülkemizi tercih etmişlerdir.

Dinlenme- Eğlenme: Geçmişten günümüze en büyük seyahat nedeni, dinlenme ve eğlenme amaçlıdır. Mevcut olan büyük şehirlerin stres yüklü çalışma şartları ve ortamından biraz olsun uzaklaşmak için maddi manevi yenilenmek ve ruh halini düzeltmek niyetindedirler.

İş-Toplantı: Çağımızı, iş ve toplantı çağı olarak değerlendirmek yanlış bir tabir değildir. Bilimsel, sanatsal, kültürel, siyasi ya da dini özelliklerle toplantılar, oldukça sıklaşmıştır. Bu toplantılara katılım gösterenlerin, aynı zamanda turistik hareketinde de buldukları görülmektedir.

Spor: Spor, kişilik oluşumunda insanın bedensel, ruhsal ve zihinsel eğitimi niteliğindedir. Bugün spor yapmak her ferdin doğal gereksinimidir. Spor, bu ihtiyacın yanı sıra profesyonellik ve mükemmeliyet özelliği taşıyan bir sektör olarak

da değerlendirilir. Bu sebeple, spor aktiviteleri ve spor tesisleri turistlerin ilgi gösterdiği faktörler olarak sayılabilir.

Sağlık: Geçmiş dönemlerden bugüne deyin insanlar, sağlık, güzellik ve tedavi amaçlı seyahatlerde bulunmuşlardır. Kaplıcalar ve diğer şifalı sular, her zaman turistik faaliyete yönelen yerler olmuşlardır.

Macera: Macera tutkusu, heyecan duyma, keşfetme isteği, insanları seyahate etmeye itekleyen etkileyiciler arasında olmuşlardır. Trekking (Yürüyüş), rafting, mağaralar, su altı dalışları gibi birçok hareket başlıca neden olabilir.

Ziyaret, Taklit ve Gösteriş: Ülkemizde önemli değerler arasında sayılan eş-dost ve akraba ziyareti, turizm hareketleri içerisinde belirgin bir yere sahiptir. Bağlı aile yapısının hakim olduğu milletlerde bu şekilde ziyaretler, seyahat etmeye yönelen nedenler arasında sayılmaktadır. Başka bir neden de, moda ayak uydurmak ve başkalarından görülenlerin taklit edilmesi amacıyla seyahat (snobizm) etmektir.

Kişisel Alışveriş: Bazı ülke ya da şehirler, tüketiciler açısından cazip alışveriş fırsatları sunmaktadırlar. Örneğin; tekstil sektörünün gelişmiş olduğu bölgelerde fabrikadan halka doğrudan satış gibi fırsatlar, direkt olarak turisti çekici etkiye sahiptir (Atilla, 1994: 9).

2.3.2. Dış Faktörler

Tanıtma, Reklam ve Propaganda: Yukarıda birçok seyahat sebebi sayılmasına rağmen yine en önemli faktör olarak tanıtım, reklam ve propaganda etkenlerini gösterebiliriz. Seyahate karar veren kişinin bir tatil paketini satın alma sürecinde karar verebilmesi için bu unsurlardan faydalanması kaçınılmazdır.

Yeni Turistik Bölgeler: Turistik faaliyete açılmış yeni yerler her zaman dikkatleri üzerine toplamıştır. Rutinleşenden farklı olması, gizemli bir tarafının olması, özellikle de diğerlerinden farklı bir tarz oluşturabilmesi turistin seyahat isteğini artırmaktadır (Tunç, 1998: 12)

2.4. TURİZMİN EKONOMİYE VE DİĞER SEKTÖRLERE ETKİSİ

2.4.1. Ekonomiye etkisi

Turizm sektörü, etki alanının genişlemesiyle, yaşadığı büyük çaplı gelişmeyle diğer devlet unsurları üzerinde dikkatten kaçmayacak kadar önemli bir ekonomik faaliyet alanına sahip olmaktadır (Olalı ve Timur, 1988: 34).

Ticaret sektörü ve kamu kurumları turizmin ulusal ve bölgesel bağlamda yarattığı ekonomik etkiler açısından devamlı incelemeye tabii tutmaktadırlar. (Michigan State University, 2013). Döviz getirisi sayesinde ödemeler dengesine sağladığı katkı, meydana getirdiği istihdam faktörü ve gelir sağlaması aracılığıyla yerel ve bölgesel gelişime katkı sağlaması, turizm sektöründen elde edilen kamu gelirleri, özel ya da kamu tarafından gerçekleştirilen turizm yatırımlarından gelen maddi gelirler, turizmin maddi getirilerinin mevsimsel olanları, araçlığıyla ekonomiye hareketlilik vermesi şeklinde ifade edilebilir (Sanchez-Canizares vd., 2011: 23; Avcıkurt, 2000: 34-35; Dwyer, 2011). Elde ettiğimiz bu bilgiler bir bölge ya da ülkenin turizmi niçin geliştirmek istediklerinin cevabı olarak nitelendirilebilir (Cleverdon, 1979: 46).

Turizm faaliyetlerinin gelişim göstermesinin bütün hedefi bölgede hayat süren yerel halkın yaşam kalitesini ekonomik, sosyal, kültürel, eğlence gibi turizmin faydalarından yararlanabilmeleri için uğraşmaktır. Ana hedef turizm sayesinde elde edilen ekonomik değerler sayesinde insanların hayat şartlarının iyileştirilmesidir (McCool ve Martin, 1994: 29). Gerçekleştirilen sosyoekonomik araştırmalarda döviz, gelir, işgücü, fiyatlar, mülkiyet ve kontrol, gelişme ve devlet gelirleri konu olarak tercih edilmektedir (Cohen, 1996: 60).

Döviz oluşturmasıyla yaptığı etki, yeni meslek ve iş alanlarını meydana getirmesi, özellikle hizmet sektörü ve küçük işletmelerde ticareti teşvik etmesi, turizm harici yararlanılan yeni alt yapı, vergi artışı ve çarpan etkisi ile ekonomiye hayat vermesi, dış ticarete olan negatif etkinin giderilmesinde yararlı olacaktır (Harcombe, 1999: 95).

Olumlu etkileri (Gürbüz, 2002: 53; Özdemir ve Kervankıran, 2011: 15):

- Gelir ve hayat şartları yerel ekonomide olumlu etkiler yaratır ve iş imkanları sağlar
- Yapılan yatırımları, gelişim aşamasını ve altyapıya ayrılan bütçede artışa sebep olur
- Vergi gelirlerini artış yaratır
- Kamu hizmet yatırımlarını teşvik eder
- Ulaşım alt yapısı gelişir
- Alışveriş imkanları artar
- Farklı kültürlerin tanınması ve kültürel değerlere sahip çıkılır
- Ekonomik etkileyiciler (dolaylı bağlı harcama) toplum geneline yayılır
- Mal ve hizmetlerin fiyatları yükselir.

Olumsuz etkileri (Gürbüz, 2002: 54 ; Kreag, 2013: 6):

- Gayrimenkul fiyatları yükselir
- Hayatı sürdürebilmenin maliyeti artar
- İthal iş gücü artar
- İlave alt yapı maliyeti artar (su, kanalizasyon, enerji, yakacak, tıbbi vb.)
- Yol yapımı ve ulaşım ağına yapılan harcamalar artar
- Sezonluk turizm faaliyetlerinde yüksek riske girilir
- Bölgeler arası rekabet piyasası kızışır
- Elde edilen karlar bölge halkından başkalarının eline geçebilir
- Maaşlarda düşüş yaşanabilir.

Turizmin bölge insanına ve yerel yönetimlere ekonomik açıdan pozitif ve negatif etkileri detaylandırılmıştır. Mesela, yerel halk için yeni istihdam alanları doğarken meydana gelen göç ile maaşlarda düşüş yaşanması mümkündür.

2.4.2. Dış Ödemeler Dengesine Etkisi

Uluslararası turistik eylemler, turist çıkışının olduğu ülkenin döviz talebinde negatif etki yaratırken, turist girişi olan ülkedeki döviz arzında artış olacağından dolayı ülkelerin ödemeler dengesinde pozitif etkileyici rolündedir (Kar vd., 2004: 89).

(Ünlüönen vd., göre 2011: 142) “ödemeler dengesi, bir ülkede yaşam süren yerel halkın diğer ülkelere mensup insanlarla aralarında geçen ticari işlemlerin kayıt altına alınması olarak ifade edilebilir“ görüşü hakimdir.

(İçöz ve Kozak ise 1998: 37); turistik faaliyetlerin çoğu ülkenin dış ödemeler dengesine olan büyük etkisine dikkat çekmektedir. Ayrıca turizm hareketlerinin görülmediği alanlarda, tüketim marjına girmemiş, tasarrufa tabi tutulmamış maddi kaynakların turistin seyahat edeceği bölgede harcanabilir gelir olarak kullanılması şeklinde bir tanımlama yapmıştır. Turizmde görülen bu özelliklerden başka yabancı yatırımların ülkeye gelmesine sağladığı katkı ile döviz girdisine de imkan sağlaması sayılabilir (Çımat ve Bahar, 2003: 65).

Turizm faaliyetlerine katılım gösteren bireyler gittikleri yerlerde gerçekleştirdikleri harcamalar ile ekonomik yönden bir katkıda bulunmaktadır. (Ünlüönen vd. 'de 2011: 149). Meydana gelen turizm hareketiyle birlikte bir ülke veya bölgede ticaret kapasitesinin yükselmesi, turistlerin gerçekleştirdiği harcamalar ile hem bölgenin ekonomik yapısına hem de meydana gelen katma değer ile seyahat ettikleri ülkenin milli geliri üzerinde faydalı olduklarından söz etmektedirler.

2.4.3. İstihdama Etkileri

Turizm sektörünün ekonomi alanındaki en önemli etkilerinden biri de sektörün sağladığı işgücü ve istihdam olayıdır (Riley vd., 2002). İş gücü, bir ülkede çalışmayı arzulayan ve çalışma eylemini yerine getiren bireylerin parasal değeri olan mal ve hizmetlerin üretiminde etken rol oynayarak kendilerine gelir getirecek şekilde hareket etmeleridir. Turizmde çoğunlukla emek yoğun bir işleyiş olduğundan dolayı hizmetlerin robotlaştırılması ve otomasyon şeklini alması pek mümkün değildir. (Ünlüönen vd., 2011: 164).

Turizm faaliyetlerinin istihdam üzerindeki etkisini açıklamak için getirilen tanımlamalar oldukça fazladır. Kısaca belirtecek olursak; “turistlerin kendilerine has ihtiyaç ve arzularına yönelik hizmet verecek tüm işletmeler, organizasyon ve tesislerin hepsini içinde barındıran turist endüstrisi şeklinde tanımlanabilir böylelikle turizmin istihdam alanındaki etkisi de anlaşılmış olur” (Riley vd., 2002: 11).

Turizm sektöründe, gerçekleşmiş ve gerçekleşecek istihdam alanında temel haklarını kaybetmiş insanlara ekonomi kapsamında uyum sağlaması açısından faydalı bir olaydır (Yanardağ ve Avcı, 2012: 39-40). Eğitimli veya eğitimsiz, cinsiyet ayrımı yapmaksızın istihdamın gerçekleştirilmesine imkan sunması neticesinde bölge ve ülke istihdamında pozitif etkileri vardır (Ercan vd., 2010: 62). Bu tanımlamalardan sonra turizm sektörünün emek yoğun bir çalışma yapısına sahip olması nedeniyle eğitimli ve eğitimsiz her tür elemana ihtiyaç duyulmakta ve istihdam alanı oluşmaktadır.

Avcıkurt’a (2003: 28), turizmdeki istihdam kavramını doğrudan, dolaylı ve uyarılmış olmak üzere 3 ana başlık altında incelemeye almıştır.

Doğrudan istihdam; turizm endüstrisi içerisinde verdiği doğrudan hizmetlerle kendisini gösteren işletmelerde ve bu işletmelere bağımlı varlık sergileyen diğer firmaların oluşturduğu istihdam şeklidir. Konaklama, yiyip – içmek üzerine kurulan firmalar, turizm acenteleri, ulaştırma firmaları, hediyelik eşya satan butikler, bar ve gece kulüpleri ve turizm örgütlerinde ortaya çıkan işler doğrudan istihdamın kapsamındadır (Ünlüönen vd., 2011: 164). Turizm sektöründe görev alanların %75’e yakın bir oranın doğrudan istihdama katıldığı gözlemlenmektedir (Türkiye Otelciler Federasyonu, 2010).

Dolaylı istihdam; turizm sektörünün ihtiyacı olan mal ve hizmetleri sağlayan, diğer bir ifadeyle sektörü desteklemeleri nedeniyle oluşan istihdam şeklidir. Turistik faaliyetlerde gerçekleştirilen harcamalar neticesinde oluşamayan ancak turizm sektörü ile alakalı olduğundan turizm arzı kapsamında bulunan, sektöre girdi sağlayan diğer sektörlerde meydana gelen durumlar dolaylı istihdam şeklinde ifade edilebilir (Hepaktan ve Çınar, 2010: 148). İnşaat, tarım, imalat ve hizmet alanlarında, turizmin gösterdiği gelişmenin yanı sıra oluşan istihdam da bu gruba dahil olabilir (Türkiye Otelciler Federasyonu, 2010).

Uyarılmış istihdam; doğrudan ve dolaylı istihdam şekliyle görev yapan iş görenlerin kazandıkları maddiyatı harcamaları dolayısıyla ekonomide meydana gelen ek istihdam şeklidir (Ünlüönen vd., 2011: 164). Başka bir ifadeyle turizmin çarpan etkisi sonucu ekonomi alanında meydana getirilen ek istihdam türüdür. Bölge halkının elde ettikleri geliri tekrar harcamalarıyla oluşan ek bir istihdamda denilebilir (Türkiye Otelciler Federasyonu, 2010).

2.4.4. Bölgesel Gelişmeye Etkileri

Ekonomik açıdan yeterli seviyeye ulaşamamış ülkeler veya yöreler doğal ve tarihi değerlerini hizmete açarak turistik faaliyetlerden gelir elde ettiklerini, ayrıca turizmde artışa sebep olunmasıyla beraber söz konusu ülke ya da bölgenin ekonomik üretim ve iş sahalarının, çeşitlendirilmesine ve zenginleşmesine sağlanan katkıya dikkat çekmektedir. Bir bölgenin turizm açısından gelişme göstermesi ile turistlerin ve çalışma ortamının gereksinimlerini karşılamak hedefiyle noksan kalan bölgenin yolları, havaalanları, su, kanalizasyon, iletişim, ulaştırma sistemleri, elektrik ve benzeri alt yapı hizmetleri gibi sosyal servisler, hizmetlerin altyapısı da ilerleme göstermektedir (Avcıkurt, 2000: 44). Ap ise (1992: 669), yöre toplumunun kendi bölgesi için turizm gelişmesini ekonomik, sosyal, psikolojik gereksinimlerinin ve yöre halkının mutlu olmasını sağlamak ve tatmin etmek amacıyla olduğunu belirtmiştir. Turizmde bölge ekonomisinde gelişme yaşanması, yatırım, ilerleme ve alt yapı harcamalarında artış olmasına, kamu hizmetine daha fazla yatırım yapılmasına, taşımacılıkta alt yapı sistemlerine yatırımların yapılması ile bölgesel gelişmeye destekçidir (Kreag, 2013: 62).

2.5. DÜNYA'DA TURİZMİN GELİŞİMİ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra turizmde yaşanan gelişmelerin hızlanmasında hava ulaşımının ilerleme göstermesinin etkisi büyüktür. Teknolojik gelişmelerinde sebep olduğu toplu taşımacılık sistemiyle sağlanan düşük fiyat sıklasının yanı sıra çeşitli sosyal hakların zaman içerisinde elde edilmesi turizmin daha hacimli kesimlere yayılmasına ve bugün ki turistik hareketlerin oluşmasına katkı sağlamıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde, dünya turizminde belirli bir çizgide ilerleme

kaydedildiği, lakin rekabet piyasasının gün geçtikçe yoğunluk kazandığı görülmektedir (Oktayer vd., 2007: 35). Günümüzde ise, uluslararası piyasada ticarete sunulan hizmet sektörü niteliğindeki turizm, dünyaca kabul görmüş ana ticaret kavramları arasında yer almaktadır (UNWTO, 2011: 2).

Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO) sunduğu raporun içeriğine baktığımızda, 2020 yılının planlamasına göre turist oranlamalarının dünya çapında 1,6 milyar gibi bir rakama ulaşacağı varsayılmaktadır. Dünya turizminin maddesel genişliğinin ise 2 trilyon dolar falan olması tahmin edilmektedir. UNWTO Dünya Turizm Barometresi Nisan 2011 Ara Güncellemesi kapsamında, 2010 yılındaki kayıtlı verilerden derlenerek değerlendirilmiş uluslararası turist sayısı, 2011 yılının ilk iki ayında %5'e yakın bir büyüme gerçekleştirmiştir. Dünya Turizm Örgütü verilerinden elde edilen bilgilere göre dünya çapında en çok turist çıktısı ve turist girişi olan bölgenin Avrupa Bölgesi olduğu ve dünya turizm faaliyetlerinin yarıdan çoğunun Avrupa Bölgesinde olduğu gözlemlenmektedir. Bundan dolayı ülkemizdeki turizm firmalarının Avrupa'da hatırı sayılır derecede pazarlama kabiliyetinin olması önemli bir konudur.

Dünya ekonomisi açısından önemli yeri olan turizm, zaman zaman oluşan krizler halinde en fazla etki alan sektörler başında yer almaktadır. 2009 senesinde tüm dünyayı etki altında bırakan ekonomik kriz turizm hareketlerini sekteye uğratmıştır. 19 aylık bir dönem süresince sürekli olumsuz büyüme sergileyen Avrupa için küresel ekonomik krizin etkileri, 2010 yılının ocak ayında son bulmuştur. Bunun yanı sıra yaşanan bazı aksaklıklar olmasına rağmen Avrupa bölgesindeki uluslararası turizm eylemleri 2010 yılının ikinci yarısı itibariyle bir düzene girmiş ve Türkiye ve Almanya gibi bazı büyük turizm bölgeleriyle birlikte, Balkanlar ve Güney Kafkasya gibi gelişme çağında olan turizm alanlarında da önemli gelişmeler meydana gelmiştir.

Turistin Kendi Ülkesinin Politik Durumu: Turistik faaliyetlerin yapılabilmesi için yolculuk kısıtlamasının olmaması gerekmektedir. Uluslararası turizme katılım gösterecek insanların yurt dışına çıkış probleminin olamaması gerekir.

Gidilen Ülkenin Politik Durumu: kişiler çoğunlukla merak ettikleri yerler olmasına rağmen, hareketlerinin denetimde tutulabileceğini düşündükleri yerleri görmeye yanaşmazlar.

Genel Politik Durum: Ülkeler arasında gelişen politik ilişkilerin önemli olduğu kadar, genel politik konjonktür de kişilerin seyahat etmeye istek duymalarını sağlamaktadır. İki ülke arasında ya da gidilecek bölgedeki politik yapı uluslararası turizm talebinde etkili rol oynamaktadır (Olalı ve Timur, 1988: 206)

2.6. TÜRKİYE'DE TURİZMİN GELİŞMESİ

Ülkemizde turizm ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan 1940'lardan sonra öne çıkmış, 1963 senesinden 1980'li yıllara kadar ki zaman diliminde gelişmeye yönelmiştir. Türkiye'yi hedef alan yabancı turizm talebin de, dünya çapındaki ortalamanın üstünde kaldığı 1980 yılı sonrasında Türk turizmi önemli bir basamak atlama devri yaşamıştır (Sezgin ve Mesut, 2001).

1940'lı senelerde çeşitli yasaların çıkarılmasıyla milli bir turizm politikası meydana getirilmesi hedefiyle ve böylelikle bu yıllardaki turizm hareketleri basın yayın ve turizm genel müdürlüğüne bağlı olarak turizm dairesi tarafından yürütülmüştür. Turizm sektöründe, kamu yönetimi kapsamındaki örgütlenme yönünden, yaklaşık on yıl içinde dikkat çekici bir yere yükselmiştir. 25 Kasım 1957 senesinde Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, 4951 sayılı yasa bağlamında "Basın, Yayın ve Turizm Vekaleti" adı altında oluşturulmuş, bambaşka bir bakanlığın kapsamına alınmıştır. Bir bakanlığın çalışma alanı içinde turizm konusunun, tek başına ele alınması bağlamında, bu tarih özellikle bir önem arz etmektedir. Turizm kapsamında yapılan etkinlikler, gelişim gösteren Türkiye'nin şartları, konuya bakış açısı, bir Genel Müdürlükten, Bakanlığa kadar giden örgütlenmeyi mecburi hale getirmiş böylelikle turizm, turizmle alakalı her şey, yürütme organının eylemleri arasında yer almıştır (Küçükaltan, 2002: 26).

Turizm sektöründe önemli bir gelişmede devletin Turizm Bankası'nı kurmuş olması ile gerçekleşmiştir. Ziraat Bankası başta olmakla birlikte diğer birkaç bankanın da katılımıyla 1955 yılında T.C. Turizm Bankası (TURBAN) ortaya çıkmıştır. Bu bankanın hedeflerinde, turizm yatırımları için maddi destek verilmesinin yanı sıra, çeşitli turistik konaklama mekanlarının da oluşturulması yer almaktadır (Ağaoğlu, 1991: 123).

Siyasi olaylardan oldukça hızlı ve fazla şekilde etki altında kalan turizm sektörü 27 Mayıs 1960 ihtilalinden de önemli ölçüde etkilenerek daha yeni yeni ilerleme gösteren turizm sektöründe tamamıyla durgunluk dönemi hakim olmuştur. Amaçlar ve ulaşıldıklarında ortaya çıkacak neticeler sonucunda turizme yapılmış olan yatırımlara ayrılan pay 1980'li senelere kadar toplam sabit sermaye yatırımlarının %0,7'sinin üstüne çıkamamıştır. Bu durumlara rağmen Türkiye'de 1960'lı yıllarda planlı kalkınma sürecine girilmesi, turizme yönelik önem arz eden bir döneme geçiş yapılmasının ilk adımı olarak öngörülebilir (Burhan, 2000: 12).

Planlı dönemin son zamanlarına doğru ülkemizin iç ve dış turizm eylemlerindeki yeniliklerin dünya turizm olaylarında oluşan gelişme hızlarından çok fazla oluşmuş olması, turizm sektöründe çalışmaların planlı ve programlı olmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Devlet belirli bir zamandan sonra bu düşünce ışığında davranışlar sergilemeye başlamıştır ve ülkemizde 1961'de ve sonrasında 1982'de kabul edilen Anayasa düzenlemeleriyle beş yıllık bir kalkınma planları yapılmıştır. Uygulama olarak kabul edilen beşer yıllık kalkınma planlarının tamamında turizm konusu işlenmiştir ve bu konuda çeşitli varsayımlar ortaya çıkmıştır. Kalkınma planlarının hepsinde ülkenin sanayileşmeye yönelik geçirdiği süreçte bu planlar doğrultusunda yetineceği ifade edilmiş ve turizm sektörü de bu kabul görmüş sistem içerisinde sanayileşmemenin hızlanmasına katkı da bulunma rolü üstlenmiştir (Oktayer vd., 2007: 44). Bundan dolayı turizm hakkında yapılan plan ve program dahilinde de tutum takınmaya imrendirilmiş ve sektörün gelişmesi tetiklenmiştir. Tarihi dokuları, kültürel değerleri ve doğal güzellikleri ile büyük bir zenginliğe sahip olan ve çok çeşitli yapısıyla Türkiye'nin turizm sektörü devletin sunduğu teşvikler ve tanıtım politikaları sonucunda hızlı bir gelişme göstermiş ve dünya çapında dikkat çeken ve tercih edilen bir turizm merkezi haline gelmiştir.

1961 Anayasası ile başlangıç gösteren, bugüne kadar süregelen ve en son dokuzuncusunun gerçekleştirildiği beş yıllık dilimlerden oluşan kalkınma planlarının turizm sektörüne etkisi pozitif yönlüdür. I. Beş yıllık kalkınma planını geçerli konuma geçtiği 1963 senesinde Türkiye'nin 200.000 turistle uluslararası turizm piyasasında yaklaşık %0,0028'lik bir oranla yer almıştır.

1982 senesinde yürürlüğe girmiş olan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu turizm sektörünün günümüzdeki seviyeye çıkmasında önemli etkilerde bulunmuştur.

Ülkemizde turizmin gerçekleştirildiği sahada daha liberal bir zaman aralığının başlangıcını yapan bu yasa sayesinde temel planlama ve koordinasyon durumunu üstlenen Turizm Bakanlığı; devlete ait arazilerin tahsis edilmesi ile alakalı işlemleri kolaylaştıran, yeni turizm çeşitlerinin gelişim göstermesine yarayan ve tüketici haklarını koruma altına alınan bir kurum şekline girmiştir (Tokucuoğlu, 2009: 296).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TERÖRİZMİN TURİZM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

3.1. TERÖRİZM VE TURİZM

Turistler açısından bir bölgenin güvenli olarak algılanması, o bölgede turistik talebin meydana gelmesinde önem arz eden unsurların başındadır. Turistik faaliyeti yapan kişilerdeki güven algısını etki altına alan çok fazla etken mevcuttur. Medyada yer alan havadisler, seyahat edilen ülke topraklarında karşılaşılan negatif ve pozitif deneyimler ya da çevresinin edindiği deneyimler bu olguların başında gelmektedir. Bu etkileyiciler seyahat edilecek yer bakımından belirleyici etken olarak görülmektedir (Seçilmiş, 2009: 155).

Bu bağlamda kişiler genellikle gidilecek yer kapsamında genellikle seyahat içeriğinde karşılıklarına ne çıkacağı hakkında bilgileri olmadığı için çekinmektedirler. Savaşlar, huzursuzluk ve negatif tanıtımlar, büyük olasılıkla bir yer hakkında insanlarda korku ve şüphe düşüncesi oluşacaktır. Terörizm hareketleri, son on yıl içerisinde bu tür korkuların oluşmasında ön plana çıkan bir yol olmasından ve kişileri seyahate çıkmaktan vazgeçiren bir faktör olarak açığa vurmuştur (McIntosh vd., 1995: 239).

Turizm sektörünün gelişme göstermesi için, devletin ve ülke yöneticilerinin fazlaca tedbir alması ve bu sektörden mümkün mertebe fazla gelir sağlanabilmesi sebebiyle, terör olaylarında hedef olarak turistik faaliyet gösterenlerin ve turizme açık bölgelerin seçilmesi, terör olaylarında bir anlamda devleti hedef almış oldukları algısı oluşmaktadır. Bundan dolayı, turizm sektöründe gerçekleştirilen her tehdit aslında devlete karşı takınılmış bir tavidir (Oktayer vd., 2007: 148).

Turizm alanlarına yönelik terör olaylarının sonrasında turistlerin takındığı ilk tepki olarak ziyaretlerini ötelemek ya da iptal etmek olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde, turizmden elde edilen gelirlerde düşüşün yaşanması ülke ekonomisini ve sektörde var olan firmaları, istihdamı kötü etkilemektedir (Yılmaz ve Yılmaz, 2005: 47). Bunun yanı sıra turistleri hedef alan terör hareketleri sözlü ve yazılı basında

devamlı ve detaylandırılarak anlatıldığından az zamanda çok kişiye erişmekte ve teröristlerin vermeyi amaçladığı mesaj insanlara ulaşmış olmaktadır (Oktayer vd., 2007: 148).

Teröristlerin açısından bakıldığında turizme açık bölgelerin hedef olarak seçilmesi mantık çerçevesinde yer alır. Terörizm faaliyetleri, teröristlerin en iyi şekilde saklanabildikleri sık kullanılan yol güzergahları ve yabancı toplulukların yer aldığı bölgelerde gerçekleştirilmesi daha basit hal almaktadır. Sonuç olarak terörizm ve turizm arasında istenilirse de bir etkileşimin olduğu kaçınılmazdır.

3.1.1. Uluslararası Boyutta Terörün Turizme Etkisi

Turizm hareketlerinin, dış ödemeler bilançosu üzerindeki etkileri ve ulusal gelire katkısı, istihdamı artırıcı özelliğiyle ve turizm haricindeki sektörler üzerindeki etkisi sebebiyle ülke ekonomilerinde önemli bir yere sahiptir. Turizm faaliyetlerinin bu şekli ile ülkede kaos ortamı oluşturarak ekonomik, sosyal ve politik bunalımı amaçlayan terörizmin, turizm için yapacağı yatırımların artış göstereceğine işaret etmektedir.

Turistik faaliyetlerin meydana gelişi ve ilerlemesine katkı sağlayan niteliklerin ön önünde; ulusal ve uluslararası barış, politik istikrar ve ekonomik kalkınma gibi faktörler gelirken, terör ve terörizmin politik istikrarsızlık yaşaması, işsizlik ya da toplumsal çatışmalar sebebiyle gelişmesi, bu iki unsurun birbirleriyle aynı zaman ve mekanda yer alamayacağını göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Oktayer, vd., 2007: 147).

Teröristlerin ve sisteme karşı direnen diğer bütün yapılanmaların turistlere yönelik saldırıları, doğal olarak turizm ve turizm sektörünü meydana getiren basamakların bütününe yapılan saldırılar olarak değerlendirilmektedir.

Uluslararası terörizm eylemleri, terör hareketleri aracılığıyla hedef olarak seçtikleri devletlerin üzerinde baskı kurmaya yöneliktir. ETA ayrılıkçı hareketinin 1985-1987 döneminde İspanya'da turistik otelleri bombalaması ile 1986'da Paris'te Orta Doğu'daki Siyasi Mahkumlar için turizm bölgelerine gerçekleştirilen saldırılar önemli örnekler kapsamındadır (Enders vd., 1992: 531).

Ülkeler ve bölgeler açısından incelendiğinde; gerek ekonomik kriz ortamlarında, gerekse siyasal ve sosyal konularda konjonktürdeki negatif gelişmelere karşılık olarak oldukça duyarlı tavır takınan turizm hareketinin kriz anındaki etkisinin uluslararası seviyede ve uzun vadeli, abartılı bir duyarlılık sergilemediği ya da dünya genelinde olumsuz etkilenmenin yayılamamasıdır (Olalı, 1990: 4).

3.1.2. 11 Eylül Olayları Sonrasında Turizm

ABD 'de gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 tarihindeki terör saldırısı, ABD turizm sektöründe önemli ölçüde negatif etki oluşturmuş ve dünya genelinde turistik faaliyetleri sekteye uğratmıştır (Pizam ve Fleischer, 2001: 3). 11 Eylül eylemlerinden sonra saldırının ABD'deki turizm sektörü üzerindeki etkisinin değerlendirildiği bir araştırma çalışmasında, ülkeye gelen turist sayısı ve iç turist dolaşımının 2001 yılından önceki seviyeden düşük olduğu görülmüştür (King, 2010: 535-536).

Bu eylemlerin sonrasında hava alanı ve uçakla seyahat eden yolcular için yeni teknolojik sistemler kurulmuş yeni güvenlik önlemlerine başvurulmuştur. Güvenlik önlemlerinde eğitilmiş köpeklerden daha çok faydalanılmaya başlanılmıştır. Bununla birlikte limanlar, otobüs terminalleri ve tren istasyonlarında yolcu ve bagajlar için yeni kontrol alanları ve gözlem merkezleri meydana getirilmiştir. Havacılık endüstrisinin, bu eylemlerin ardından 1 haftada yaklaşık 2 milyar dolar civarında zarar ettiği belirtilmiştir. Otelcilik sektöründe, 11 Eylül saldırılarının ilk üç haftasında kişisel ve grup rezervasyonlarında % 20 ile 50 arasında iptal işlemleri veya ertelemeler meydana gelmiştir. 11 Eylül saldırılarının Akdeniz'de yer alan Kanarya Adaları ve Balear Adaları'nın turistik faaliyetlerine etkisi incelendiğinde Türkiye ve Tunus gibi Müslüman nüfusun ağırlıklı olduğu ülkelerin söz konusu adalara nazaran daha fazla kötü yönde etkilendiği görülmüştür (Arana ve Leon, 2008: 304).

3.1.3. Terörizmin Avrupa Birliği Turizmine Yansımaları

AB' ye üye ülkelerin de terör faktörüne karşı direndiği ve bu konuda sistemli bir çalışma ve ortak bir politika izledikleri bilinmektedir (Ovalı, 2006: 82). Lakin Avrupa ülkelerinin, birlik dâhilinde 11 Eylül 2001 saldırıları olana kadarki geçen

zamanda her hangi bir uluslararası işbirliğinin oluşturulmasına ve terörle mücadeleyi amaçlayan bir politika oluşturulmasına yanaşmadıkları da bilinmektedir. Bu konu hakkında literatüre göz atıldığında başta İspanya, İngiltere ve Fransa gibi kıta ülkelerinin oluşturduğu yasal, ekonomik ve politik tedbirlerin birçoğunun, IRA ya da ETA gibi örgütleri hedef alarak küçük çaplı önlerden oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

11 Mart 2004 tarihinde, Madrid metrosun da meydana gelen patlamalar, yüzlerce insanın ölümüne sebep olmuştur. Madrid’ te gerçekleşen saldırılar AB’nin terörle mücadele politikası üzerindeki en büyük etki, terörizmle mücadelede daha çok işbirliği ile koordinasyonu etkin bir şekilde oluşturacak kurumların ve düzenlemelerin yapılması tarafında gerçekleşmiştir. Bu açıdan 25 Mart 2004 tarihinde yürürlüğe giren deklarasyon ile Avrupa Birliği’nin uluslararası sahnelerde daha etkili olacağı konusunda belirtiler olmuş ve terör faktörünün iç güvenlik problemi olarak kalmayıp küresel bir sorun haline geldiği ve yok edilmesi yönünde hareketlerin yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Ovalı, 2006: 98-99).

Avrupa Birliği’nde kıta sınırları içerisinde oluşacak ekonomik kriz, doğal felaket gibi gelişmeler ile bu gelişmeler sonucunda meydana gelecek terör eylemlerinin ortaya çıkartacağı negatif neticeler şüphesiz çok yönlü gerçekleşecektir. Bu sonuçlardan etkilenecek en önemli sektörlerden biride turizm sektörüdür. Olası bir terörist eylemi halinde hem AB iç turizmi hem de Avrupa Birliği dış aktif turizminin kötü yönde etkilenmesi mümkündür. Bunun yanı sıra AB’deki gelişen bu tür durumlardan ülkemizin turizm faaliyetlerinin de etkilenmesi kaçınılmaz bir durumdur.

3.2. TERÖR VE TERÖRİZMİN TÜRK TURİZMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yaşadığımız hayatın içerisinde birçok ülke gibi ülkemizde turizmin hedef alındığı terör eylemlerine maruz kalmaktadır. Şimdi de ileriki zamanlarda da bu eylemlerden en çok etkilenen sektörlerin başında turizm sektörü gelecektir. “1993 yılında Antalya’da patlatılan bomba, terörün turizm üzerinde nasıl bir kötü etki yarattığının göstergesidir” (Aksü, 1997: 23). Terör eylemlerinin artış gösterdiği zamanlarda özellikle dış talepte büyük düşüşler yaşanmış ve rezervasyon iptalleri

meydana gelmiştir. Ülkenin güven ortamından uzaklaşması durumunda ve diğer ülkelerde bu şekilde algılanması, turizmi ve sektörde bulunan yatırımcıları kötü etkilemektedir. Turistler güvenlik konusuna her şeyden önce önem gösterirler. Bir bölgenin her açıdan güvenli olması turist talebini direkt etki altında bırakmaktadır (Seçilmiş ve Ünlüönen, 2009: 69). Sonuç olarak istihdamın sağlanması, toplumsal dengenin oluşturulması ve ödemeler dengesi üzerinde önem arz eden turistik faaliyetlerin, terör olayları yüzünden olumsuz etkilenerek gerileme yaşaması ekonomi açısından büyük kayıplara neden olmaktadır.

Yabancı turistlerin harcamaları bakımından 1994 yılı yapısal kırılma yılıdır. Bu yıl Türkiye için bir ekonomik kriz yılı olmasının yanı sıra PKK'nın turistik hareketleri hedef alan terör eylemlerine başladığı 1993 yaz mevsimini takip eden yıldır. Fert başına yabancı ziyaretçi harcamaları için 1983 olarak kabul edilen yapısal kırılma senesi ise, ASALA'nın, diğer pek çok terörist eylemiyle birlikte, Ankara Esenboğa havalimanında 1982 yazında gerçekleştirdiği terör saldırısının ardından gelen yıldır (Sivri, 2010:233). İspanya'daki ayrılıkçı örgüt ETA'nın seçtiği yöntemden faydalanan PKK, Türkiye'ye turist çeken turizm firmalarına uyarı mektubu niteliğinde bir yazı yollamıştır. 1992-1993 yılları arasında Türkiye'ye giriş yapan yabancı turist sayısı % 8 oranında düşüş göstermiştir. PKK'nın kendi içinde gerçekleştirdiği ateşkesin ardından 1996 yılında ülkeye giriş yapan turist oranında bir artma olduğu bildirilmektedir (Sönmez, 1998:424). Terörün turizme etkisi 11 Eylül eylemlerinden sonra daha dikkat çekici bir hal almıştır. Öncelikle müslüman ülkelerde olmak üzere birçok ülkede kayıplar yaşanmıştır. Türkiye 11 Eylül saldırılarının ardından sonra ilk sekiz aylık zaman diliminde bir önceki yılın aynı dönemine nazaran turizmden elde edilen gelirlerde yaklaşık % 8'lik bir düşme meydana gelmiştir (Seçilmiş ve Ünlüönen, 2009: 71).

Türkiye, birçok terör örgütü tarafından gerçekleştirilen farklı türlerde eylemlere hedef seçilmiş bir ülke olmuştur. İstanbul'da 2003 yılında Beth İsrail ve Neve Şalom Sinagogları ile bu eylemlerden 5 gün sonra Levent'te yer alan HSBC Bank ve Beyoğlu'nda İngiltere başkonsolosluğu önünde bombalı eylem yapılmıştır. Meydana gelen bu eylemler, turizm endüstrisinde olduğu kadar Türkiye'nin imajında da sarsıntı yaratmıştır. Terör olaylarına mekan olan İstanbul'da yüzlerce insanın ölmesi ve yaralanması şeklinde son bulan saldırılar, terörle mücadele amacıyla bütün

ülkelerin bir çatı altında toplanarak teröre karşı direniş haline geçmeleri gerektiğinin farkına varılmıştır. İMKB' nin tatile girmesi, havaalanlarındaki ve büyük kentlerdeki tedbirlerin çoğalması ile saldırılar sebebiyle yaşanacak olan maddi ve manevi zararlar engellenmeye uğraşmıştır (Yılmaz ve Yılmaz, 2005: 51). PKK terör örgütünün sebep olduğu can kayıplarından başka geri planda kalan iki zarar daha mevcuttur. Bunlardan biri petrol gelirlerindeki zararlar, ikincisi ise turistik faaliyetlerden elde edilecek gelirlerin düşmesidir (Keskin, 2010: 373):

- a) **Petrol Gelirleri Kaybı:** Bölücü terör örgütünün hareketlerinin meydana getirdiği güvenlik konusundaki tedirginlik sebebiyle bölgede yeterli miktarda petrol sondajı yapılamamıştır. Komşu ülkelerdeki zengin kaynaklar göz önüne alındığında coğrafi değerleri nedeniyle Türkiye, petrol kaynaklarının çıkması açısından zengin olacağı düşünülen bir ülkedir.
- b) **Turizm Gelirleri:** Doğu Anadolu bölgesinde turizm potansiyeli çok fazla değerlendirilemedi. Kar yağışının yoğun yaşandığı bölgelerde Dünya ve Avrupa çapında Kış Turizm Merkezleri oluşturulmasına engel bulunduğu söylenebilir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde eşi bulunmayacak güzelliklerin bulunması, turizm sektörünün önemli niteliklere sahip olmasına rağmen din turizmi açısından da imkanlar ortaya koyulamamıştır.

Özellikle terörist olaylarının küresel nitelikler yüklendiği günümüz şartlarında, iletişim araçlarındaki ilerleme turizm üzerinde kötü etkiler yaratabilmektedir (Aksü, 1997: 23).

Avrupa'dan Türkiye'ye doğru meydana gelen turistik olayların yön değiştirmesindeki en büyük etkileyicilerden biri de Türkiye'de genellikle turistleri hedef alan eylemlerin meydana gelmesidir. Turistleri rahatsız etmeyi amaçlayan terör olayları, hırsızlık v.b. hareketlerin medyada yayınlanma şekli bazı zamanlarda turizm faaliyetlerinin kötü geçen süreçlere sürüklenmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda ülke ve turizmin çıkarları dikkate alınarak etik yayıncılık anlayışının benimsenmesinin önemi büyüktür. Türkiye'nin de yer aldığı bölgede hararetli bir turizm rekabeti mevcuttur. Bu konudan yola çıkarak özellikle rekabetçi piyasalar yönünden üstünlük gösterdiğimiz ve sürdürülebilir özelliği olan kaplıca turizmi,

inanç turizmi, kış turizmi gibi turizm çeşitleri büyük yatırımların ve tanıtım hareketlerinin gerçekleştirilmesine ihtiyaç olduğu belirtilebilir (Kaşlı vd, 2009: 92).

Türkiye’de herhangi bir güvenlik problemi yaşanması halinde, Türkiye’ye giriş yapan turistlerin çoğunluğunun Avrupa’dan gelmesi sebebiyle Avrupa turizm sektörü açısından, Türkiye imajı değerlendirmeye alındığında oldukça önem arz eden bir sonuca varılmaktadır. Türkiye’de bir bölgede sorun oluşması durumunda Avrupalı turistler tatillerinden vazgeçmektense başka bir bölgede tatil yapmayı tercih etmektedirler. Durum böyle olunca da Türkiye’nin rekabet halinde olduğu ülkeler, ülkede meydana gelen problemleri fırsat sayıp kötüleme girişiminde bulunabilmektedirler. Sonuç olarak Avrupa’dan Türkiye’ye doğru akan turizm dalgası sektöre uğrayarak rakip ülkelere fırsat doğabilmektedir (Kaşlı vd., 2009: 92).

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından açıklanan “Türkiye Turizm Stratejisi 2023” belgesinin 2023 amaçları arasında, Türkiye turizmini direkt etki altında bırakacak terörist hareketlerinin, demokrasi, insan hakları gibi konularla alakalı olarak dış basında yer alan negatif yayınlar ve Türkiye’nin coğrafi konumundan dolayı yakın bölgesinde gerçekleşen savaşlar ile siyasi çıkmazların sebep olduğu imaj problemlerinin negatif etkilerini düşürmeye yönelik tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilerek iyi imaj oluşturulmasına faydalı olacak proje ve programların yapılması hedeflenmektedir (Türkiye Turizm Stratejisi, 2023: 26).

Terör olaylarının gerçekleştiği ülkeler sektör çapında küçülme yaşarken, var olan turist arzının görünüşte daha güvenli gözükken başka ülkelere yöneldiği belirtilmektedir. Turisti alabilmek amacıyla rekabet içerisinde bulunan ülkelerin bir kısmına etki edebilen askeri darbe, savaş ihtimali gibi olumsuz gelişmelerin, diğer ülkeler açısından olumlu etki yarattığı ifade edilebilir (Sivri, 2010: 221). Terör hareketlerinin uluslararası turistik faaliyetlerinde etki seviyesinin değerlendirildiği bir araştırmada (Llorca ve Vivero, 2008:169), terörizmin etki alanının gelişme aşamasında olan ülkelere daha yoğun yaşandığı sonucu elde edilmiştir. G-7 ülkelerinin, 2001-2003 dönemi süresince 134 turizm hedefi açısından incelemeye alındığı araştırmada terör hareketleri sebebiyle olumsuz imaj çizen ülkelere giriş yapan turist sayısının düştüğü anlaşılmıştır. Bir ülkede gerçekleşen iç eylemler ve uluslararası terör olayları, yabancı turistlerin gideceği yerlerdeki tercihlerini negatif yönde etki altına alan unsur olarak görülmektedir. 1984-2001 seneleri arasında

Türkiye’deki terörizm olaylarının turizm gelirleri üzerindeki etkisinin incelemeye alındığı bir araştırmada, Türkiye’de 1984 yılında başlangıç gösteren ve gittikçe şiddetlenen terör faktörünün başlangıçta ülkenin Doğu Bölgesine ait bir sorun olarak genelleştirilmiş olsa da, turizm gelirleri üzerinde etkili olduğu anlaşılmıştır. Özellikle terörün büyükşehir ve turistik şehirleri hedef almaya başlamasının yanı sıra, literatürde yer aldığı şekliyle turizm ve terörizm arasında ters orantılı ilişkilerin olduğu gözlemlenmiştir (Emsen ve Değer, 2001:67).

Yaya’nın (2009) gerçekleştirdiği araştırma kapsamında, 2006 yılında gerçekleşen terör hareketlerinin ülke turizmi üzerinde azda olsa olumsuz etkide bulunduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra araştırma da, Türkiye’de gerçekleşen terör eylemlerinin, 2000-2009 yılları arasında ülkeye giriş yapan yabancı turist sayısında 6 milyon gibi bir değerde düşüş yaşanmıştır. Ayrıca, turizm sektöründe terörizmin ekonomik maliyeti 2006 yılında 700 milyon dolardan fazla olmuştur.

Turistlerin İstanbul’u güvenilirlik bakımından algılamalarının anlaşılması açısından gerçekleştirilen araştırmada, %45’ ini Avrupalıların meydana getirdiği katılımcı turistlere İstanbul’u terör riski bağlamında güvenilir bulup bulmadıkları sorusu yöneltilmiştir. “Buna göre, turistlerin % 45,0’i İstanbul’u terör eylemleri yönünden güvensiz olarak değerlendirmektedir. Terör hareketleri hakkında İstanbul’un güvenliğini normal olarak değerlendirenlerin oranı % 39,1’dir. Bu konu ile ilgili İstanbul’u güvenilir olarak görenlerin oranı % 15,9’dur. Verdikleri cevaplar doğrultusunda turistler İstanbul’u terör hareketleri açısından güvenli olarak görmektedirler”(Seçilmiş ve Ünlüöner, 2009: 77-78)

3.2.1. Terör ve Terörizmin Türkiye’de İç Turizme Etkileri

Türkiye’de iç turizm, milletin gelir seviyesinin yükselmesinin çağdaşlık açısından yeni yeni gelişim gösteren bir turizm hareketi olarak görülmüştür (Maviş vd., 2002:157). Türkiye’deki iç turizmin verileri incelendiğinde doğu ve güneydoğuda yer alan şehirlerin yeterli seviyede turisti toplayamadığının farkına varılmaktadır. Bu gerçeklikte son 30 yılda gündemde yer tutan güvenlik probleminin yeri olduğu görülmektedir. Terör, Türkiye’deki iç turizm üzerinde negatif etki yaratmış ve halada etki altında tutmaktadır.

Güney ve Doğu Anadolu Bölgelerinde sosyo-politik açıdan huzursuz bir ortam hakim olmasaydı, büyük olasılıkla bölgeye ait ilerleme seviyesi daha yukarıda olacağı gibi turistik hareketin bu bölgelerdeki ekonomiye katkı payı yüksek olacaktır. Ülkemizde devlet görevlileri, bölgesel gelişim farklılıklarının düşürülmesinin önemine dikkat çekerek entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak değerlendirilen Güneydoğu Anadolu Projesini hizmete sunmuşlardır (Tosun vd., 2003:152).

Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gelişimin oluşturulması için öncelikle bölgenin kendi içerisinde elde ettiği kaynaklara değer verilerek bu bölgede yaşayan insanların gelir seviyesini ve hayat standardını yükseltmek ve temelde bölgeler arasında olan farkları karşılamak amaçlı sürdürülebilir nitelikteki insani kalkınmaya dayalı entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak adlandırılan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Kalkınma İdaresi Teşkilatı, 1989 yılında oluşturularak uygulamaya koyulmuştur. GAP kalkınma İdaresi Teşkilatının yetkileri arasında bölgede uzun vadeli planlar ve programlar çerçevesinde hızlı bir şekilde kalkınmaya yardımcı olmak için diğer sektörlerde olduğu gibi turizm alanında da gerçekleştirilecek yatırımlar hakkında çalışmalar gerçekleştirilerek bu açıdan koordinasyon sağlamak da bulunmaktadır. Bu bağlamda GAP bölge kalkınma idaresi başkanlığına bağlı çevre, kültür ve turizm koordinatörlüğü kurulmuştur. Bu koordinatörlük bölge kültürel mirasının korunmasına yönelik çalışmalar ile bölgenin elinde bulunan turizm potansiyelinin tanıtım çalışmaları, değerlendirilmesi ve korunması açısından çalışmaların yapılmasını, izlenmesini ve koordinasyonunu oluşturmaktır. Bunun yanı sıra, meydana getirilen GAP İdaresi Uluslararası İlişkiler Genel Koordinatörlüğünde, Avrupa Birliği-GAP Bölgesel Kalkınma Programı-Kültürel Mirasın Geliştirilmesi Projesi ile bölge için katma değer ve istihdam yapan kültürel miras ve kültürel turizmin geliştirilmesi yönünde projelere toplam 12 milyon avro gibi bir rakamla destek verilmiştir. Bölgeye ait kültürel değerlerin ve kültürel turizmin gelişim göstermesi için gelecekte izlenecek politikalara, planlara, programlara ve bütçelere sistem oturtmak üzere, konu kapsamında bütün tarafların katılım göstermesiyle gerçekleştirilmiş ve ortak bir noktada birleşilmiş bir “Entegre Stratejik Eylem Planı (ESEP)” tasarlanmış ve hedeflenenden de ileride Kültürel Mirasın korunmaya alınması ve Turizmin gelişmesi doğrultusunda Kalkınma Birliği oluşturulmuştur. Bu kapsamda Gaziantep ili dahilinde Zeugma, Halfeti ve

Rumkale'nin Turizmdeki etkinlik payının çoğaltılması projesinin tanıtımı ve Mardin ilinde Mardin ili için Kültür ve İnanç Turizmini hareketlendirmek amacıyla Deyrulzafaran Manastırı'nın restorasyon işlemleri yapılmıştır (GAP İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu, 2006:2-13-46-47).

GAP projesine ait eylemler planından edinilen deneyimlerden faydalanarak, Türkiye'de terörizm hareketlerinin çoğunlukla yapıldığı Doğu ve Güney doğu Anadolu bölgelerinde, sanayi ve ticaretin ilerlemesi amacıyla devletin ekonomik alanda gerçekleştirmiş olduğu girişimlerden verimli sonuç alınmasının, orta ve uzun vade de oluşacağı varsayılmaktadır. Lakin kısa vadede bölge genelinde ekonomik hareketlilik yaşanması için turistik faaliyetlerin ön plana çıkartılması mecburidir. Bu bağlamda bölgedeki kültürel ve tarihi mirasların önemine vurgu yapılarak turizmde hareketlilik yaratmak mümkün olacaktır. Bölge özellikle iç turizme yönelik bir potansiyel taşımaktadır. Bunun sebebi olarak ülke içinde seyahat etmenin diğer maddi yükü olan turizm seyahatlerine nazaran daha avantajlı olması ve bununla birlikte ülkenin batı kıyılarına bir alternatif sunarak seçeneklerin çoğaltılması dolayısıyla ortaya çıkacak rekabet şartlarının iç turizm seviyesini yükselteceği şeklinde belirtilebilir. Ancak unutulmaması gereken husus terör eylemlerinin neden olduğu güvenilirlik problemleri bölgedeki turistik gelişmelere engel teşkil edecek ve bu güvenliğin sağlanmasının uzun zaman alması turistler açısından imaj problemleri yaratacaktır.

3.2.2. Terör ve Terörizmin Türkiye'de Dış Turizme Etkileri

Türkiye' de dış turizm, hayatın idame edildiği ülkenin dışına gerçekleştirilen seyahatleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu olgu, dış aktif turizm ve yerel halkın dış ülkelere seyahati (dış pasif turizm) şeklinde iki ana bölümde değerlendirilmektedir (Maviş vd., 2002:16; Paksoy, 2005:11). Türkiye'de turizm faaliyeti genellikle dış turizm şeklinde yürütülmektedir. Bunun sebebi olarak toplumdaki harcanabilir gelirin az olmasından dolayı iç turizmde tam anlamıyla gelişme sağlanamaması ifade edilebilir. Turistik şehirlerin alt yapısı ve toplumun sosyo-kültürel açıdan sergilediği gelişmişlik durumu değerlendirildiğinde Türkiye'de dış turizmin daha başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Antalya ili ve çevresindeki gelişim seviyesi, kıyı turizminden kaynaklanan kitle turizm hareketi ile

dışardan gelen yabancı turistlerin yoğun ilgisi sebebiyle büyük ölçüde gelişim olmuştur. Turizm sektöründeki gelişim ile birlikte bölgedeki nüfus yoğunluğu da artmıştır. 1935 yılında 242.609 olan nüfus, 2000 yılında 1.719.751' e yükselmiştir. Bu sayı yaz aylarında oluşan turistik gezilerle birlikte birkaç katına çıkabilmektedir (Albeni ve Olgun, 2005: 101). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2011 yılında Antalya ili nüfusu 1.919.729' a ulaşarak Türkiye genelinde nüfus büyüklüğü sıralamasında ilk 10 il içerisinde 7. sıraya yerleşmiştir (Antalya Valiliği İnternet Sitesi, 2012).

Dünya çapında bütün turist toplulukları açısından popüler bir değer kazanan Türkiye'nin, sektörle ilgili temel ekonomik göstergeleri incelendiğinde küreselleşmenin de etkisiyle aktif dış turizmde önemli bir gelişme katedildiği gözlemlenmektedir. (Bahar, 2007:69). Türkiye'de dış turizm faaliyetleri, deniz turizmi bağlamında gelişme göstererek ve uzun yıllar süresince yaz mevsimiyle sınırlı kalmıştır (Soykan, 2003:3). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Belgesi'ne göre, Türkiye'de 2023 yılında 86 milyar dolar dış turizm geliri ve turist başına yaklaşık 1350 dolar harcama yapılacağına dair tahminler yürütülmektedir.

Türkiye'de Marmara, Akdeniz ve Ege bölgelerinde aktif dış turizmin ağırlıklı şekilde yaşanmasına rağmen terör eylemlerinin oluşması ile ülke genelinde gerçekleşecek etkinin diğer bölgelerde yaşanması muhtemel terör hareketlerine oranla çok daha fazla olacağı düşünülmektedir. Türkiye'nin turistik faaliyetlerden elde edeceği gelirin ülkeye giriş yapan yabancı turist sayısındaki artış ile doğru orantılı olarak ilerleyeceği bilinmektedir (Albeni ve Olgun, 2005:99). Bundan dolayı ülke içerisinde oluşabilecek olumsuz gelişmeler sebebiyle yabancı turist sayısında düşüşün olması da öngörülmektedir. Anlaşılacağı üzere bu durumun, ülkenin turizm gelirlerinde azaltıcı etkilere sebep olacağı görülmektedir.

Bölücü terör örgütlerinin de, bunun farkında oldukları, Türkiye'nin turist çeken bölgelerine yönelik saldırılar düzenlemesinden de anlaşılmaktadır. Buna ilişkin bölücü terör örgütü PKK'nın alt kolu olan TAK (Kürdistan Özgürlük Şahinleri), örgütün Kuzey Irak'taki kamplarını hedef alan hava harekâtlarına tepki amacıyla Ağustos 2011 tarihinde yayınladığı bildiride, karşı saldırıya geçtiklerini açıklayarak, bu eylemlerde siviller ile turistlerin ana hedef seçildiğine dair tehditte bulunmuştur (Drakos ve Kutan, 2001:1).

Bundan dolayı Türkiye’de dış turizmin ağırlık gösterdiği turistik bölgelerde gerçekleşen terör eylemleriyle alakalı çıkan haberlerden alıntılar yaparak, terör probleminin turizm bölgelerinde ki son halinin sonucunu ifade etmek yerinde olacaktır. Yaşanan gelişmelerin büyük çapta olmamasına rağmen oluşturduğu etki dikkate alındığında bu gelişmeler önemli ölçüde yer tutmaktadır. Antalya’nın Kemer ilçesinde, 2011’in Ağustos ayında gerçekleşen patlamanın turistlerin denize girdiği esnada gerçekleşmesiyle çoğunluğu Norveç vatandaşı olan onlarca turist hafif yaralı olarak kurtulmuştur (www.dha.com, 2011).

İki aylık bir süreçte Antalya’da buna benzer üç terör saldırısı gerçekleştirilmiş, yerleşim alanlarına ve turistik noktalara uzak olmasına rağmen, askeri bir noktanın da vurulması turistler açısından düşündürücü bir etki yaratmıştır. Saldırıların, PKK terör örgütünün yayınladığı bildirin hemen arkasından olması ve yaklaşık iki ay gibi kısa bir zamanda gerçekleşmiş olması, Türkiye’de turizmin terörün tehditlerine ve terör saldırılarına kolaylıkla maruz kalabileceği algısını oluşturmuştur. PKK terör örgütünün turizmi vurmak amaçlı gerçekleştirdiği eylemlerinde Antalya ‘da yoğunlaşması, Türkiye’de dış turizmin gerçekleştirildiği yerler arasında ilk sıralarda bulunan Akdeniz bölgesinin ve diğer bölgelerin, terör hareketlerinden en fazla etkilenecek yerlerden olacağına göstergesidir. Türkiye ekonomisindeki dış ticaret açığının kapanması için gerekli olan dış turizm gelirlerine darbe vurulmaması için terörizmin hareketlerini kısıtlayacak ve engelleyecek politika ve sistemlerin kurulması ve yürütülmesi gerekli olan bir tavır olacaktır (Emsen ve Değer, 2004: 77).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÖNTEM

4.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada, online ve basılı olarak elde edilen kaynaklarda literatür taraması yapılarak terör ve turizm kavramlarına değinenlerin ortak bir çalışmada toplanması çalışmanın yöntemi arasındadır.

4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Alan yazına bakıldığında, terör ve turizm kavramlarını irdeleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Her ülke ve toplum adına büyük önem arz eden ve ortadan kaldırılması gereken terör sorunu ile ülke ve toplumların gelir elde ettiği, tatil gibi eğlence aktivitelerini gerçekleştirdiği turizm sektörü her ne kadar zıt kavram olarak görüle de bir birleri ile etkileşim halindedir. Bu doğrultuda farklı yazarlar tarafından yapılan aynı doğrultuda ki çalışmaların incelenerek terör ve turizm arasında olan etkileşimin farklı açılardan tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca terör veya turizm kavramlarına ayrı ayrı yada farklı kavramlar ile değinen birçok çalışma mevcuttur. Bunun yanı sıra burada ülkelerin maddi kaynaklarında önemli paya sahip turizm sektörü ekonomiyi olumlu-olumsuz yakından etkilerken buna karşın terör kavramının etkilerinin genel anlamda belirlenmesi çalışmanın diğer amaçları arasında yer almaktadır.

Alan yazına bakıldığında, farklı çalışmaların yer aldığı görülmekle birlikte birçok farklı çalışmanın ortak bir çalışmada derlenmediği ve bulgu-sonuçlarının irdelenmediği görülmektedir. Bu sebeple literatürde benzeri olmaması sebebi ile sonraki yıllarda yapılacak çalışmalara temel teşkil etmesi ve terör-turizm kavramlarına çok yaklaşımın ortaya konulması çalışmanın önemleri arasındadır.

4.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Çalışma kapsamında literatür analizinin başarılı biçimde uyarlanabilmesi amacıyla; Yüksek Öğretim Kurumu'na bağlı Ulusal Tez Merkezi sistemi ve akademik yayınlardan olmak üzere Türkçe yazım diline sahip; toplam 17 çalışma seçilmiştir. Turizm ve terör kavramını birlikte incelediği gerekçesi ile belirlenen 2000-2015 yılları arasında yayınlanan makaleler ve yüksek lisans tezleri çalışmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır.

Literatür analizi ile incelenen çalışmalar da elde edilen bulgu ve sonuçlar irdelenmiştir. Bu irdeleme sonrasında elde edilen çıkarımlar tüm çalışmalarda yer alan veri, örneklem ve varsayımlar dikkate alınmıştır.

4.4. VERİ ANALİZİ

Çalışmada birçok farklı kaynak incelenmesi sebebi ile veri analiz yöntemlerinden oldukça fazla kullanılmakta olan içerik analizi uygulanmıştır. Çalışmanın konusu ile aynı doğrultuda olan çalışmalar araştırılmış ancak farklı yöntemler ile (nitel ve nicel) ele alındıkları görülmesi sebebi ile bunların ortak bir çerçevede oluşturulması adına kullanılan içerik analiz önemli bulguların ortaya çıkmasını sağlamıştır. İçerik analizi yöntemi, toplanan verilerin ortaya konulmasında ve açıklanmasında önemli avantaja sahip olması, tarafsız (olduğu gibi özetleme) ve sistematik olması çalışmanın daha objektif olmasını sağlamaktadır (Koçak ve Arun, 2006: 21-22). Bu yöntem ile incelenen çalışmaların bulgu ve sonuçları öncelikle incelenmiş ve çalışmanın konuları ile benzerlik gösterenlere bulgular bölümünde özet biçimde yer verilmiştir. Daha sonra çalışmaların sonuçlarının yer aldığı bulgular bölümü birlikte ele alınarak sonuç ve öneriler bölümünde ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR

Çalışmada literatür analizi ile turizm ve terör kavramlarını birlikte inceleme gerçekleştirilen farklı çalışmalar çoğunlukla makaleler olmakla birlikte yüksek lisans tezleri de yer almaktadır. Çalışmaların incelenmesi genel olarak analiz bölümleri ile yapılarak bulgular ve sonuçları ayrıca incelenmiş ve her çalışmanın evreni dikkatle incelenmiş ve her çalışma ayrı ayrı belirtilmiştir. Çalışmada incelenen yayınlar yöntemleri bakımından ayırt edilmemiş olup panel veri analizi, literatür taraması, SPSS analizi, SWOT Analizi gibi farklı yöntemler yayınların içeriklerinde yer almaktadır.

Analizde, bulgularının ortak bir tabloda birleştirilerek araştırmalar ile ilgili bütün analizlerin yapılmasının ardından, yorum ve yordamlardan sonra, araştırmanın raporlaştırılması gerçekleştirilmiştir. Bulgular kısmında yer alan içeriklerde; belirlenen alanın tanımlaması, sınırlıkları, varsayımları, çalışmaya temel teşkil eden çalışmaların künye bilgilerinin yer alması sağlanmıştır.

Terör ve turizm kavramları ile ilgili olarak Akıncı ve Yılmaz (2015) tarafından yapılan çalışmada panel veri analiz yöntemi ile terörizmin uluslararası alandaki faaliyetleri ve turizme olan etkilerini incelemiştir. Yapılan çalışmada 143 ülkeye ait 2002-2011 yılları arası turist sayıları, turizm gelirleri, turizm harcamaları incelenmiş olup;

- Terörizm olaylarındaki artışın az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde turizm harcamalarında azalmaya (negatif etkiye),
- Terör olaylarındaki aktifliğin sayıca oldukça az olduğu gelişmiş ülkelerde; turizm rakamlarının (turist, harcama, gelir, yatırım vb.) olumsuz etkilendiği,
- Terör olaylarının oluşturduğu etkilerin turizm sektörlerinde kısa sürede normalleşmediği ve uzun süre etkisini sürdürdüğü,
- Terör olaylarının turizm sektör verilerini (turist sayısı, turizm gelirleri, misafir-ziyaretçi sayıları, vb.) olumsuz derecede etkilediği,

sonuçlarını elde edilmiştir.

Kesimli (2011), yapmış olduğu çalışmasında terör-politika ve turizm üçlüsü arasındaki etkileşimi incelemiştir. İnceleme sonrasında;

- Alman Gazetelerinde 1 yıl boyunca yaptığı incelemelerde Türkiye ile ilgili Terör olayları haberleri sonrasında; haberlerin % 7 oranı ile ilk sırada terör ve terörist eylemlerin yer aldığı ve aynı oranlı diğer haberlerinse ekonomi haberleri olduğunu,
- Enders ve Sander (1991)'in İspanya; Enders ve Arkadaşları (1991)'nın İtalya, Avusturya, Batılı Avrupa Ülkeleri ile Yunanistan'da; Soloba (2003)'nın Amerika Birleşik Devletleri'nde; Drakos ve Kutan (2003)'ın İsrail, Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelerde farklı yöntem kullanılarak yapılan çalışmalarında turizm gelirlerinde ve sayılarında terör olay/eylemleri sebebi ile olumsuz etkilerin olduğunu ve ayrıca mevcut ülkelerde olan terör eylemlerinin diğer ülkelerde Pazar hareketleri üzerinde olumsuz veya olumlu dalgalanmalarında olduğunu,
- Bazı terör saldırılarının turizm sayılarında olumsuz etkiye neden olmayabileceğini (Tayland'da 2005'li yıllarda yaşanan İslami terör eylemleri ve önceki yıllarda yaşanan tsunaminin de turist sayılarında olumsuz düşüş olacak şekilde etkilemediğini),
- Turizm sektörünün terör saldırıları ile olumsuz etkilenebildiğini ancak bu etkilenmelerin bir sezondan fazla turizm sektöründe olumsuz etkilere sebep olmadığı ve diğer sonraki sezonlarda etkilenmenin yok denecek kadar az olduğunu (farklı ülkelerde yaptığı incelemeler sonucunda),
- Turizm sektörünü terör eylemlerinin yanı sıra ülkelerin siyasi yönetimlerinin, politik durumlar ve ülkeler arası ilişkilerin de olumlu-olumsuz etkilediği, iki ülkenin ilişkilerinin kötü olması sonrası birbirlerine giden-gelen turist sayılarının olumsuz etkilendiğini (örneğin; Fransa-Türkiye arasındaki 2001 Ermeni krizi; İtalya-Türkiye arasında 1998 yılı terörist Öcalan krizi, Türkiye-İsrail arası benzer krizler, Ukrayna-Rusya arası siyasi krizler),
- Ülkeler arasında veya turizm gibi sektörlerde yaşanan politik krizler hemen sonrasında akademik araştırmaların gerçekleştirilmezken kriz yıllarından birkaç yıl/dönem sonra bu araştırmaların yapılabildiği belirlemiştir.

Çelik (2009) tarafından yapılan çalışmada terör eylemlerinin birçok farklı sonuca ulaşmıştır. Buna göre;

- Türkiye’de terör eylemlerinin, turizm sektörünü olumsuz etkilediği ve bu sektörden farklı olarak; tarımda ve mali yatırımlar üzerinde olumsuz etkilere neden olduğunu,
- Turizm sektörünün terör eylemlerine doğrudan maruz kalması veya dolaylı olarak etkilenmesinin diğer sektörlerle göre daha somut/hassas biçimde olduğunu,
- 2006 yılında Türkiye’nin Antalya ilinde yapılan terörist eylemlerde Antalya’da turizm gelirlerinde günlük 903 bin dolar kaybı olduğu, ildeki turistik tesislerde % 40 civarı rezerv iptalleri görüldüğü,
- Terör eylemlerinden 11 Eylül saldırılarının Amerika Birleşik Devletleri’ne yapılması sonrasında birçok farklı ülkede turizm sektörünün olumsuz etkilendiği ve hava yolu şirketlerinin iflas ettiği, çalışmanın başlıca sonuçları arasındadır.

Altay, Ekinci ve Peçe (2013) yaptıkları çalışmalarında 1996-2010 yılları arası Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan’da meydana gelen terörist eylemlerin etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada terör ve turizm kavramları ile ilgili olarak;

- Terör olaylarının olduğu ülkelerde, turizm sektörünün olumsuz etkilendiği ve turistlerin bu ülkelerde kendilerini güvende hissetmeyecekleri sebebi ile turistik ziyarette bulunmadıklarını,
- Terör olaylarının turizm sektörüne ülkelere gelen turist sayılarında % 14,79 oranında azalttığını, benzer biçimde yabancı yatırımların, gayri safi yurtiçi hasıla, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılanın da olumsuz etkilendiğini tespit edilmiştir.

Ağırman, Özcan ve Yılmaz (2014), yaptıkları çalışmada terör kavramlarının finansal piyasalara etkilerini farklı bir (ampirik) yöntemle incelemiş ve;

- Terör kavramının başta yabancı sermaye yatırımları ve finansal piyasalar olmak üzere, turizm, dış ticaret, milli gelir ve ekonomik büyüme gibi birçok farklı kavramı yakından etkileyebildiği,

- Terörist eylemlerin, ülkelerde turizm sektörü gibi birçok farklı kavramları etkilemesi sebebi ile terörist gruplar tarafından bu yönde tercih edilebildiği,
- Gerçekleştirilecek terörist eylemlerin; olumsuz ekonomik yansımaları sonrasında turizm sektöründe yerli ve yabancı turistlerin turizmi tercih etmediği,
- Terör eylemlerinin basın aracılığı ile yabancı turist akımını olumsuz etkileyebildiği sonuçlarına ulaşmışlardır.

Yılmaz ve Yılmaz (2005), turizm sektörü ile terörizm kavramları arasındaki etkileşimi incelediği çalışmasında terörist eylemlerden bizzat turizm hedefli eylemleri, amaç, örgütsel ideoloji ve politik konum bakımından incelemiştir. Çalışmada ayrıca terörist eylemlerin neden turizmi hedef aldığı temelli sorulara da cevap arayan Yılmaz ve Yılmaz (2005) çalışmalarında;

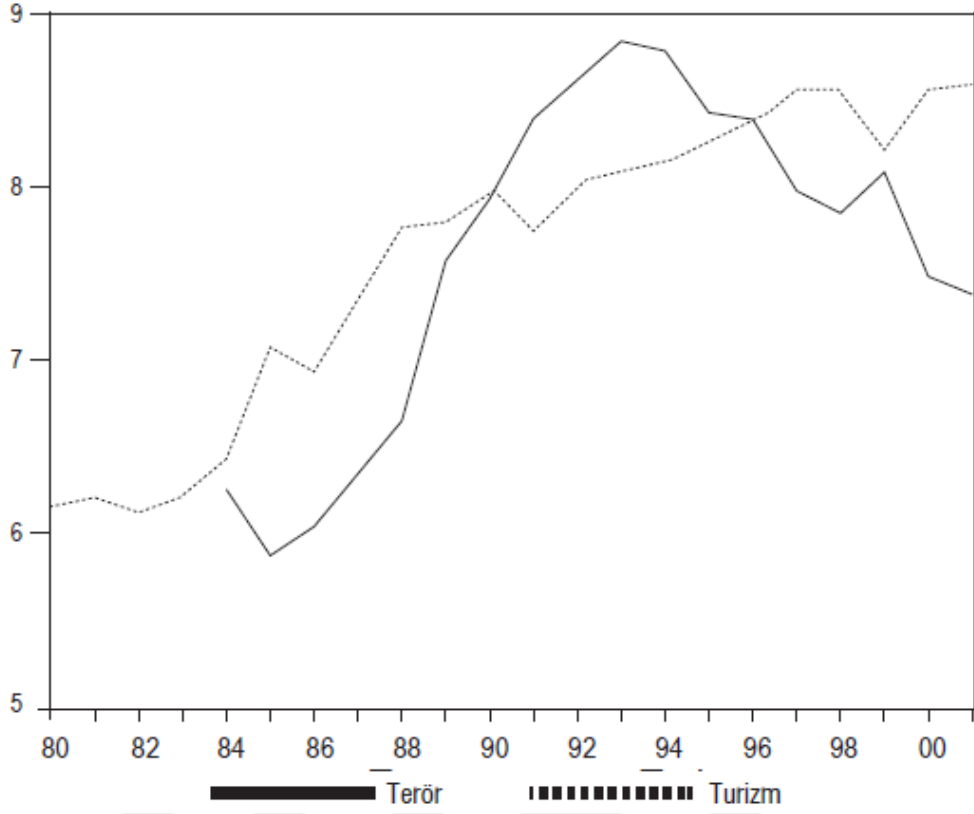
- Terörist eylemlerin meydana geldiği ülkelerde turizm kavramının yeterli seviyelere yükselenmediği ve yabancı turistler tarafından tercih edilmediğini,
- Turizme yönelik yapılan saldırıların ülkede turizm gelirlerinin azaltılarak maddi krizlerin ortaya çıkma amaçlı olduğunu,
- Turizmin terör saldırılarından etkilenmesinin sadece turizm sayılarında azalma ile olmadığını ve turizmin yeniden yabancı turistlerin geri kazanımı konusunda birçok maddi kayba (reklam, alt yapı yeniliği, onarım, güvenlik artırımları, vb.) neden olduğunu,
- Terör gibi çeşitli olaylardan etkilenmek istemeyen turizm işletmelerinin bu gibi acil durumlara karşın kriz yönetim ve acil eylem planları oluşturması ve belirli aralıklarla kontrol edilmesi, gerekmesi durumunda tatbik edilmesi gerektiği,
- Turizm sektöründe yer alan tüm çalışanların terör ve terörist faaliyetler ve bu durumlarla mücadele politikaları konularında çeşitli eğitimlere tabi tutulması gerektiğini,
- Turistlerin (yerli ve yabancı) turizm çalışanları gibi terör ve terörist faaliyetler konularında bilgilendirilerek mücadele eğitimlerinin organize edilmesi gerektiği, bu eğitimlere yerel vatandaşların yanı sıra ülke halkının da bilgilendirilmesi gerektiğini,

- Terörizmin başta turizm olmak üzere birçok sektör ve ülkeyi etkilememesi adına ülkeler arası ortak iş birliği gerekliliğini,
- Turizm sektöründe görev alan güvenlik güçlerinin turistik suçların dışında terörist eylemlere karşı eğitilmesi gerektiğini,
- Turizmi etkileyen terörist eylemler sonrasında şirketlerin pazarlama gibi birçok farklı gelir arttırıcı eylemi faaliyete geçirmesi gerektiği ve turizm sektörünün daha az hasar alması ve daha çabuk iyileşmesi adına devlet desteklerinin sağlanması gerektiğini belirlemiştir.

Alp (2013), terörün turizm yanı sıra; doğrudan yabancı sermaye yatırımları, tüketimler, menkul kıymetler, dış ticaret, hayvancılık, tarım, ekonomik büyüme üzerine etkilerini araştırdığı çalışmada;

- Terör olaylarının; ülke ekonomisine oldukça fazla getirisi olan turizm sektörünü olumsuz etkilediğini ve bu sebeple ekonomide maddi kayıplar ve turizm sektöründe güvensizlik sebebi ile yerli yabancı turist kaybına neden olduğunu,
- Turizmin terör eylemlerinden olumsuz etkilenmesi ile turist sayılarında meydana gelecek azalma ile ekonomik gelir kaybına ve akabinde milli gelir ile büyüme üzerinde olumsuz etkilere neden olduğunu,
- Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen 11 Eylül saldırılarının seyahatten yabancı sermayeye ve bunların yanı sıra turizme (2 milyar dolar gelir kaybı) olumsuz etkide bulunduğunu,
- İspanya'da 1970-1988 yıllarında ETA terör örgütü saldırıları turistik yapıları hedef almış ve her bir terör saldırısının İspanya'ya giriş yapan turist sayısında 140.000 azalma ve 1988 yılında 18 terörist eylem gerçekleştirildiği ve o yıl 5.3 milyon civarı olan turist sayısının terörist faaliyetler olmasaydı yaklaşık 3/2 oranında artacağını,
- Türkiye'de 1980-2000 yılları arasında meydana gelen terör olaylarının turizme fark edilebilir olumsuz etkide bulunduğunu, terör eylemlerinin gerçekleşmesi veya artması durumunda turizm gelirlerinin (yerli yabancı turist sayıları) oldukça azaldığını (aşağıdaki grafik),

Grafik 1: Türkiye’de Terör ve Turizm Etkileri 1980-2000 (Alp, 2013: 11)

- Turizmin terörden olumsuz etkilenmesinin terörist eylemin meydana geldiği ülkede, olumlu etkilendiği durumun ise terör eyleminin olmadığı ülkelere olan güven sebebi olduğu sonuçlarını elde etmiştir.

Terör olayları ile turizm sektörü arasındaki etkileşimi belirleme adına Unur (2000) yaptığı çalışmada Türkiye’yi incelemiş ve bölücü terör örgütü lideri Abdullah Öcalan’ın yakalanmasını da dikkate almış ve Türkiye’deki 1990-1999 yılları arası verileri incelemiştir. Unur (2000) yapmış olduğu çalışmada ayrıca:

- Terör ve turizm kavramları arasında; mevcut ülke sınırları dışına taşıyarak diğer ülkeler arasında gündeme getirme, birden çok ülke vatandaşlarını hedef alma, teknolojik gelişmelerden özellikler ulaştırma ve iletişim kavramlarının ortak/benzer özellik gösterdiğini,
- Terör ve turizm kavramlarının iki farklı zıt oluşum olduğu ve bu oluşumlardan turizmin barış, ekonomik ve politik istikrar gibi kavramlar sonrası, terör kavramının ise işsizlik, açlık, politik ve ekonomik istikrarsızlık gibi kavramlar sonrası ortaya çıktığını,

- Terör eylemlerinin olduğu yerlerde turizm değerlerinin yok olma seviyelerinde olumsuz seviyelerde düştüğünü ve terörizmin bu sebeple turizmden yararlandığını,
- Turistlerin zengin kesimleri veya kapitalist oluşumları, “yozlaşma” kavramını temsil etmesi sebebi ile özellikle Marksist-Leninist kökenli terör örgütleri/üyeleri tarafından hedef alındığını,
- Ülkelerin turizm sektörüne yapmış oldukları yatırımlar ve önem seviyeleri sebebi ile turizmin “devleti temsil etme” özelliğini benimseyen terör gruplarınca, turizmin hedef alındığını,
- Farklı ülkelerdeki (Mısır, İtalya, Kuzey İrlanda, Peru, Türkiye, Abd, vb.) terör eylemleri ve turizm sektörünün bir biri ile doğrudan etkileşim içerisinde olduğunu, terör eylemlerinin turizm sektörünü olumsuz etkilediğini, saldırı alanlarındaki insan kaybı ve yapı hasarlarından farklı olarak sonraki dönem tercih edilme konularında mali kayıpların da yaşanmasına neden olduğunu,
- Türkiye’de somut olarak turistlere yönelik olarak 1993 ve 1994 yıllarında yapılan aşırı terörist eylemlerin 1993 yılında elde edilen 178.717 milyon dolarlık turizm gelirinin 1994 yılı sonunda 132 milyon 298 bin dolara gerilemesine neden olduğunu, benzer şekilde 1998 yılında yine turistlere yönelik aşırı eylemler sonrasında 1998 yılında 206 milyon 559 bin dolar olan turizm geliri 1999 yılında 180 milyon 119 bin dolar seviyelerine düştüğünü,
- Basın organlarının turistlere yönelik terör eylemlerinin turizme ve turistlerin ülke vatandaşlarına da yönelik olabildiğin belirttiğini ve bu sebeple örneğin Alman kökenli turistlere yapılan saldırıların Alman basını tarafından özellikle bildirildiği ve terör eyleminin yaşandığı ülkelere gidilmemesi konusunda uyardığını,
- Türkiye’de terör eylemlerinin 1990-1997 yılları arasında sıkça yaşandığını ve 1991 yılında Türkiye’de 5 milyon 517 bin turist konakladığını, aynı yıl terör eylemlerinin aşırı yaşandığı Güneydoğu’da 63 bin 740 turist (ülkeye gelenlerin % 11,55’ine) konaklarken; bu sayı eylemlerin artması ile birlikte her geçen yıl azalmış ve 1996 ülkeye 8 milyon 614 bin turist konaklarken, aynı yıl Güneydoğu’da ise bu sayının 15 bin 569’a (ülkeye gelen turistlerin % 1,8’ine) düştüğünü,

- Abdullah Öcalan'ın yakalanması ile bazı Avrupa ülkelerinde yer alan örgüt yanlılarının Türkiye karşıtı eylem ve saldırılar düzenlemesi ile Türkiye'ye olan turist ilgisinin de oldukça azaldığı ve turistik ülke olarak tercih edilmediğini,
- Bütün devletlerce benimsenen terör kavramı tanımlamasının Birleşmiş Milletler örgütü tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini,
- Türkiye'nin terör ile mücadelede; uluslararası iş birliğine başvurması gerektiği ve terörü besleyen yabancı ülkelerin bu durumdan vaz geçmesi konusunda diplomatik mücadelelerin arttırılması gerektiğini,
- Terörizm ile mücadele adına harcanan maddi kaynakların terörün ortaya çıkmasına neden olan işsizlik, açlık, eğitimsizlik ve diğer birçok sosyal yaşam haklarının sağlanması konusunda gerçekleştirilmesi gerektiğini,
- Turizm'de ortaya çıkabilecek saldırılar, riskler ve tüm acil durumların önceden yapılacak çalışmalar ile senaryolaştırılması ve önlem politikalarının ivedilikle sergilenmesi gerektiğini belirlemiştir.

Burada Unur (2000)'un yapmış olduğu çalışmada 1999 yılındaki turizm gelirlerinin azalmasında 17 Ağustos 1999 yılındaki Gölcük Depremi'nin de etkisi olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Seçilmiş ve Ünlüöner (2009), yaptıkları çalışmada; İstanbul ilinin turistler tarafından güven algısının hangi seviyede olduğunu belirleme amacıyla İstanbul'a gelen turistlerin eğitim durumları, yaş, cinsiyet ve uyrukları dikkate alınmış ve bu doğrultuda (207 adet anket verileri sonrası) güvenlik algılamaları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada turistlere İstanbul'da geçirdikleri tatil dönemi sonrasında bir takım sorular sorulmuş ve;

- “İstanbul'da yaya olarak dolaşmak güvenli mi?” sorusuna %55,5 oranında “Güvensiz” cevabının verildiği,
- “Konakladığınız otel güvenli mi?” sorusuna % 77,6 oranında “Güvenli” cevabının verildiğini,
- “Eğlence mekânları güvenli mi?” sorusuna % 47,8 oranında “Güvensiz”, %39,6 oranında “Normal” ve %12,6 oranında da “Güvenli” cevaplarının verildiğini,

- “Toplu taşıma araçları güvenlidir?” sorusuna % 53,6 oranında “Güvensiz”, % 7,4 oranında “Güvenli” ve % 39 oranında “Normal” cevaplarının verildiğini,
- “İstanbul, terör olayları bakımından güvenlidir?” sorusuna % 45 “Güvensiz”, %15,9 “Güvenli” ve %39,1 oranında da “Normal” cevaplarının verildiğini,
- “Etrafınızda, çevrede bulunabilecek güvenlik uyarıları içeren yazılar güvenliğinizi nasıl etkiler?” sorusuna %61,4 “Fark Etmez”, % 30,9 “Memnun Olurum” ve % 7,7 oranında da “Rahatsız Olurum” cevaplarının verildiğini,
- “Etrafınızda üniformalı polislerin fazla olması güvenlidir?” sorusuna %49,8 “Fark Etmez”, %33,3 “Memnun Olurum” ve %16,9 oranında da “Rahatsız Olurum” cevabının verildiğini,
- Turistlerin bir ülkenin güvenliğindeki algılarının geri bildirim yolları ile belirlenmesi ile; ülkeye olan turizm güveni, algı tespit ve değişimleri ve güvenlik stratejilerinde yeniliklerin söz konusu olabileceğini,
- Turizmin terör kavramından olumsuz etkilenmemesi adına güvenlik eğitimlerinde yaygınlaştırmalara gidilmesi, özellikle turizm çalışanlarının güvenlik konularında çeşitli eğitimlere tabi tutulması ve özellikle turizm bölgelerinde görev yapan/yapacak olan polis veya askerlerin turizme yönelik saldırılar adına eğitime tabi tutulması gerektiğini,
- Turizmcilerin sorunlarını doğru ve zamanında tespit edebilme adına turistik bölgelere bilgilendirme ofislerinin konumlandırılması gerektiğini,
- Turizm bölgelerinde güvenlik kamera sistemlerinin arttırılarak düzenli kontrol ve anında müdahalelerin yapılması gerektiğini,
- Turizm sektöründe turist gönderimi ve alımı yapan ülkeler arasında güvenlik konularında şeffaf olunması ve tüm bilgilerin paylaşılması gerektiğini belirlenmiştir.

Güzel ve Cömert (2007), yapmış oldukları çalışmada Dünya ve Türkiye’de gerçekleşen terör eylemlerinin turizm sektörü üzerine etkilerini incelemiştir. Yapılan incelemede;

- Terör eylemleri sonrası ilgili ülke turizminin olumsuz olarak etkilenmemesinin mümkün olmadığı,

- Terör eylemlerinin turizm üzerindeki etkilerinin süre olarak 3-9 ay arasında sürdüğü,
- Bazı terör eylemlerinin üstünden 1 yıl ve üzeri süre geçtiği yıllarda turizme olumsuz etkilerin azaldığı,
- Terörün turizm sektörünü etkilemesi ile ortaya çıkan turizm gelir seviyesindeki düşüşe; turist sayılarında azalma, arz-talep dengelerinin sarsılması vb. sonuçlarla olup olmadığının somut biçimde belirlenemediği,
- Terör eylemlerinin Türkiye’de genellikle yılın son çeyreğinde meydana geldiğini ve turizm değerlerinin yılın son çeyreğinde düşüşe geçmesi arasında bir etkileşiminin ne derecede olduğunun belirlenmesinin zor olduğunu, mevsimsel iklim değişikliklerinin de bu azalmaya etki edebileceği,
- Terör eylemlerinin turizm sektörü üzerindeki olumsuz etkilerinin kesinlikle olduğu, ancak etki oranı veya seviyesinin somut biçimde belirlenemediğini, bu olumsuz etkilerin tanıtım faaliyetleri, reklam, ücret politikalarındaki doğru tespitler ve basın aracılığı ile yapılacak bilgilendirmeler ile azaltılabileceği, ancak bu tanıtım-reklam faaliyetlerinin terör eylemlerinden hemen sonra yapılmaması gerektiği,
- Ülkelerde terör yönünden güvensiz ortam olması durumunda da turistik faaliyetlerin durma noktasına gelmeyip devam edebildiği (Ürdün, İsrail, Lübnan, vd.) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yeşiltaş, Öztürk ve Türkmen (2008), yaptıkları çalışmada literatür taraması ile Dünya ülkelerinde meydana gelen terörist eylemler ve turizm sektörünün etkilenme seviyelerini nitel olarak araştırmış ve ayrıca çeşitli rakamlar ile istatistiki veriler tespit etmiştir. Çalışmada ayrıca;

- Terörist eylemlerin turizm sektörünü hedef almasının; turizm sektörünün sürekli değişerek gelişmesi, büyümesi, ülkeye maddi gelir seviyesinin oldukça fazla olması, turistlerin olaylardan etkilenmesi ile eylemi dünya geneline yayma amaçlarının olduğu,
- Terörün tamamen ortadan kaldırılamayacağı etkeni dikkate alınarak ülke ve turizm bireylerinin bu konularda önlem ve mücadele konularında bilgilendirme, hazırlama evrelerinin gerekli olduğu,

- Farklı ülkelerin terör eylemleri ile ilgili olarak birbirleri ile sürekli iletişim halinde olması gerektiği,
- Bilişim teknolojileri aracılığı ile turizm sektöründeki verilerin (rezervasyon, tam zamanlı doluluk, ödemeler, konaklayıcı sayıları, iptaller vd.) oluşturulabilecek terör ile mücadele birimlerine aktarmayı sağlayacak yazılımların geliştirilmesi gerektiği,
- Turizm Bakanlığı bünyesinde turizm sektörü ve ilgili konularda uzman akademisyenlerin ortak katılımı ile gerçekleştirilecek seminer, toplantı veya brifing benzeri organizasyonların gerçekleştirilmesi ve bu organizasyonlar ile turizmin terörden en az etkilenme, yerinde ve hızlı mücadele kavramları konusunda eylem planları geliştirerek düzenli tatbik edilmesi gerektiği,
- Terörist eylemler gibi krizlerde turizm sektörünün mücadele evresinde, eylemler ile ilgili basın açıklamalarını iletişim, hitap özelliği ve sektör bilgisi olan bir tek kişinin gerçekleştirmesi ve böylelikle spekülasyon, yalan haberler ile propagandaya müsaade edilmemesi gerektiği,
- Terörist eylemlerin bertaraf ve kan içerikli olması sebebi ile turizm sektörünü zedeleyebilecek görüntü ve diğer haberlerin kontrol edilmesi ve yayınlanmaması adına çeşitli önlemlerin alınması gerektiği (yayın yasağı, vb.),
- Türkiye’de ekonomik şartların ve yaşam standartlarının yüksek olmadığı Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde çeşitli yatırımlar ve teşviklerin yapılarak bölgedeki işsizlik, eğlence, spor, eğitim gibi etkenlerin başarılı bir biçimde sürdürülmesi gerektiği bulguları elde edilmiştir.

Terör kavramının turizm sektörü üzerindeki etkileri üzerine yapılan bir başka çalışma ise Ağır ve Kar (2010) tarafından yapılmış olup; terör kavramının makroekonomik etkileri ile diğer faktörlerin değerlendirilmesini amaçlamıştır. Ağır ve Kay (2010), yapmış oldukları çalışmada ayrıca;

- Terör eylemlerinin; finansal piyasalara, kamu harcamalarına, yabancı sermaye yatırımlarına, dış ticarete, yatırıma, tüketim ve tasarruf gibi kavramlara olan etkilerini incelemiş ve bu etkinin negatif yönlü olduğu,
- Turizm sektörüne yapılan terörist saldırıların arkasında; saldırıların yerel ve ulusal basında oldukça fazla yer alması amacının olduğu,

- İspanya’da terörün turizme etkisinin 1977-1988 yılları arasında 1,5 kat geriletği, bir terörist eylemin 140 bin civarında turist sayısını azalttığı, 1988 yılında meydana gelen 18 adet uluslar arası düzeydeki terörist eylemin o yıl ülkeyi çok daha fazla turist ziyaret etmesi beklenirken, eylemler sebebiyle 5.4 milyon turistle sınırlı kaldığı,
- Arıma analizi (otoregresif hareketli ortalamalar -autoregressive integrated moving averagema- matematiksel verilerdeki otokorelasyonu tanımlamayı amaçlayan, durağan olmayan ancak fark alma işlemiyle durağan hale dönüştürülmüş serilere uygulanan modeller barındıran, zaman serileri yardımıyla tahmine dayalı analiz tekniği; Yükçü ve Gönen, 2009: 141-142) ile İtalya, Avusturya ve Yunanistan’ın 1977-1988 yılları arası turizm rakamları incelenmesi sonucu İtalya’nın 1.2, Avusturya’nın 4.5 ve Yunanistan’ın 0.77 Milyar Dolar kaybının olduğu,
- Arıma analizi ile 1977-1988 yılları arasında turizm değerleri incelendiğinde; Avrupa Ülkeleri’nin turizm gelirlerinde toplam 16.1 Milyar Dolar kaybının olduğu,
- Talep ve arz modelleri incelenen İsrail’in terörist eylemler sebebi ile 1992-1998 yılları arasında turizm gelirlerinde toplam 50 Milyon Dolar (toplam hasılanın % 1.27’si) maddi kayıplarının olduğu,
- Amerika Birleşik Devletleri’ne yönelik yapılan 1988-2001 yılları arası terörist eylemlerin turizm sektör ve faaliyetlerine maliyetinin toplam 57 Milyar Dolar civarı olduğu,
- Terörist saldırıların gerçekleşmesi ve oluşan güvensizlikler sonrası turistler tarafından komşu ülkelere yapılan turistik ziyaretler de azalmaya sebep olabileceği,
- Terörist eylemlerin turizm üzerine etkilerinin bazı ülkelerde 2-3 ay sonrası, bazı ülkelerde ise 18-21 aya kadar etkisini gösterebildiği sonuçlarını elde etmiştir.

Terör ve turizm kavramları ile ilgili olarak yapılan çalışmalara bakıldığında çalışmaların daha somut biçimde özetlenmesi adına ortak bir tabloda derlenmesi daha yerinde olacaktır. Böylelikle çalışmaların türü, yılı, çalışma yapılan konular, denek grupları ve analiz yöntemleri bu tabloda yer alabilecektir.

Tablo 3: Terör ve Turizm kavramı ile ilgili incelenen çalışmalar

NO	ÇALIŞMA YAZARI	YIL ve SAYFA SAYISI	ÇALIŞMA TÜRÜ	ÇALIŞMA ADI	ÇALIŞMA YAPILAN KONUM	ÇALIŞMADAKİ DENEKLER	ANALİZ YÖNTEMİ	ERİŞİM TARİHİ
1	AKINCI, Merter ve YILMAZ, Ömer	2015 (26 sayfa)	Makale	Bir Turizm Krizi Olarak Uluslararası Terörizm: Ülke Grupları İtibariyle Panel Veri Analizi	143 ülke verileri (25 az gelişmiş, 45 gelişmiş, 73 gelişmekte olan)	2002-2011 yılları arası turist sayıları	Nicel	10.01.2016
2	KESİMLİ, İffet Görkey	2011 (18 sayfa)	Makale	Turizm Perspektifinden Politik Krizlerin Ekonomiye Yansımaları	6 ülke verileri (Türkiye, Fransa, İtalya, İsrail, Ukrayna, Tayland)	1996-2002 Yılları Arası Türkiye'ye gelen Turist Sayısı	Nicel	22.10.2017
3	ÇELİK, Kamil	2009 (22 sayfa)	Makale	Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri	1 ülke verileri (Türkiye)	2000-2008 yılları arası terör olayları	Nitel	22.10.2017
4	ALTAY, Hüseyin , EKİNCİ, Aykut ve PEÇE, M. Akif	2013 (22 sayfa)	Makale	Ortadoğu'da Terörün Ekonomik Etkileri: Türkiye, Mısır Ve Suudi Arabistan Üzerine Bir İnceleme	3 ülke verileri (Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan)	1996-2010 yılları arası terör olayları ve turizm istatistikleri	Nicel	03.02.2016
5	GÜVENEK, Burcu ve ALPTEKİN, Volkan	2015 (18 sayfa)	Makale	Turistlere Yönelik Terör Saldırılarının Turizm Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma	1 ülke verileri (Türkiye)	1993- 2008 yılları arası turistlere yönelik olaylar	Nicel	11.05.2016
6	ALBENİ, Mesut ve ONGUN, Utku	2005 (20 sayfa)	Makale	Antalya Turizminin Türk Turizmi İçerisindeki Yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri	1 il verileri		Nitel	01.02.2016
7	KOYUNSAĞAN Neslihan	2008 (100 sayfa)	Yüksek Lisans Tezi	Terörizm ve Turizm: Terörizmin Turist Davranışlarına Etkisi Üzerine Bir Çalışma	A grubu acenteler ve 5 yıldızlı oteller (İstanbul ili) verileri	90 turist	Nicel	07.01.2016
8	ŞENER, Yekta	2012 (100 sayfa)	Yüksek Lisans Tezi	Terör Ve Turizm İlişkisi: Türkiye Üzerine Yansımalar	Türkiye ve bazı dünya ülkeleri verileri	1990-2010 yılları arası istatistiki veriler	Nitel	07.01.2016

NO	ÇALIŞMA YAZARI	YIL ve SAYFA SAYISI	ÇALIŞMA TÜRÜ	ÇALIŞMA ADI	ÇALIŞMA YAPILAN KONUM	ÇALIŞMADAKİ DENEKLER	ANALİZ YÖNTEMİ	ERİŞİM TARİHİ
9	SERİN, Mehmet	2008	Uzmanlık Tezi	Turizm Sektöründe Kriz Yönetimi Açısından Terörizmin Turizme Etkisinin Analizi	Türkiye ve bazı dünya ülkeleri verileri	1984-2000 yılları arası veriler	Nitel	21.11.2016
10	AĞIRMAN Ensar, ÖZCAN, Muhammet ve YILMAZ, Ömer	2014 (19 sayfa)	Makale	Terörizmin Finansal Piyasalara Etkisi: Ampirik Bir Çalışma	35 ülke verileri	2003-2011 yılları arası hisse senedi ve piyasalar arası değerler	Nicel	22.06.2017
11	YILMAZ, Selin Burcu ve YILMAZ, Özgür Devrim	2005 (20 sayfa)	Makale	Terörizm Ve Terörizmin Hedefi Olarak Turizm Endüstrisi	Türkiye ve bazı dünya ülkeleri verileri	1972-2002 yılları arası turizme yönelik terör saldırıları	Nitel	22.06.2017
12	ALP, İnönü Akgün	2013 (19 sayfa)	Makale	Terörün Ekonomik Etkileri	Türkiye ve bazı dünya ülkeleri verileri	Terörün yatırımlar, turizm, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, tüketici davranışları, tüketim ve tasarruflar, menkul kıymet piyasaları, dış ticaret, tarım ve hayvancılık, devlet bütçesi ve milli gelir ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri	Nitel	29.12.2016
13	UNUR, Kamil	2000 (9 sayfa)	Makale	Turizm-Terörizm İlişkisi ve Türkiye Örneği	Türkiye	1990-1999 yılları arası turizm ve terör olayları verileri	Nitel	29.12.2016
14	SEÇİLMİŞ, Cihan ve ÜNLÜÖNEN, Kurban	2009 (14 sayfa)	Makale	İstanbul'u Ziyaret Eden Turistlerin Güvenlik Algılamaları Üzerine Bir Araştırma	İstanbul	288 turist	Nicel	29.12.2016

NO	ÇALIŞMA YAZARI	YIL ve SAYFA SAYISI	ÇALIŞMA TÜRÜ	ÇALIŞMA ADI	ÇALIŞMA YAPILAN KONUM	ÇALIŞMADAKİ DENEKLER	ANALİZ YÖNTEMİ	ERİŞİM TARİHİ
15	GÜZEL, Berrin ve CÖMERT, Tamer	2007 (14 sayfa)	Makale	Küreselleşme Kapsamında Dünyada Ve Türkiye'deki Terör Olaylarının Turizm Üzerindeki Etkileri	Türkiye	1999-2006 yılları arası turizm değerleri	Nitel	18.12.2016
16	YEŞİLTAŞ, Murat, ÖZTÜRK, İlker ve TÜRKMEN, Fatih	2008 (15 sayfa)	Makale	Terör Faaliyetlerinin Turizm Sektörüne Etkilerinin Çözüm Önerileri Perspektifinde Değerlendirilmesi	Türkiye ve bazı dünya ülkeleri verileri	2001-2006 yılları arası turizm değerleri	Nitel	06.02.2017
17	AĞIR, Hüseyin ve KAR, Muhsin	2010 (19 sayfa)	Makale	Terörizmin Makroekonomik Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme	Türkiye ve bazı dünya ülkeleri verileri	1977-1988 yılları arası terör saldırıları ve turizm değerleri	Nitel	06.02.2017

SONUÇ VE ÖNERİLER

Terör kavramı bireylerin yaşam bütünlüklerini, toplumun huzurunu ve ülkelerin gelişmelerini olumsuz etkilenmemesini benimseyen kişi veya ülkeler tarafından istenmeyen eylemlerden birisidir. İnsanlara verdiği ölümcül zararlar, çevrede oluşturduğu ağır hasarlar terörün ne kadar kötü bir durum olduğunu defalarca göstermiştir. Eylemlerin gerçekleştirilmesi lokal etkilerin dışında domino etkisi gibi turizm, yatırımlar, yabancı sermaye, uluslar arası basın, ekonomi gibi birçok alanda hasara neden olmaktadır.

Geçtiğimiz yıllarda terörün etkilediği sektörler arasında turizm sektörü üzerine yapılan çalışmalar literatür analizi ile incelenmiş ve birçok sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre;

- Turizmin terör eylemlerinden olumsuz etkilendiği ve ülke ekonomisinde de kayıplara neden olduğu (Güzel ve Cömert, 2007; Unur, 2000; Alp, 2013; Çelik, 2009; Altay, Ekinci ve Peçe, 2013; Ağırman, Özcan ve Yılmaz, 2014; Yılmaz ve Yılmaz, 2005),
- Terör eylemlerinin turizme dönemsel olarak olumsuz etki yaptığı ve eylemin üzerinden belirli (3-18 ay) süreler geçmesi sonrasında turizmin normale döndüğü (Ağır ve Kay, 2010; Güzel ve Cömert, 2007),
- Turizm rakamlarının (turist sayısı, rezervasyon, iptal, satış değerleri, konaklama, vb.) tüm ülke genelinde düzenli takip ve arşivini sağlayacak sistemin olması gerektiği (Çelik, 2009),
- Turizmin ülke ekonomisine katkısı en fazla olan etkenler arasında olması ve turizme yapılacak saldırıların ulusal ve uluslararası basında ilk sıralarda yer alması diğer bir ifade ile popülerliğinin fazla olması sebebiyle terörizmin hedefi olduğu (Olalı ve Timur, 1988; Sanchez-Canizares vd., 2011; Avcıkurt, 2000; Dwyer, 2011),
- Terörün gerçekleştiği ülkenin dışında komşu ülkelerdeki pazar değerlerini etkilediği, turistlerin tatil seçimine de etki gösterdiğini (Unur, 2000),
- Terör saldırıları sonrası basında ve sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarında paylaşılan bilgi, resim veya video gibi doğru-yanlış tüm

içeriklerin saldırılar ile ilgili ön yargılar oluşturabildiği, yabancı ülkelerdeki turistler tarafından bu durumun olumlu karşılanmadığı (Ağırman, Özcan ve Yılmaz, 2014),

- Ülkeler arası (özellikle turizm alışverişi yapan ülkeler) koordinasyon ve iş birliği ile terör ve terörist bilgi paylaşımları ile eylemlerin azaltılabileceği (Kesimli, 2011; Yılmaz ve Yılmaz, 2005),
- Turistik bölgelerde görev yapan ve turistler arasında dolaşan üniformalı güvenlik görevlileri ve polislerin sayıca fazla olmasının turistler tarafından daha güvende hissedilmesini sağladığı (Seçilmiş ve Ünlüönen, 2009),
- Turistik alanlarda güvenlik kameralarının sayıca artırılarak sürekli olarak takip ve arşiv faaliyetinin yürütülerek önleme-tespit etme çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması (Seçilmiş ve Ünlüönen, 2009),
- Turizme doğrudan veya dolaylı olarak yapılacak terörist eylemlerin turizm değerlerini negatif etkilediği, ancak sıfır noktasına getirmediği (Yılmaz ve Yılmaz, 2005),
- Yaşam şartlarının, eğitim seviyesinin düşük, işsizliğin fazla olduğu kesimlerde terörizme eylem-insan finansmanlığı yaptığı (Unur, 2000),
- Turizm sektöründe çalışan güvenlik görevlileri ile polis ve jandarmanın terörist saldırılar konusunda eğitimlerinin sağlanması gerektiği (Seçilmiş ve Ünlüönen, 2009; Yılmaz ve Yılmaz, 2005)

sonuçlarının ortaya çıktığı belirlenmiştir.

Ayrıca bazı ülkelerin resmi verileri üzerinden yapılan araştırmalarda yazarlar (Ağır ve Kar, 2010: 25-26) tarafından belirlenen maddi kayıplar Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4: Bazı ülkelerin terör eylemleri sonrası Turizm'deki maddi kayıpları (Ağır ve Kar, 2010: 25-26)

ÜLKELER	YILLAR	YIL	TURİZM KAYBI
İtalya	1977-1988	11 yıl	1.2 Milyar \$
Abd	1988-2001	13 yıl	57 Milyar \$
Avusturya	1977-1988	11 yıl	4.5 Milyar \$
İsrail	1992-1998	6 yıl	50 Milyon \$
Yunanistan	1977-1988	11 yıl	0.77 Milyar \$
Avrupa Ülkeleri	1977-1988	11 yıl	16.1 Milyar \$

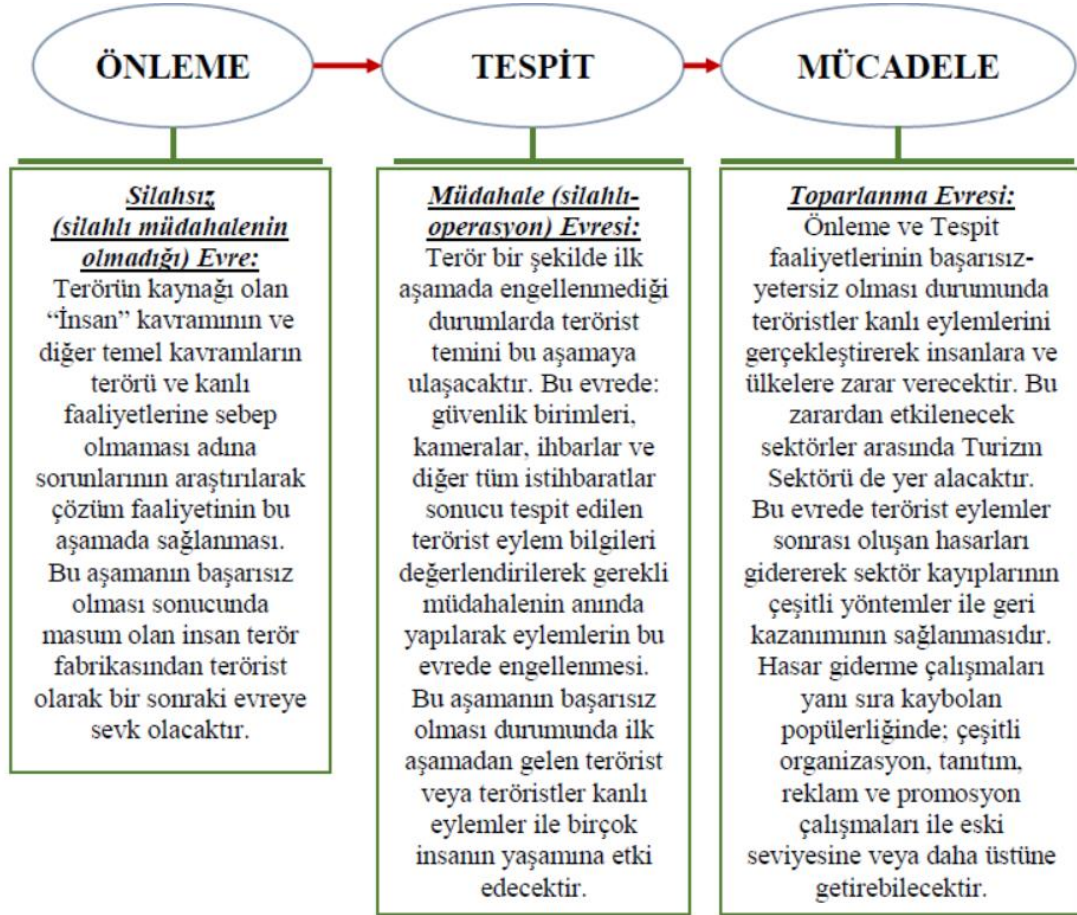
Terörün birçok sektör gibi turizme olan zararı Tablo 2'de görüldüğü üzere yadsınamayacak derecededir. Ancak bu kayıpların en aza indirilmesi veya terörün engellenmesi adına bir takım önlem politikalarından bahsetmek söz konusudur. Bunlara kısaca değinilecek olursa;

- Ülke genelinde yerel kökenli terörün en aza indirilmesi veya tamamen engellenmesi adına tüm ülke vilayetlerinde; işsizlik, sağlık, eğitim, yatırım gibi temel kaynakların sağlanması ve bireylerin bu şekilde bilinçlendirilerek teröre başvuruların azaltılmasının amaçlanması,
- Yerel kökenden farklı olarak dış kaynaklı (işid, ypg, asala, vb.) terörün engellenmesi adına ülke sınır güvenliklerinin artırılması, termal, gece görüşlü ve yüksek çözünürlüklü görüntü takip ve kayıt sistemlerinin konumlandırılarak sürekli ve düzenli takiplerinin sağlanması ile dış kökenli-destekli terörist faaliyetlerin önlenmesi, kaynağının belirlenmesi,
- Turizm sektöründe görev alan güvenlik personelleri ile bu bölgelerde görev yapan asker ve polis personellerinin turizme karşı terörist faaliyetler konusunda önleme, mücadele ve kriz yönetimleri konusunda düzenli ve profesyonel eğitimlere tabi tutulması ve bu eğitimin başarısının yapılacak çeşitli mülakatlar ile kontrolünün sağlanması,
- Turizm sektöründe görev alan tüm güvenlik personellerinin (özel güvenlik görevlileri, polis, asker, vd.) belirli oranının turistlere göre farklı dillerde

yabancı dil eğitiminin sağlanması ve turistler tarafından görülebilecek şüpheli durumlardan anında haberdar olmanın sağlanması,

- Turistik tesislerin ayırım yapılmaksızın tamamının terörist eylemler hakkında acil durum, eylem planları, risk analizleri (tesis, turist güvenliği, vb.) konularında ön hazırlıklarının yapılarak tüm çalışanlar ile paylaşılması ve düzenli tatbikatların gerçekleştirilmesi,
- Özel sektörlerin oluşturacağı eylem planlarına benzer biçimde devlet tarafından oluşturulacak benzer planlar ile turizme yönelik saldırılar durumunda öncesinde ve sonrasında hızlı aksiyon alınmasının sağlanması,
- Turizm bölgeleri olarak telaffuzu geçen ilgili alanların sürekli ve düzenli olarak güvenlik kontrolünün sağlanması adına güvenlik görüntüleme sistemlerinin yüksek çözünürlük ve gece görüş sistemli olması, mümkünse yüz tanıma sistemlerine entegreli olacak şekilde programlanması ile bu görüntülerin anlık olarak düzenli biçimde kontrolünün sağlanması turizm bölgelerinde yapılacak terörist eylemleri önleme veya tespit etmesi (tüm bu adımların devlet yaptırımını ve kontrolü ile sağlanması istenen başarının sağlanması adına ancak söz konusudur),
- Turizm sektörüne yönelik veya sektörün etkilenmesine neden olabilecek eylem ve saldırıların; yanlış anlaşılması, doğru olmayan bilgiler ile provakasyonun yapılması, sosyal medya aracılığı ile birçok art niyetli propagandanın engellenmesi amacıyla saldırı ile ilgili olarak: yayın yasağı, sosyal medyanın kısa süreli kısıtlanma-durdurulması ve terörist eylemler ile ilgili farklı bilgilendirmelerin engellenmesi adına önceden belirlenecek kişi veya kişilerin (kaymakam, emniyet müdürü, askeri komutanlar, vali, vb. yetki statüsü olmak suretiyle) ortak bir ağızdan kamuoyunu bilgilendirmesi,
- Turizme yönelik saldırıların gerçekleşmesi sonrasında belirli bir zaman (en az 3 ay ve sonrası) geçtikten sonra turizmin popülerliğinin ve saldırı öncesi eski güveninin geri kazanımı adına devlet ve turizm şirketleri tarafından reklam, tanıtım, bilgilendirme içerikli yayınların ulusal ve uluslararası alanda yaygınlaştırılması, gerekirse önlemler, operasyonlar hakkında başarılarında bu reklam-tanıtım faaliyetlerinde kullanılması,

- Terör eylemlerinin turizmi etkilemesi durumunda turizm ile ilgili çeşitli tatil kampanyaları veya promosyonlarının tüm turistleri kapsayacak şekilde düzenlenmesi ve reklam-tanıtım faaliyetlerinin sürdürülmesi, önerileri terörün faaliyetleri ve çeşitli sektörleri etkilemesini kısıtlayabilecektir.

Grafik 2: Terör eylemlerinin turizm sektörünü etkilememesi adına ÖTM planı (Ayhan, 2015; Turan ve Aksu, 2011; Yıldırım, 2013; Bahar ve Kozak, 2012 ve Tunç, 1998 'den esinlenilerek yazar tarafından hazırlanmıştır)

Yukarıda önerilen terörist faaliyetlerin turizm sektörünü ve diğer tüm sektör ile insanlara ve ülkelere zarar vermesinin engellenmesi veya en aza indirilmesi söz konusu olabilecektir. Terör kavramı temelinde insan olan ve birçok zarara sebep olan etkenlerden birisidir. Bu sebeple ilk olarak insan kavramının terör ideolojileri ile engellenmesi adına terörün tercih edilmesine neden olan olumsuz etkenlerin, çeşitli yönlendirici etkenlerin belirlenmesi ve ortadan kaldırılması gerekmektedir. Önleme aşamasında, terörizm kaynağı etkenlerin belirlenmesinde; istihbarat, iletişim

denetimi, arşiv taramaları, verilerin kontrolü, demografik araştırmalar ve hukuki yaklaşımlar oldukça önemlidir (Turan ve Aksu, 2011: 51). Önleme aşamasında, terörizmi gerek ulusal gerekse uluslararası alanda engellemede hukuk en güçlü kavramlardan birisidir (Ayhan, 2015: 127). Öyleyse terörü önleme evresinde istihbarat (doğru analiz edilmiş) kadar hukuk ta olmazsa olmazlardan olacaktır.

Terörün temel kaynağı insan ile birlikte ideolojilerdir. İdeolojilerin de benzer biçimde terör eylemlerinde önemli rolünün olabileceği söz konusudur. Dolayısı ile ÖTM önleme aşamasında terör hücrelerine dahil olan bireylerin engellenmesi ilk olarak yapılmalıdır. Kişilerin benimseyeceği düşünce biçimleri yaşamlarını bu şekilde sürdürmelerini sağlayabilecektir. Bu sebeple terörü provoke eden ideolojilerin ulaşılabilirliğini engelleme, yanlış olduğunun farkındalığını arttırma gibi faaliyetler terör sempatzanı ideolojilerin tercih edilmesini engelleyebilecektir. Diğer bir durumda terörü tercih etmede ana neden olarak işsizlik, eğitimsizlik, yanlış yönlendirme, ekonomik sıkıntılar, çevresel etkenler belirlenmesi durumunda ilgili sorunların yerinde çözümleri ile insanların toplumsal problemleri ortadan kaldırılarak terör gibi şiddet içeren fiilleri tercih etmeleri engellenebilecektir. Buna somut örnek verecek olursak, Türkiye'nin 2015 yılında Suriye sınırına yapmayı planladığı ve yapım aşamalarını başlattığı duvar projesi örnek olarak gösterilebilecektir (Hürriyet, 2015).

ÖTM önerim planında üç evre olarak ayrılan eylem planlarında terörizm ile mücadele ilk aşamada başlamaktadır. İlk aşamanın önleme faaliyetlerinin tamamı başarılı bir şekilde ortaya çıkması durumunda terörün yerel kaynakları kurutulmuş olmakla birlikte ülke vatandaşı kendi ülke vatandaşına terörist faaliyet düzenlemekten geri durabilecektir. Ancak bu evrenin başarılı biçimde uygulanamaması veya terörün dış ülke vatandaşlarından faydalanması durumunda ise ikinci evre olan tespit evresi devreye girecektir.

ÖTM'nin ikinci aşaması olan tespit evresinde eylem yapma eğilimi somut biçimde belirlenen bireylerin engellenmesi ana amaçtır. Bu amaç doğrultusunda önceden alınan istihbaratlar, ihbar bildirimleri, turistik alanlara konumlandırılabilir güvenlik ofisleri, görüntülü izleme (yüz tanıma) sistemleri gibi belirleyici etken sonrası eylem riski taşıyan teröristlerin operasyonel biçimde yakalanması uygulamanın bütünüdür. Bu evre terörizm kölesi olan teröristlerin

faaliyetlerini gerçekleştirmesinin bir önceki an veya ramak kala anıdır. Diğer bir deyişle canlı bir bombanın bomba yeleğini hazırlaması ile bombayı patlatma anı arasındaki dönemdir. Tespit evresi çalışmalarının başarılı biçimde yürütülmemesi durumunda terörist eylemler gerçekleşebilecektir.

Tespit evresinde iki önemli kavram vardır. Bu kavramlarda haber alma birimleri ile operasyon-müdahale birimleri görevlerini başarı ile yerine getirmeleri ve bu yerine getirmelerin sağlanması adına da personel sayılarının ve statülerinin yeterli olması gerekmektedir. Haber alma birimleri gerekirse köy köy, vilayet vilayet olacak şekilde konumlandırılarak ülkenin her bir karış toprağında büyüyen kaktüsün veya çiçeğin tüm bilgilerine hâkim olmak gerekmektedir. Haber almanın başarılı biçimde görevini yerine getirmesi ile belirlenen teröristler yine sayıları yeterli olan operasyon birimlerince yakalanabilecek ve terör faaliyetleri önlenebilecektir.

Terörizmin başta turizm olmak üzere birçok durumu olumsuz etkilediği şüphesiz bir gerçektir. Teröristlerin belirlenmemesi ve eylemlerin engellenememesi sonucunda Mücadele planı devreye girecektir. Bu aşamada ülke güvenlik güçleri ile diğer kurumlar meydana gelen eylemin hasarlarını en aza indirme adına gerekli faaliyetleri sürdürürken turizm işletmeleri bu tür eylemler adına önceden oluşturdukları ve düzenli olarak tatbik ettikleri acil durum eylem planlarını, özel güvenlik görevlilerinin bu tür durumlar konusunda aldıkları özel eğitimler ile terör eylemleri mücadelesi sonrasında üstesinden gelerek ile turizmin eylemlerden en az şekilde etkilenmesini sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Osman K., Türkiye’de Turizm Eğitimi ve Etkenliği, Ankara: Yeniçağ Basım Yayın, 1991.
- Aksü, M. S., Dünya’daki Gelişmelerin Türk Turizmi Üzerindeki Muhtemel Etkileri, Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi, 1997.
- Aktaş, C., Türkiye’nin Turizm Gelirini Etkileyen Değişkenler İçin En Uygun Regresyon Denkleminin Belirlenmesi, Doğu Üniversitesi Dergisi, 6 (2), 2005.
- Albeni, M. ve Ongun, U., Antalya Turizminin Türk Turizmi İçerisindeki Yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 10 (2), 2005.
- Alkan, N., Gençlik ve Terörizm, Ankara: Temuh Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2002.
- Alkan, N., Söz Bitmeden: Terörle Mücadelede Önleme Stratejileri, Ankara: Uşak Yayınları, 2007.
- Alp, İ. A., Terörün Ekonomik Etkileri, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1.
- Altıntaş, V., Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri, Alanya Bölge Modeli. (Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Ap, J., Resident's Perceptions on Tourism Impacts. Annals of Tourism Research, 19.4, 1992.
- Arana, J.E., Leon, C. L., The Impact of Terrorism, Annals of Tourism Research, 2008.
- Avcıkurt, C., Turizm Sosyolojisi. Ankara: Detay Yayıncılık, 2000.
- Ayhan, H., Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler’in 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı, Güvenlik Stratejileri Dergisi, (21), 2015
- Bahar, O., Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açıdan Yeri ve Önemi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (19), 2007.

- Bahar, O. ve Kozak, M., Turizm Ekonomisi. Ankara: Detay Yayıncılık, 2012.
- Bal, İ., Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri, Ankara: USAK Yayınları, 2006.
- Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara: USAK Yayınları, Güvenlik Serisi:1, 2006.
- Balcı, A., Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2001.
- Başeren, S., Terörizm ve Uluslararası İlişkiler, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı 1, Yıl 1, (Şubat 2003), s. 51-58.
- Başeren, Sertaç H., “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, Stratejik Araştırmalar Dergisi , Sayı 1, Yıl:1, 2003, s.51-58.
- Baytok, A., Hüseyin H. Soybalı, ve Oktay E., Destinasyonların Toplantı Turizmi Amaçlı Pazarlanmasında Kongre ve Ziyaretçi Bürolarının Rolü: İstanbul Kongre ve Ziyaretçi Bürosu Örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 23, 2010.
- Böker, G., Destinasyon Çekicilik Unsuru Olarak Gastronomi Turizmi - Balıkesir İli Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Buhalis, D., E-tourism Strategy. Strategic Management in Tourism 2.Ed içinde, yazar Luiz Moutinho, Wallingford, Oxon, UK: CABI Pub, 2011, s. 269-270.
- Büyük Larousse Cilt 22, İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986.
- Candela, G, ve Paolo F., The Economics of Tourism Destinations. Berlin: Springer, 2012.
- Cleverdon, R., The Economic and Social Impact of International Tourism and Developing Countries. London: Economist Intelligence Unit Public, 1979.
- Cohen, E., The Sociology of Tourism: Approaches, Issues and Findings. The Sociology of Tourism Theoretical and Empirical Investigations, 1996.
- Cronin, Kurth A., Behind the curve: Globalisation and International Terrorism,

- International Security, Vol. 27, 2002.
- Çımat, A. ve Bahar, O., Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. Akdeniz İİBF Dergisi, 2003.
- Çınar, B., Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör, Ankara: Sam Yayınları, 1997.
- Çil B., İstatistik, Ankara: Detay Yayıncılık, 2000.
- Çitlioglu, Ercan, Ölümçül Tahterevalli Ermeni ve Kürt Sorunu Ankara: Destek Yayınları, 2007.
- Çuhadar, M., Turizm Sektöründe Talep Tahmini için Yapay Sinir Ağları Kullanımı ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırmalı Analizi - Antalya İlinin Dış Turizm Talebinde Uygulama. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Drakos, K. ve Kutun, A. M., Regional Effects of Terrorism on Tourism: Evidence From Three Mediterranean Countries. Journal of Conflict Resolution, 47 (5), 2003.
- Dwyer, L., Peter F. ve Wayne D., Tourism Economics and Policy, Bristol, UK: Channel View Publications, 2010.
- Emsen, Ö.S. ve Değer, M. K., Turizm Üzerine Terörizmin Etkileri: 1984-2001 Türkiye Deneyimi, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (7), 2001.
- Enders W., Sandler T. and Parise G., An Econometric Analysis of the Impact of Terrorism on Tourism, Kyklos, 1992.
- Ercan H., Hoşgör, A. ve Yılmaz, Ö., Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Etmenler ve İl İstihdam ve Meslek Kurulları İçin Öneriler: Ankara, Gaziantep ve Konya, 2010.
- Ergil, D., Terörizm Mantığı ve Hedefi, A.Ü.S.B.F. Dergisi, Cilt 46, Ankara: SBF Yayınları, 1991.
- Erkan, Y., Medya Gerçeği, Gerçek Yaşam ve Terör Haberciliği, Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü, ed. Orhan Gökçe, Uğur Demiray, Konya: Çizgi Kitabevi, 2004.
- Ersun, N. ve Kahraman A., Turizmde Destinasyon Seçimini Etkileyen Temel

- Unsurlar ve Pazarlama Stratejileri, Marmara Üniversitesi İ.B.B.F. Dergisi, 2011.
- Florida, Lauterio C., Introduction to Tourism, Rex Book Store, 2007.
- Frechtling, Douglas C., Forecasting Tourism Demand: Methods and Strategies, Oxford: Elsevier, 2001.
- Goelner, Charles R., ve J.R. Brent R., Tourism: Principles, Practices, Philosophies. Eleventh ed. Hoboken, N.J.: John Wiley, 2009.
- Gunn, C., Tourism Planning. New York: Taylor & Francis, 1988.
- Gürbüz, Ahmet, Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma, Teknoloji Dergisi, Sayı: 1-2, 2002.
- Harcombe, David PT., The Economic Impacts of Tourism, Mayıs 1999.
- Hazar, A., Turizm, Ankara: Tutubay Yayınları, 1994.
- Hepaktan, E. C. ve Çınar, S., Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. Celal Bayar Üniversitesi SBE Sosyal Bilimler, 2010.
- İçöz, O. ve Kozak, M., *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Turhan Kitapevi, 1998.
- Jamrozy, U. ve Jeffrey A. Walsh., Destination and Place Branding: A Lost Sense of Place, Tourism, Recreation and Sustainability, Linking Culture and the Environment içinde, yazan Stephen F. McCool ve Neil R. Moisey, 132. Cambridge: Cabi International, 2008.
- Kar, M., Zorkirişçi, E. ve Yıldırım, M., Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme, Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi, 2004.
- Kaşlı, M., İlban, M. O. ve Şahin, B., Modern Pazarlama Stratejileri: AB ve Türk Turizmi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (27), 2009.
- Kaya, İ., Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk, Ankara: USAK Yayınları, 2005.
- Kaynar, O. ve Taştan, S., Zaman Serileri Tahmininde Arıma-Mlp Melez Modeli, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23 (3), 2009
- Keskin, M.H., Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği, Ankara: 2010.
- Kışlalı, A. T., Siyasal Sistemler, Ankara: İmge Yayıncılık, 1998.

- King, A., The Effect of 9/11 on US Exports and Imports of Tourism, Defence and Peace Economics, 2010.
- Korkmaz, G., Terör ve Medya İlişkileri, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 1999.
- Kozak, N., Kozak M. ve Kozak, M., Genel Turizm İlkeler- Kavramlar, Ankara: Detay Yayıncılık, 2012.
- Kreag, Glenn, The Impacts of Tourism, 2013.
- Kutlu, R., Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası Terörizm ve 11 Eylül Sonrasında Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi, (Yüksek Lisans Tezi) Trabzon, 2010.
- Küçükaltan, D. ve Boyacıoğlu, E., Yaygın Turizm Eğitim Politikaları Işığında Yerel Halkın Turizm Bilincinin Geliştirilmesinin Önemi: Edirne İlinde Bir Uygulama, Turizm Eğitimi Konferansı, 11-13 Aralık. Ankara: Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayın Evi, 2002.
- Laqueur, W.ve Alexander, Y., The Terrorism Reader, New York: Meridian, 1987.
- Laqueur, Walter., Terörizm, London, 1977.
- Llorca - Vivero R., Terrorism and International Tourism: New Evidence, *Defence and Peace Economics*, 19 (2), 2008-2009.
- Matias, A., Nijkamp, P. ve Sarmiento, M., Reserach Needs on the Tourist Nexus, *Advances in Tourism Economics* içinde, yazar Alvaro Matias, Peter Nijkamp ve Manuela Sarmiento, 1,3. Heidelberg: Physica-Verlag, 2009.
- Maviş, F., Ahıpaşaoğlu, H.S. ve Kozak, N., Genel Turizm Bilgisi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2002.
- McCool, Stephen F., ve Steven R. M., Community Attachment and Attitudes Toward Tourism Development, *Journal of Travel Research* 32.3, 1994.
- McIntosh, R.W., Goeldner, C.R. ve Ritchie, J.R.B., *Tourism Principles, Practices, Philosophies* (7th edition). New York: Jhon Wiley&Sons, Inc, 1995.
- Meydan Larousse, Meydan Yayınları, Cilt: 6,12, İstanbul: Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, 1973.

- Oktayer, N., Susam N. ve Çak, M., Türkiye'de Turizm Ekonomisi. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Basım Evi, 2007.
- Olalı, H., Turizm Politikası ve Planlanması, İzmir: Ege Üniversitesi Basım Evi, 1982.
- Turizm Politikası ve Planlaması, (Yayın No:228). İstanbul: İşletme Fakültesi, 1990.
- Olalı, H. ve Alp T., Turizm Ekonomisi, İzmir: Ofset Matbaacılık San. Ltd. Şti., 1988.
- Ovalı, Ş., AB'nin Terörizmle Mücadele Politikasındaki Dönüşüm: 11 Eylül ve Madrid Saldırılarının Etkileri, Ankara: Avrupa Çalışmaları Dergisi, 2006.
- Özdemir, Mehmet Ali ve Kervankıran, İsmail, Turizm Ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 24, 2011.
- Özgen, M. İ., Türkiye'de şiddet Hareketleri, Kaynakları ve Hedefleri, Ankara: Yeni Forum Yayıncılık, 1989.
- Öztaş, K. ve Karabulut, T., Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ., Gelişmekte olan Ülkeler için Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi (Gazi Üniversitesi), No. 2, 2002.
- Paksoy, P., Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği'nin Türk Turizmde Rolü ve Önemi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü AB Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2005.
- Pendergast, D., Getting to Know the Y Generation, Tourism and Generation Y içinde, yazar Pierre Benckendorff, Gianna Moscardo ve Donna Pendergast, 1,14. Cambridge, MA: CAB International, 2010.
- Pizam, A., Tourism's Impacts: The Social Cost to the Destination Community as Perceived by its Residents, Journal of Travel Research ,16.4, 1978.
- Pizam, A. ve Fleischer, A., Severity vs. Frequency of Acts of Terrorism: Which Has a Larger Impact on Tourism Demand, The Center for Agricultural Economics Research Working, Paper, 2001.

- Riley, M., Adele L., ve Adith S., Aspects of Tourism Employment, Analysis and Planning, Clevedon: Channel View Publications, 2002.
- Sanchez-Canizares, Sandra M., Tomas J. Lopez-Guzman, ve Helena R., Education of Human Capital as a Source of competitiveness in Tourist Destinations. Tourism Economics, Impact Analysis içinde, yazar Alvara Matias, Peter Nijkamp ve Manuela Savmento, 23. Phsico-Verlag, 2011.
- Schimid, Alex P. ve Jongman, Albert J., Political Terrosim: a new guide to actors, concepts, Data Bases, Theories, & Literature, Expanded and updated edition prepared under the auspices of the Center for International Affairs, Harvard University, Transaction Publishers, New Brusnwick (USA) and London (UK), 1988.
- Schulman, S. ve Greenberg, J., A Review of the Literatür on Tourism Education and Institutional Linkages, Community College Review, 1994.
- Seçilmiş, C., Turistlerin Kişisel Değişkenlerinin Güvenlik Algılamalarındaki Rolü, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (30), 2009.
- Seçilmiş, C. ve Ünlüönen, K., İstanbul'u Ziyaret Eden Turistlerin Güvenlik Algılamaları Üzerine Bir Araştırma, İşletme Araştırmaları Dergisi, 2009.
- Koçak, A. ve Arun, Ö., İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu, Selçuk İletişim Dergisi, 4 (3), 2006
- Sezgin, Orhan M., Genel Turizm ve Turizm Mevzuatı, Ankara: Detay Yayıncılık, 2001.
- Sinclair, Thea M. ve Mike S., The Economics of Tourism Advances in Tourism içinde, yazar Brian Goodall, 44. London: Routledge, 2002.
- Sivri, U., Şokların Yabancı Ziyaretçi Sayısı ve Yabancı Ziyaretçi Harcamaları Üzerindeki Etkisi Kalıcı Mıdır, TİSK Akademi, 2010.
- Song, H., Stephen F. W. ve Gang L., The Advanced Econometrics of Tourism Demand. New York: Routledge, 2009.
- Soykan, F., Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi için Önemi, Ege Coğrafya Dergisi, (12), 2003.

Sönmez F., Tourism, Terrorism and Political Instability Annals of Tourism Research, 1998.

Şafak, İ., Türkiye'deki Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri: A Sayı: 2, 2003.

Şehirli, Y. A., Bölücülük ve Bölücülüğün Panzehiri Olarak Atatürkçü Düşünce Sistemi, Polis Dergisi, Sayı:40, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 2004.

Tandoğan, Vehbi U., Dünya Turizm Talebi Eğilimleri Işığında Türkiye'ye Yönelik Yat Turizm Talebinin Değerlendirilmesi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1 Sayı:1, 1998.

Taşdemir, F., Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, (Doktora Tezi), Ankara, 2005.

Taşkın, A., Terörizm ve Sivil İtaatsizlik, Polis Bilimleri Dergisi, 2004.

Tokucuoğlu, B., Türkiye Turizm Mevzuatı. (Editörler: Şenol Çavuş, Zehra Ege, Osman Eralp Çolakoğlu). Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Gelişim, Ankara: Detay Yayınevi, 2009.

Tolungüç, A., Turizm Olgusu ve Türk Turizmi, Ankara, 1999.

Tosun, C., Timothy, D.J. ve Öztürk, Y., Tourism Growth National Development and Regional Inequality in Turkey, Journal of Sustainable Tourism. 11 (2&3), 2003.

Tunç A. Saç, F., Genel Turizm, Ankara: Detay Yayınevi, 1998.

Turhan, F. ve Aksu, M., 11 Eylül Sonrası Abd'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler / Özellikle Patriot Kanunu, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, 1 (1), 2011

İLE GETİRİLEN KISITLAMALAR

Türkçe Sözlük, TDK, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.

Türközü, Halil K., Osmanlı ve Sovyet Belgeleriyle Ermeni Mezalimi, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1983.

- Uras, E., Ermeni Cemiyetleri, Osmanlı Arşivi, Yıldız Tasnifi, Ermeni Meselesi, C.3, İstanbul: Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Koruma ve Geliştirme Merkezi, 1989.
- Uzgel, İ., İstanbul NATO Zirvesi, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, 2004.
- Ünlüönen, K., Tayfun, A. ve Kılıçlar, A., Turizm Ekonomisi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.
- Vanhove, N., The Economics of Tourism Destination., Burlington: Elsevier Insights, 2011.
- Vogelson, Jay M., Multinationall Approaches to Eradicating İnternational Terrorism, The İnternational Lawyer, Vol:36, 2002.
- Yanardağ, Ö. ve Avcı, M., Turizm Sektöründe İstihdam Sorunları: Marmaris, Fethiye, Bodrum İlçeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi 3, no. 2, 2012.
- Yaya, M., Terrorism and Tourism: The Case of Turkey, Defence and Peace Economics, 20 (6), 2009.
- Yayla, Atilla, Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: XLV, No: 1-4, 1990.
- Yılmaz Küçükaltan, G., Türkiye'de İç Turizme Katılmada Yaygın Turizm Eğitiminin Rolü: Fransa İle Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Turizm Eğitimi Konferansı, Ankara: Turizm Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Yıldırım, Z., Türk Hukukunda Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Amacıyla Malvarlığını Dondurma Tedbiri, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, 3 (1), 2013
- Yılmaz, B. S. ve Yılmaz, Devrim, Ö., Terörizm ve Terörizmin Hedefi Olarak Turizm Endüstrisi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2005.

İnternet Kaynakları

<http://www.antalya.gov.tr/icerik/12/172/tuik-verileriyle-antalya.html>, (Erişim Tarihi: 16.04.2017).

www.nationalsecurity.gov.au (Erişim tarihi: 09.01.2017).

<http://www.gazetevatan.com/pkk-nin-ilk-eylemi-eruh-ta-gerceklesmisti-254036-gundem/> (Erişim Tarihi: 15.10.2017)

<http://www.egm.gov.tr/temuh/teroizm1.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

<http://www.turizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 11.06.2017).

<http://www.turizmgazetesi.com> (Erişim Tarihi: 11.06.2017).

<http://www.hurriyet.com.tr/suriye-sinirindaki-seyyar-duvarlarin-ilk-etabitamamlandi-30319011> (Erişim Tarihi: 25.07.2017)

www.tibbisozluk.com (Erişim Tarihi: 12.02.2017).

http://www.turofed.org.tr/PDF/DergiTr/Turofed_Dergi-Turofed50.pdf.(Erişim Tarihi: 23. 04. 2017).

http://www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf. (Erişim Tarihi: 10.01.2017).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> (Erişim Tarihi: 29.02.2017).

<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9885/botanik-turizmi.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2017).

<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9885/botanik-turizmi.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2017).

<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,10164/hava-sporlari.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2017).

<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11517/su-alti-dalis.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2017).

<http://www.haberler.com/polatoglu-somestre-ve-yaz-tatilleri-bolgelere-gore5514996-haberi/> (Erişim Tarihi: 10. 01. 2017).

http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/elements_on_domestic_tourism.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2017).

<http://saglikturizmi.gov.tr/uploads/3058937-saglik-turizminde-surecler-ve-araci-kuruluslar-raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 15.02. 2017).

http://anatoliajournal.com/atad/depo/bilgibankasi/Kitap_94.pdf (Erişim Tarihi: 03.01.2017).

http://www.mfa.gov.tr/terorizmle-mucadele-konusundaki-uluslararası-anlasmalar_.tr.mfa (Erişim Tarihi: 04.01.2017)

www.msu.edu/course/prr/840/ecoimact/pdf/ecivoll.pdf (Erişim Tarihi: 14.05.2017).

www.unep.org/resourceefficiency/Business/SectoralActivities/Tourism/tabid/78784/Default.aspx (Erişim Tarihi: 03.11.2017).

www.ikgt.org (Erişim Tarihi: 02. 02. 2017).

http://includes.gap.gov.tr/files/ek-dosyalar/gap-bki/faaliyet_raporlari/faaliyet_raporu_2006.pdf (Erişim Tarihi: 22.04.2017).

http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_01.html (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

<http://www.americangolf.com> (Erişim Tarihi: 12.01.2017).

<http://silkroad.unwto.org/> (Erişim Tarihi: 10.04.2017).

www.dha.com.tr/haberdetay.asp?Newsid=201635, (Erişim Tarihi: 11.04.2017).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Ahmet ORDU

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Salihli İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

Ön Lisans Diploması : Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Eğitim Yüksekokulu

Lisans Diploması : Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi

1.Yüksek Lisans Diploması : Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı

Proje Konusu : İzmir İli Ödemiş İlçesi Birgi Yöresinin İnanç Turizmi Açısından Sahip Olduğu Potansiyelin İncelenmesi.(2014)

2.Yüksek Lisans Diploması : Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı

Tez Konusu : Genel Olarak Terör Eylemlerinin Turizm Üzerine Etkisi.(2018)

Yabancı Dil : Almanca

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü

E-Posta : ahmetordu45@hotmail.com